

Anders denken, gewoon doen!

oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen
oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen

Peggy Driessen

Studentnummer: 2177563

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Master Special Educational Needs

Leerroute: intern begeleider

Begeleid door: Petra Kerstens

Mei 2012

Inhoud

Samenvatting.....	5
Inleiding.....	7
Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling.....	9
1.1 Waarom dit onderwerp?.....	9
1.2 Doel van het onderzoek.....	10
1.3 Onderzoeksvraag en deelvragen.....	10
1.4 De huidige situatie.....	11
1.5 De gewenste situatie.....	11
1.6 Verwachtingen.....	11
Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing.....	13
2.1 Inleiding.....	13
2.2 Oplossingsgericht werken en gesprekken met kinderen.....	13
2.2.1 Gesprekken met kinderen.....	13
2.2.2 Oplossingsgericht werken.....	13
2.3 De uitgangspunten van oplossingsgerichte gesprekken in relatie tot Jenaplanonderwijs en Handelingsgericht werken.....	14
2.3.1 De bouwstenen van oplossingsgerichte gesprekken.....	15
2.4 Oplossingsgericht werken in een breder perspectief.....	17
2.5 Reflecteren.....	17
2.6 School Video Interactie Begeleiding.....	18
Hoofdstuk 3 Plan van aanpak.....	20
3.1 Inleiding.....	20
3.2. De onderzoeksmethode.....	20
3.2.1. Waar gaat het onderzoek plaatsvinden?.....	21
3.2.2 De onderzoeksgroep.....	21
3.2.3 Beschrijving van de onderzoeksmiddelen.....	21
3.3 Kwaliteitsaspecten van het onderzoek.....	23
3.3.1 Betrouwbaarheid.....	24
3.3.2 Validiteit en triangulatie.....	24
3.4 Ethiek.....	24
Hoofdstuk 4 Data analyse en resultaten.....	26
4.1 Inleiding.....	26
4.2 Datapresentatie deelvraag 1.....	26

4.2.1 Resultaten kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering	27
4.2.2 Resultaten doelen en actieplannen door kinderen	28
4.3 Datapresentatie deelvraag 2	29
4.3.1 Resultaten kijkwijzer Speciaal Basisonderwijs	29
4.4 Datapresentatie deelvraag 3	30
4.4.1 Resultaten vragenlijsten kinderen voor- en na het onderzoek	30
4.4.2 Resultaten van de evaluatievragenlijst na het onderzoek	32
4.5 Datapresentatie deelvraag 4	34
4.5.1 Resultaten van de vragenlijsten bij begin-en eindmeting bij de ouders	34
4.5.2 Resultaten van het eindgesprek ouders en leerkrachten na het onderzoek	35
Hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen	38
5.1 Inleiding	38
5.2 Bevindingen deelvraag 1	38
5.2.1 Kijkwijzer Interactie en oplossingsgerichte gesprekstechnieken	38
5.3 Bevindingen deelvraag 2	39
5.3.1 Kijkwijzer Speciaal Basisonderwijs	39
5.4 Bevindingen deelvraag 3	40
5.4.1 Vragenlijsten kinderen en eindgesprek	40
5.5 Bevindingen deelvraag 4	41
5.6 Beantwoording van de onderzoeksvraag	41
5.7 Aanbevelingen	42
Hoofdstuk 6 Evaluatie van het onderzoek	44
6.1 Inleiding	44
6.2 Persoonlijke en professionele ontwikkeling	44
6.3 Reflectie op het onderzoek	45
6.4 De toekomst	47
Nawoord	49
Literatuurlijst	51
Bijlage 1 Tijdsplan en planning van het onderzoek	53
Bijlage 2 Overzicht deelvragen en onderzoeksmiddelen	56
Bijlage 3 Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering	59
Bijlage 3.1 Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering 1 met Koen	61
Bijlage 3.2 Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering 2 met Irene	63
Bijlage 3.3 Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering 3 met Lieke	65

Bijlage 3.4 Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering 4 met Koen.....	67
Bijlage 3.5 Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering 5 met Irene	69
Bijlage 3.6 Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering 6 met Lieke.....	71
Bijlage 4 Kijkwijzer : gesprekken in het SBO.....	73
Bijlage 4.1 Kijkwijzer 1: gesprekken in het SBO.....	74
Bijlage 4.2 Kijkwijzer 2: gesprekken in het SBO.....	76
Bijlage 5 Logboek.....	78
Bijlage 5.1 Reflectielogboek gesprek 1.....	78
Bijlage 5.2 Reflectielogboek gesprek 2.....	79
Bijlage 5.3 Reflectielogboek gesprek 3.....	81
Bijlage 5.4 Reflectielogboek gesprek 4.....	82
Bijlage 5.5 Reflectielogboek gesprek 5.....	83
Bijlage 5.6 Reflectielogboek gesprek 6.....	84
Bijlage 6 Evaluatiegesprek kind en evaluatiegesprek ouders en leerkracht	85
Evaluatiegesprek kind.....	85
Bijlage 6.1 Evaluatiegesprek met Koen	88
Bijlage 6.2 Evaluatiegesprek Irene	90
Bijlage 6.3 Evaluatiegesprek Lieke.....	92
Bijlage 6.4 Evaluatiegesprek ouders en leerkracht Koen	94
Bijlage 6.5 Evaluatiegesprek ouders en leerkracht Irene	95
Bijlage 6.6 Evaluatiegesprek ouders en leerkracht Lieke	97
Bijlage 7.1 Begin- en eindmeting: vragenlijst kinderen.....	99
Bijlage 7.2 Begin- en eindmeting: vragenlijst ouders.....	100
Bijlage 8 Actieplan Irene.....	101
Bijlage 9 Reflectievragen bij het actieplan	106
Bijlage 9.1 Reflectievragen bij het actieplan Koen.....	108
Bijlage 9.2 Reflectievragen bij het actieplan Irene.....	110
Bijlage 9.3 Reflectievragen bij het actieplan Lieke.....	112
Bijlage 10 brief uitleg onderzoek ouders.....	114

Samenvatting

In het kader van de opleiding tot intern begeleider, Master Special Educational Needs, heb ik een actieonderzoek uitgevoerd. De aanleiding voor de onderzoeksvraag komt voort uit de behoefte om mijn eigen praktijksituatie te verbeteren. Mijn collega's uit groep 5-6 spraken de wens uit om begeleid te worden in het voeren van gesprekken met kinderen. Het stellen van eigen doelen door kinderen en hun actieve inbreng tijdens gesprekken staat hierbij centraal. Ze zijn van mening dat hun neiging tot sturen het eigenaarschap van het kind beperkt. Om hen goed te kunnen begeleiden zal ik eerst mijn eigen competenties in deze moeten onderzoeken en versterken. Vanuit deze behoefte kom ik tot de volgende onderzoeksvraag:

Hoe kan ik in gesprekken mijn (oplossingsgerichte) gesprekstechnieken versterken zodat kinderen actief zijn in het vinden en bereiken van hun doel?

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag stel ik de volgende deelvragen:

- Op welke wijze kan ik kinderen ondersteunen bij een actieplan zodat ze een actieve bijdrage leveren tijdens gesprekken en in staat zijn hun doelen te bereiken?
- Op welke wijze worden gesprekstechnieken ingezet, door een leerkracht uit het Speciaal Basisonderwijs, zodat de eigen inbreng van kinderen bij gesprekken wordt vergroot?
- Hoe beleven de kinderen van groep 5 en 6 de gesprekken?
- Hoe beleven ouders en leerkrachten de gesprekken die het kind voert met betrekking tot een eigen inbreng, het werken met doelen en het actieplan?

In mijn onderzoek heb ik interventies toegepast om te kunnen bereiken dat mijn eigen gespreksvaardigheden worden versterkt en kinderen actief deel uit kunnen maken van gesprekken. Een observatie van gesprekken in het Speciaal Basisonderwijs heeft bijgedragen aan het verhelderen van mijn eigen leerpunten en versterken van mijn eigen vaardigheden. Om feedback te krijgen op mijn professioneel handelen zijn gesprekken gevoerd en video-opnames geanalyseerd. Alle acties en overwegingen zijn bijgehouden in een logboek. De mening / beleving

van kinderen, ouders en leerkrachten is onderzocht middels vragenlijsten en aanvullende gesprekken. Uit het onderzoek bleek dat ik steeds beter in staat was om kinderen een actieve bijdrage te laten leveren tijdens gesprekken. Ze konden eigen doelen formuleren, acties bedenken en hierop reflecteren zodat ze hun doel konden bereiken. De kinderen waren enthousiast, gemotiveerd en toonden eigen verantwoordelijkheid. Het welbevinden is volgens kinderen, ouders en leerkrachten zichtbaar toegenomen en de uitwerking van de gesprekken bleek zich in de thuissituatie voort te zetten. De nieuwsgierigheid van leerkrachten is geprikkeld en de samenwerkingsrelatie tussen school- en ouders is verbeterd. Als belangrijkste aanbeveling geef ik het creëren van voorwaarden voor het kunnen voeren van oplossingsgerichte gesprekken aan. Het vraagt een open houding. Het willen loslaten van eigen onzekerheden en gevoelens van ongemak vergemakkelijkt het leerproces. Oefening in gesprekken, het objectief bekijken van opnames, reflectie en begeleiding werkt hierbij effectief.

Inleiding

Mijn naam is Peggy Driessen. Ik ben 20 jaar werkzaam in het Jenaplanonderwijs waarvan de laatste 3 jaar als intern begeleider van de groepen 5 tot en met 8.

Met dit meesterstuk rond ik de opleiding Master Special Educational Needs, leerroute intern begeleider af. Na 19 jaar als leerkracht te hebben gewerkt zocht ik een nieuwe uitdaging die ik heb gevonden in mijn huidige functie. De opleiding heeft mij veel nieuwe inzichten gegeven.

Het fascineert me vooral hoe ik mijn eigen gedrag kan inzetten om het gedrag van anderen positief te beïnvloeden. Tijdens de opleiding werd ik geïnspireerd door oplossingsgerichte gespreksvoering en bood het me alle handvatten om mijn gedrag op professioneel vlak te kunnen versterken. Dit onderzoek richt zich daarom op mijn eigen ontwikkeling inzake oplossingsgerichte gespreksvaardigheden zodat ik in de nabije toekomst tegemoet kan komen aan de hulpvraag van de leerkrachten van groep 5 en 6. De neiging tot sturen en het laten gelden van eigen zienswijzen bij gesprekken zien zij als belemmerend. Dezelfde valkuilen herken ik bij mezelf. Ik zie het als extra uitdaging om juist met die kinderen in gesprek te gaan waarbij er geen directe en/of zichtbare problemen zijn. Ook bij hun ouders en leerkrachten zijn er geen hulpvragen aanwezig. Zouden deze kinderen toch kunnen komen tot het uiten van wensen en doelen? Is het mogelijk om een positieve verandering teweeg te brengen? Een ouder vroeg aan mij: "Waarom kies je mijn kind, het gaat toch prima?" Ik kies voor deze kinderen zodat zij ook de aandacht krijgen die ze verdienen en ze extra in het zonnetje te zetten. Hiermee hoop ik het inzicht in het belang van positieve aandacht te versterken bij mezelf en mijn collega's. Vanuit de theorie hoop ik een dimensie toe te voegen. Oplossingsgerichte gesprekken hebben ook een positieve uitwerking wanneer er geen directe problemen zijn. Mijn onderzoek kan daarnaast een relevante bijdrage leveren aan het professionaliseren van leerkrachten zoals dit staat omschreven in het schoolplan 2011-2015. Gesprekken met kinderen vormen naast spel, werk en viering de belangrijke pijlers van onze visie en de uitgangspunten van Peter Petersen, de grondlegger van het Jenaplanonderwijs. Door mijn eigen gedrag tijdens gesprekken te onderzoeken en veranderen kan ik kinderen meer de regie in handen geven. Hierdoor neemt hun verantwoordelijkheidsgevoel toe. Is het voor kinderen prettig als ze invloed kunnen uitoefenen op het realiseren van wensen en doelen? Leiden hun acties en

gedragingen hierbij tot een groter competentiegevoel? Worden zich meer bewust van zichzelf, door reflectie? Vanuit de theorie spreken Petersen(1985) en Stevens (2002) over het tegemoet komen aan de basisbehoeften van het kind. Hieraan hoop ik middels mijn onderzoek ook een waardevolle bijdrage te kunnen leveren. Hieronder vindt u een leeswijzer:

Hoofdstuk 1

Dit hoofdstuk bevat de aanleiding van mijn onderzoek, de onderzoeksvraag en de deelvragen.

Hoofdstuk 2

Dit hoofdstuk bevat een theoretische onderbouwing mijn onderzoeksthema. Hierbij zijn de volgende domeinen bestudeerd: de visie en uitgangspunten van oplossingsgerichte gesprekken, adaptief werken, Jenaplanonderwijs, reflecteren en School Video Interactie Begeleiding.

Hoofdstuk 3

In dit hoofdstuk worden de gebruikte onderzoeksinstrumenten en interventies weergegeven. Daarnaast wordt duidelijk welke afwegingen er zijn gemaakt en welke personen er bij het onderzoek betrokken waren.

Hoofdstuk 4

Dit hoofdstuk bevat de onderzoeksgegevens en de toelichtingen hierop.

Hoofdstuk 5

In dit hoofdstuk worden conclusies en aanbevelingen gegeven met betrekking tot de hoofdvraag van mijn onderzoek: "Hoe kan ik in gesprekken mijn (oplossingsgerichte) gesprekstechnieken versterken zodat kinderen actief zijn in het vinden en bereiken van hun doel?"

Hoofdstuk 6

Dit hoofdstuk richt zich op een reflectie van mijn persoonlijke en professionele ontwikkeling en op het procesverloop van het onderzoek.

Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling

1.1 Waarom dit onderwerp?

Als school willen wij ons als team ontwikkelen met als doel kinderen met diverse onderwijsbehoeften effectief te kunnen begeleiden. De leerkrachten van de groepen 5 en 6 willen dit onder andere bereiken door kinderen in gesprekken meer en actiever te betrekken bij hun eigen ontwikkelingsproces. Ze maakten hun behoefte kenbaar zich meer te willen bekwamen in het voeren van gesprekken met kinderen. Ze vinden het moeilijk om met kinderen te communiceren over ontwikkelingsdoelen/onderwijsbehoeften van het kind en te komen tot het stellen van doelen door het kind zelf. De bovenbouwleerkrachten geven aan sterk sturend te zijn en teveel hun eigen mening of zienswijze te laten gelden wanneer de kinderen niet direct een doel kunnen benoemen. De kinderen zijn wel betrokken bij het gesprek maar hebben op die manier geen directe invloed op hun leerproces. De inbreng van de leerkracht is dan groter dan die van het kind. Kijkende naar mijn eigen competenties trok ik de conclusie dat ik ook de neiging heb om de regie tijdens gesprekken met kinderen over te nemen. Met name het achterwege laten van eigen zienswijzen en het flexibel toepassen van (oplossingsgerichte) gesprekstechnieken beheers ik voor mijn gevoel nog niet voldoende. Ook het laten vallen van stiltes in een gesprek voelt nog niet prettig. De stap naar mijn onderzoeksvraag was gezet. Ik ben van mening dat de oplossingsgerichte gespreksvoering een positieve bijdrage kan leveren aan mijn eigen ontwikkeling, onze schoolontwikkeling en uiteindelijk tegemoet komt aan de behoefte van de leerkrachten en het kind. De oplossingsgerichte gespreksvoering gaat over het ontwerpen van een, door het kind, gewenste situatie in de toekomst en het vinden van oplossingen die het kind helpen zijn doel te bereiken. De nadruk ligt hierbij op hun eigen inbreng. Tijdens mijn eerste jaar als intern begeleider, in 2010, kwam ik in aanraking met de oplossingsgerichte gesprekken middels de boeken “Kids’ Skills” van Ben Furman(2010) en het “handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs” van Louis Cauffman&van Dijck (2009). Tijdens zorgbesprekingen met verschillende collega’s kwamen er onder andere gedragsproblemen aan de orde en besloot ik vorig schooljaar met twee kinderen uit groep 6 te starten met Kids’ Skills. De prille ervaringen die ik hiermee heb opgedaan waren voor mezelf, de kinderen, ouders en leerkrachten positief maar aan de andere kant voelde ik de behoefte om mezelf meer te bekwamen in het

voeren van oplossingsgerichte gesprekken. Hierdoor werd ik vooral nieuwsgierig naar de verdere mogelijkheden van de oplossingsgerichte gespreksvoering door met kinderen in gesprek te gaan die geen directe hulpvraag en/of problemen ervaren of vertonen. Ik vind het belangrijk om ook deze kinderen positieve aandacht te geven.

1.2 Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is dat ik mijn vaardigheden in (oplossingsgerichte) gesprekstechnieken ontwikkel zodat kinderen in staat zijn hun eigen doel te formuleren. Het onderzoek moet mijn eigen ontwikkelpunten versterken en mijn genoemde valkuilen verminderen. Het onderzoek zal tevens ondersteunend zijn voor het versterken van mijn eigen competentieontwikkeling inzake communicatieve vaardigheden in het algemeen. Doel in mijn onderzoek is onderzoeken in hoeverre oplossingsgerichte gesprekken een positieve bijdrage leveren aan de beleving en competentiegevoel van de kinderen.

1.3 Onderzoeksvraag en deelvragen

Mijn onderzoeksvraag luidt:

Hoe kan ik in gesprekken mijn (oplossingsgerichte) gesprekstechnieken versterken zodat kinderen actief zijn in het vinden en bereiken van hun doel?

Onderstaande deelvragen wil ik tijdens mijn onderzoek kunnen beantwoorden en dragen bij aan het vinden van het antwoord op mijn onderzoeksvraag.

Mijn deelvragen zijn:

- Op welke wijze kan ik kinderen ondersteunen bij een actieplan zodat ze een actieve bijdrage leveren tijdens gesprekken en in staat zijn hun doelen te formuleren en bereiken?
- Op welke wijze worden gesprekstechnieken ingezet, door een leerkracht uit het Speciaal Basisonderwijs, zodat de eigen inbreng van kinderen bij gesprekken wordt vergroot?
- Hoe beleven de kinderen van groep 5 en 6 de gesprekken?
- Hoe beleven ouders en leerkrachten de gesprekken die het kind voert met betrekking tot een eigen inbreng, het werken met doelen en het actieplan?

1.4 De huidige situatie

Op mijn school heeft zich een trend van praten met kinderen in plaats van praten over kinderen het laatste jaar positief ontwikkeld. De leerkrachten van de bovenbouw erkennen het belang van gesprekken met kinderen en willen ondersteuning in het versterken van hun eigen competenties hierbij. Als gevolg van deze ontwikkeling uiten de leerkrachten hun behoefte aan een verbetering van hun competenties van gespreksvoering bij kinderen. Als intern begeleider voel ik de behoefte en noodzaak om eerst mijn eigen gedrag bij gesprekken met kinderen te onderzoeken alvorens ik tegemoet kan komen aan de ondersteuning van de bovenbouwleerkrachten.

1.5 De gewenste situatie

In de gewenste situatie voel ik me als intern begeleider competent om op een flexibele en verantwoorde wijze oplossingsgericht gesprekken te voeren met kinderen. De kinderen die deelnemen aan mijn onderzoek zullen in staat zijn hun eigen doelen te formuleren. Ze werken gemotiveerd aan hun doel en dit is zichtbaar voor leerkrachten en ouders. De leerkrachten zien tijdens het onderzoek dat de kinderen positief reageren op de oplossingsgerichte gespreksvoering en gemotiveerder werken aan de door hun zelf gestelde doelen. Dit bevordert het gevoel van competentie, welbevinden van het kind en draagt bij aan hun verantwoordelijkheidsgevoel. Hierdoor raken leerkrachten nieuwsgierig naar de oplossingsgerichte gespreksvoering met kinderen. De ouders merken positieve veranderingen op bij de kinderen. De samenwerking tussen school en ouders neemt toe. De ontwikkeling zal zich uitbreiden binnen de gehele school. Het onderzoek levert een actieve en concreet zichtbare bijdrage aan het professionaliseren van de leerkracht zoals dit staat beschreven in ons schoolplan 2011-2015. De leerkrachten voelen ondersteuning van de intern begeleider en krijgen de tijd, ruimte en veiligheid om zich de vaardigheden eigen te kunnen maken.

1.6 Verwachtingen

Aan het eind van mijn onderzoek hoop ik in elk geval bereikt te hebben dat de kinderen (die ik in mijn onderzoek wil betrekken) in staat zijn om concrete doelen zelf te omschrijven en dat ze het leuk vinden om hiermee bezig te zijn. Ze zijn gemotiveerd en kunnen reflecteren op hun doel en acties die ze uitvoeren om hun doel te bereiken. Ik ben tevreden en enthousiast wanneer leerkrachten en ouders

positieve veranderingen bij het kind waarnemen inzake motivatie en doelgericht werken aan eigen doelen. Verder zal mijn eigen competentiegevoel versterkt zijn inzake (oplossingsgerichte) gespreksvoering zodat ik op goede en verantwoorde wijze aan de slag kan met het toekomstige begeleiden van leerkrachten.

Oplossingsgericht werken is een actueel onderwerp en er is voldoende literatuur beschikbaar. In de literatuur is oplossingsgericht werken echter veelal gerelateerd aan de ondersteuning bij gedragsproblemen of moeilijke situaties waarin kinderen kunnen verkeren. Ik ben benieuwd waartoe de oplossingsgerichte benadering kan leiden wanneer er niet direct sprake is van een probleem.

Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk richt zich op de theorie van het onderwerp. Hierin verwerk ik ook de praktijksituatie in relatie tot het onderzoek.

2.2 Oplossingsgericht werken en gesprekken met kinderen

2.2.1 Gesprekken met kinderen

Onderzoek, uitgevoerd door Van Haaren, (in Delfos, 2011) toont aan dat volwassenen regelmatig ongeduldig zijn in gesprekken met kinderen en daardoor het kind onderbreken. Volgens van Haaren kun je aan de communicatie de creativiteit van een volwassene herkennen. “De creativiteit ontbreekt wanneer de volwassene zijn eigen meningen, ideeën of adviezen opdringt en niet toegeeft aan datgene wat het kind vertelt” (Bannink, 2009, p.186). Cauffman omschrijft dit als volgt: “Luisteren betekent in staat zijn te horen wat anderen zeggen, zonder die informatie door je eigen (voor)oordelen te vervormen” (Cauffman & Van Dijk, 2009, p.12). Mijn neiging tot sturen in gesprekken door ongeduld vormt dan ook mijn leerpunt. In mijn onderzoek wil ik leren omgaan met stiltes en mijn eigen zienswijze niet uiten zodat het kind meer ruimte krijgt. In Bekwaam en Speciaal (Werkverband Opleidingen Speciaal Onderwijs, 2009) las ik dat hierdoor een betere samenwerkingsrelatie ontstaat.

2.2.2 Oplossingsgericht werken

Het oplossingsgericht werken (the solution focussed approach) werd in de jaren tachtig ontwikkeld door onder andere De Shazer en Insoo Kim Berg en werd in therapievorm aangeboden. Vervolgens werd dit Amerikaanse model onder andere vormgegeven door Louis Cauffman. De oplossingsgerichte aanpak heeft inmiddels een plaats binnen het onderwijs en gaat uit van kansen in plaats van belemmeringen. “Het vereist een andere manier van denken” (Furman, 2009, p. 21). Ik merk bij mezelf dat het denken vanuit problemen eerder opduikt dan het denken in oplossingen. Het aantrekkelijke van oplossingsgericht werken (OGW) vind ik het kijken naar de toekomst. Door het stellen van oplossingsgerichte vragen wordt het kind actief en zijn opvattingen van de volwassene ondergeschikt. “Oplossingen

ontstaan wanneer kinderen kunnen ordenen door ze de ruimte te geven om te kunnen vertellen, ongeacht beperking of belemmering” (Delfos, 2011 p. 98). Hieruit concludeer ik dat OGW begint met een andere manier van denken en vraagt een vaardigheid in het stellen van de juiste vragen op het juiste moment. Hiermee voorkom ik dat ik gedachten en uitingen van kinderen ga beïnvloeden. Måhlberg en Sjöblom (2008) zeggen dat kleine stapjes kunnen leiden tot grote veranderingen. OGW daagt me uit mijn denken te veranderen. In de praktijk zal dit in gesprekken zichtbaar worden door het niet uiten van mijn zienswijze, het laten vallen van stiltes en het kunnen doorvragen. Daarnaast wil ik oefenen in het toepassen van oplossingsgerichte vragen.

2.3 De uitgangspunten van oplossingsgerichte gesprekken in relatie tot Jenaplanonderwijs en Handelingsgericht werken

De Shazer ,(in Cauffman& van Dijk , 2009) heeft uitgangspunten geformuleerd bij het OGW. Door het lezen van literatuur kom ik tot de conclusie dat Cauffman& Van Dijk (2009), Bannink (2009), Kayser (2010), Måhlberg en Sjöblom (2008) en Furman (2009) onderstaande uitgangspunten hebben overgenomen:

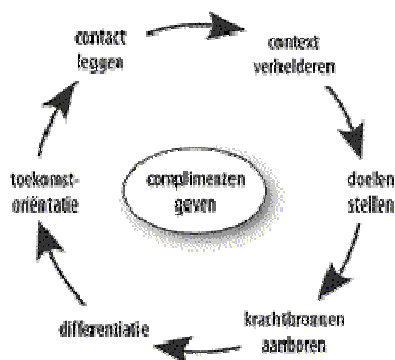
- Praat niet over problemen maar over oplossingen.
- De cliënt is de expert: hij of zij bepaalt het doel en de weg om dat te bereiken. Naar mijn mening geldt dit dus ook bij kinderen.
- Wat niet stuk is, hoef je niet te repareren. Als iets goed gaat in de beleving van de ander, respecteer dat dan.
- Als iets werkt, ga er mee door en doe dat vaker.
- Als iets niet werkt, probeer dan iets nieuws.
- Probeer uitzonderingen in gedrag te zien.

“De focus ligt op geloof in positiviteit en de mogelijkheden van het kind” (Måhlberg en Sjöblom, 2008, p.13). Afstand willen en durven doen van geloof in eigen ideeën zie ik als respect tonen voor het kind. Petersen (1985, p.44) de grondlegger van het Jenaplanonderwijs zegt hierover het volgende: “Altijd volgt de leerkracht die weg die de kinderen gekozen hebben. Zo wordt werkelijk ernst gemaakt met de erkenning van de zelfwerkzaamheid van de leerlingen. Dit is voor kinderen de weg naar de oplossing”. Ik zie in de visie van Petersen een relatie naar OGW en

Handelingsgericht werken (HGW). De visies gaan allen uit van positiviteit, doelgerichtheid en het centraal stellen van de behoeften van het kind. HGW ziet gesprekken met kinderen als zinvol omdat kinderen ons belangrijke informatie kunnen geven. Deze informatie kan ik gebruiken om kinderen hun eigen wensen te laten omzetten tot een doel. OGW ziet het kind ook als expert en stelt doelen en talenten van het kind centraal. “Een kind zal meer gemotiveerd zijn voor zijn eigen idee dan dat van een ander” (Parmeijer&van Beukering, 2008, p. 94). OGW biedt mij kansen om vanuit het kind te denken en niet vanuit mezelf.

2.3.1 De bouwstenen van oplossingsgerichte gesprekken

Cauffman & Van Dijk (2009) zien oplossingsgerichte gesprekken als een zevenstappendans. Er is geen vaste volgorde van danspassen. Je zult als professional flexibel moeten wisselen van passen die aansluiten bij die situatie op dat moment en vraagt om volledige afstemming op de ander.

Figuur 2.1 De zevenstappendans (uit Cauffman & Van Dijk, 2009)

De zevenstappendans maakt mij duidelijk dat creativiteit belangrijk is en dat het in de praktijk mogelijk is om deze dans te gebruiken om kinderen te helpen hun eigen doelen te stellen. Bannink (2009), Kayser (2010) en Furman (2009) omschrijven dit begeleidingsproces vanuit dezelfde visie en technieken. Hulp bieden bij het stellen van doelen is een belangrijke taak voor de leerkracht (Cauffman & Van Dijk, 2009).

“Doelen bieden richting mits ze SMARTI zijn geformuleerd” (Parmeijer&van Beukering 2008, p.148).

Specifiek: Waarneembaar, duidelijk, overzichtelijk.

Meetbaar: voldoende objectief vast te stellen.

Acceptabel: aanvaardbaar voor kind en volwassene.

Realistisch: haalbaar en niet te hoog gegrepen.

Tijdgebonden: wanneer en voor hoelang?

Inspirerend: de ander ziet het nut ervan in.

Een oplossingsgericht gesprek kan de volgende bouwstenen bevatten die ondersteunend werken bij het vinden van doelen en het zoeken naar oplossingen.

Contact leggen: Toon aandacht voor het kind met een positieve houding als basis. Dit betekent dat ik mijn zienswijze bewust op de achtergrond stel.

Probleembeschrijving: Respectvol luisteren en niet vragen naar een oorzaak. Het probleem wordt herkadert in een werkbare hulpvraag. Zo wordt er richting oplossing gewerkt.

Formuleren van doelen: De doelen moeten belangrijk zijn voor het kind. Het doel van mezelf is niet van belang. De betrokkenheid en de kans op succes worden hierdoor vergroot.

Sterke punten benoemen: Je probeert door vraagtechnieken te achterhalen wat de sterke punten zijn. Zo zet je talenten van het kind centraal.

Zoeken naar uitzonderingen: Uitzonderingen op een probleem kunnen het begin zijn van een verandering. Deze vormen de eerste stap tot het vinden van oplossingen.

Complimenteren: Een compliment stimuleert het zelfvertrouwen en bevordert een goed contact.

De wondervraag: Bij de “wondervraag” wordt het kind uitgenodigd na te denken over de gewenste, toekomstige situatie. Een wens kan worden omgezet naar een doel.

De schaalvraag: Het gebruik van schalen is een middel om het kind zijn/haar eigen situatie op dat moment te meten, te schatten en te evalueren.

Concluderend zeg ik dat OGW alle ingrediënten in zich draagt om het kind centraal te stellen. Het helpt me om mijn valkuilen te vermijden en mijn gespreksvaardigheden te versterken.

2.4 Oplossingsgericht werken in een breder perspectief

Vanuit de theorie concludeer ik dat er verbanden zijn tussen Jenaplan, adaptief onderwijs en inclusief onderwijs. Volgens Stevens (2002) is adaptief onderwijs onderwijs op maat door afstemming op het kind. De volgende basisbehoeften van kinderen spelen hierbij een grote rol:

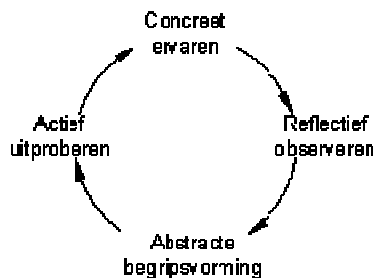
- Relatie; erbij horen, geaccepteerd worden, je veilig voelen.
- Competentie; ervaren dat je iets aankunt, in staat zijn tot iets.
- Autonomie; een eigen rol hebben in leergedrag en dit kunnen aansturen.

Ik kom middels de gesprekken tegemoet aan de basisbehoeften van kinderen. Het krijgt het kind het gevoel dat het wat kan bereiken vanuit eigen doelen. De autonomie en het competentiegevoel van het kind worden hierdoor vergroot. Door samen met het kind, leerkracht en ouders te kijken naar vorderingen vindt reflectie en samenwerking plaats hetgeen de onderlinge relatie bevordert. Door reflectiemomenten creëer ik inzicht in gedrag. Op de website van inclusief onderwijs (www.inclusiefonderwijs.com, 2012) las ik dat verschillen tussen kinderen er mogen zijn en dat ook kinderen met speciale onderwijsbehoeften op volwaardige wijze moeten kunnen deelnemen. Binnen het reguliere onderwijs zoek je dus naar mogelijkheden om je aan het kind aan te passen. Volgens Stevens (2002) kun je hierdoor het frequent doorstromen naar het speciaal onderwijs verminderen. Elk kind is uniek is ook een belangrijke visie van het Jenaplanonderwijs. Door oplossingsgerichte gesprekken kom ik tegemoet aan deze visie en aan de visie van inclusief onderwijs. Volgens Petersen (1985) heeft het Jenaplanonderwijs het opvoeden tot inclusief denken als doel.

2.5 Reflecteren

Volgens Korthagen (2002, 2009) is reflecteren het opnieuw ordenen van een ervaring, probleem, bestaande kennis of inzicht. Dit proces wordt tijdens het

onderzoek zowel door het kind als mezelf doorlopen. Het kind kijkt terug op de acties die tot het behalen van een doel leiden terwijl ik terugkijk op mijn eigen ontwikkelingsproces. Het reflectieproces moet volgens Korthagen volgens onderstaande systematiek verlopen.

Figuur 2.2 reflectiemodel Korthagen (uit Korthagen & Lagerwerf, 2009)

Volgens van den Heijkant & van Wegen (2000) betekent adaptief onderwijs ook het kijken naar je eigen reacties. Ik kan pas afstemmen op het kind wanneer ik objectief kijk naar mezelf. Aangezien ik mijn gespreksvaardigheden wil vergroten, is het van belang om mijn ontwikkeling in kaart te brengen.

2.6 School Video Interactie Begeleiding

De reflectie op mijn eigen handelen staat centraal binnen mijn onderzoek. Het werken met video-opnames versterkt het reflectieproces. Video Interactie Begeleiding op School (SVIB) kan in combinatie met de reflectiecyclus van Korthagen ondersteunend werken. Ik wil mijn gedrag leren begrijpen en leerpunten ontwikkelen. Volgens van der Heijkant & van der Wegen, (2000) is het hierbij van belang dat je eigen gevoelens overstijgt en objectief naar jezelf kijkt. Dit vormt de kern van mijn onderzoek.

Ik beschrijf hieronder enkele kenmerken van SVIB die voor mijn onderzoek van belang zijn.

- Gerichtheid op verandering

Videobeelden zijn bedoeld om verandering te realiseren en helpen je om tot nieuwe inzichten te komen zodat je iets een volgende keer anders kan aanpakken.

– *Videobeelden als reflectiemiddel*

Videobeelden zijn concreet. Ik zie direct wat ik op dat moment aan sterke vaardigheden bezit en welke meer versterkt kunnen worden. Door beelden te analyseren, samen met mijn coaches, kan ik ontdekken welke gewoontes terugkeren en welke niet. Inzicht krijgen kan je helpen om het anders te gaan doen (van den Heijkant & van Wegen (2000)).

– *Interactieanalyse en communicatie*

Mijn twee coaches richten zich op de interactie tussen mij en het kind. De coaches maken bij de analyse van de beelden gebruik van de bouwstenen van oplossingsgerichte communicatie.

Het volgende hoofdstuk bevat mijn plan van aanpak van het onderzoek. Hierin geef ik weer wie er bij mijn onderzoek betrokken waren. Daarnaast schrijf ik welke onderzoeksmethoden en onderzoeksmiddelen ik heb gebruikt en de overwegingen die ik bij de keuze ervan heb gemaakt.

Hoofdstuk 3 Plan van aanpak

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk schrijf ik op welke manier ik de informatie bij de deelvragen heb verzameld, wie erbij betrokken waren en de afwegingen die ik heb gemaakt bij de keuze van onderzoeksinstrumenten. Voor het tijdspad en de planning van mijn onderzoek verwijs ik naar bijlage 1. Voor een overzicht van onderzoeksmethoden en betrokkenen verwijs ik naar bijlage 2.

Ik wil antwoord krijgen op de volgende deelvragen:

- Op welke wijze kan ik kinderen ondersteunen bij een actieplan zodat ze een actieve bijdrage leveren tijdens gesprekken en in staat zijn hun doelen te formuleren en bereiken?
- Op welke wijze worden gesprekstechnieken ingezet, door een leerkracht uit het Speciaal Basisonderwijs, zodat de eigen inbreng van kinderen bij gesprekken wordt vergroot?
- Hoe beleven de kinderen van groep 5 en 6 de gesprekken?
- Hoe beleven ouders en leerkrachten de gesprekken die het kind voert met betrekking tot een eigen inbreng, het werken met doelen en het actieplan?

3.2. De onderzoeksmethode

De onderzoeksvraag komt voort uit een behoefte om mijn competentie te versterken en daarom kies ik voor een actieonderzoek. Ik wil leren om mijn zienswijze in gesprekken met kinderen achterwege te laten, stiltes te laten vallen en mijn (oplossingsgerichte) gespreksvaardigheden versterken. Volgens Senge (in Kallenberg, 2007) gaat het erom dat ik bereid ben om ervaringen en meningen te herzien als blijkt dat oude “patronen” nieuwe oplossingen in de weg staan. Het onderzoek sluit direct aan bij de onderwijspraktijk en zal kwalitatief van aard zijn (Kallenberg, 2007). De beleving van de kinderen staat centraal waarbij ik het onderzoeksprobleem zo open mogelijk benader. Ik stel me kwetsbaar op en laat anderen hierbij meekijken.

3.2.1. Waar gaat het onderzoek plaatsvinden?

Mijn onderzoek vindt plaats op een openbare jenaplanschool in Noord-Limburg. De onderzoeksgroep bestaat uit drie kinderen van groep 5 en 6 en zijn door de leerkrachten uitgekozen. De kinderen hebben nooit eerder een gesprek gevoerd met mij.

Het onderzoek vindt plaats in een één op één situatie en zal bestaan uit vier gesprekken per kind.

3.2.2 De onderzoeksgroep

Bij de onderzoeksgroep bestaat er geen directe hulpvraag vanuit het kind, ouders of leerkracht. Die keuze maak ik vanuit nieuwsgierigheid of OGW ook deze kinderen kan prikkelen tot het werken met een doel. Daarnaast worden de volgende personen bij het onderzoek betrokken:

- de ouders van de kinderen: wat zijn hun bevindingen voor en na het onderzoek?

Hoe reageren kinderen thuis op de gesprekken?

- de coaches: een collega uit het speciaal onderwijs en een collega uit mijn eigen team zijn opgeleid tot coach. Zij bekijken video-opnames en bespreken dit met mij zodat het reflectieproces geoptimaliseerd wordt.

- coördinator bovenbouw: hij neemt vragenlijsten af en voert het evaluatiegesprek met kinderen, ouders en leerkrachten.

- de leerkrachten van de kinderen: wat zijn hun bevindingen? Hoe reageert het kind in de groep voor en na het onderzoek? Tijdens de gesprekken ben ik de uitvoerder en staat mijn handelen centraal.

3.2.3 Beschrijving van de onderzoeksmiddelen

Vanuit de literatuur heb ik de volgende interventies en werkvormen gekozen ter verbetering van mijn praktijksituatie:

- Oplossingsgerichte gesprekken

Door middel van de wondervraag wil ik komen tot een onderwerp waaraan het kind wil werken. De schaalvragen kunnen me ondersteunen om een concreter beeld te krijgen van de doelen en de beleving van het kind.

Vanuit deze schaalvraag ontstaat er een concreet actieplan waar het kind gedurende drie weken aan kan werken.

- Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering

De kijkwijzer dient als hulpmiddel om mijn handelen tijdens gesprekken doelgericht te kunnen analyseren en reflecteren. Zo kan ik mijn leerproces aansturen. (zie bijlage 3) Voor de kijkwijzer heb ik als basis gebruik gemaakt van het format van Delfos (2011) en heb ik aanpassingen gemaakt om oplossingsgerichte elementen in kaart te kunnen brengen (Kayser, 2010). Ik heb hierbij rekening gehouden met de methodische verantwoording volgens Kallenberg (2007).

Tijdens het onderzoek worden fragmenten van video-opnames besproken met mijn coaches waarbij de reflectiestappen van Korthagen worden gevolgd.

- Observatie

Ik observeer twee gesprekken tussen een leerkracht van het speciaal basisonderwijs en twee kinderen. Ik observeer op een school voor speciaal onderwijs. Dit doe ik vanuit een kijkwijzer die zich richt op mijn eigen leerpunten. (zie bijlage 4) Voor de kijkwijzer heb ik als basis gebruik gemaakt van het format van Delfos (2011). Mijn doel is om vanuit de observatie het gedrag van de leerkracht te bestuderen en inzichten te verzamelen zodat ik deze tijdens mijn onderzoek kan inzetten.

Kallenberg (2007) zegt hierover dat een observatie vanuit een vraagstelling plaatsvindt. Ik maak video-opnames zodat ik de observatie rustig kan analyseren.

- Logboek

Het logboek wordt gebruikt als hulpmiddel om te reflecteren en is samengesteld volgens de richtlijnen uit Handboek reflecteren, 2008 en Korthagen 2002, 2009). De reflectie wordt hiermee geconcretiseerd.

Voor het kind is dit in de vorm van een actieplan. Op het doel, de schaalvraag en de acties wordt geëvalueerd aan de hand van reflectievragen. De ouders en leerkrachten van de kinderen zullen, met toestemming van het kind, hiervan op de hoogte worden gesteld. Volgens Kallenberg (2007) komt dit de transparantie van het onderzoek ten goede. Op die manier kunnen beide partijen beter inspelen op de

belevingen van het kind bij het uitvoeren van het actieplan. Ik zal mijn logboek voor en na de gevoerde gesprekken bijwerken aan de hand van de leerpunten vanuit de video-opnames en begeleidingsgesprekken.(zie bijlage 5)

- Evaluatiegesprek aan de hand van voorafgestelde vragen

Aan het einde van mijn onderzoek zal er een evaluatiegesprek plaatsvinden met het kind, hun ouders en leerkrachten.(zie bijlage 6) Dit doe ik zodat ik de bevindingen beter kan interpreteren. Kallenberg (2007) noemt dit het verfijnen van informatie. De vragen zijn vastgelegd en kunnen door de betrokkenen worden ingeschaald, zodat ik volgens Kallenberg (2007), een zo gelijkwaardig mogelijk beeld van de bevindingen krijg. De vragen zijn door mezelf samengesteld. Een collega zal de vragenlijst afnemen en om toelichting vragen zodat de betrouwbaarheid en objectiviteit wordt vergroot. Zelf ben ik hierbij niet aanwezig.

- Vragenlijsten

Hiermee wil ik de beleving van de gevoerde gesprekken onderzoeken. De vragenlijsten zijn ingevuld door de kinderen van mijn onderzoeksgroep en hun ouders.(zie bijlage 7.1 en 7.2) Voor en na het onderzoek worden dezelfde vragen ingevuld die volgens een vierpuntsschaal worden weergegeven zodat een vergelijking mogelijk wordt. De vragen zijn door mezelf samengesteld.

Kallenberg (2007) spreekt van een kwalitatief onderzoek. Ik kan de uitkomsten van mijn onderzoek niet in cijfers uitdrukken zoals dit bij kwantitatief onderzoek het geval is. Een collega zal de vragenlijsten afnemen om de betrouwbaarheid te kunnen vergroten. De sociaal wenselijkheid wordt hiermee ingeperkt.

- Video-opnames

Tijdens de gesprekken zullen er zes opnames worden gemaakt met toestemming van het kind en ouders. Vanuit een doel worden fragmenten met mijn begeleider besproken en ligt de nadruk op het reflecteren op mijn eigen handelen. “De focus ligt hierbij op de reeds aanwezige sterke kanten en het zoeken naar mogelijkheden dit te versterken” (Kallenberg, 2007).

3.3 Kwaliteitsaspecten van het onderzoek

Om een onderzoek kwaliteit te geven zijn de volgende aspecten van belang :
betrouwbaarheid, validiteit en triangulatie. (Kallenberg , 2007)

3.3.1 Betrouwbaarheid

Kallenberg (2007) zegt dat het verzamelen van data en het interpreteren bij kwalitatief onderzoek gevoelig is voor subjectiviteit en interpretaties door de onderzoeker. “Daarnaast kunnen onderzoeksgegevens niet worden gebruikt in andere, gelijkwaardige situaties omdat reacties in gesprekken altijd op verschillende manieren plaatsvinden in verschillende situaties met verschillende deelnemers” (Kallenberg, 2007, p. 204). Om de betrouwbaarheid te vergroten worden in mijn onderzoek logboeken, actieplannen en gespreksverslagen overhandigd aan de betrokkenen. De werkwijze wordt vastgelegd en met de kinderen, hun ouders en leerkrachten, mijn coaches en directie overlegd. Dit maakt het onderzoek transparant en vergroot de betrouwbaarheid. Vragenlijsten en eindgesprekken worden afgenomen door de coördinator van de bovenbouw. Dit verkleint het risico tot subjectiviteit en sociaal wenselijkheid hiermee wordt ingeperkt.

3.3.2 Validiteit en triangulatie

“Validiteit betekent dat je datgene meet wat je wil meten. Dit is het doel in je onderzoek” (Kallenberg, 2007, p. 204). Verschillende soorten informatiebronnen werken ook validiteitverhogend. In mijn onderzoek maak ik gebruik van observaties, vragenlijsten, aanvullende gesprekken, logboeken, video-opnames van gevoerde gesprekken en kijkwijzers. “Door het toepassen van triangulatie kijk je vanuit verschillende invalshoeken naar een situatie. Het is de bedoeling om zo goed mogelijk te kijken naar het probleem” (Kallenberg, 2007, p. 205). Triangulatie bereik je door verschillende soorten informanten in het onderzoek te betrekken. In mijn onderzoek zijn dit de kinderen, hun ouders en leerkrachten, de coaches vanuit het speciaal basisonderwijs en het team, de coördinator van de bovenbouw. (tevens lid van de directie)

3.4 Ethiek

De deelnemers aan mijn onderzoek werken vrijwillig mee. Naar alle betrokkenen zal ik het onderzoeksproces, het doel en de inhoud duidelijk communiceren. De namen worden geanonimiseerd en gegevens worden enkel gebruikt ten dienste van het doel in mijn onderzoek. Bij opnames van kinderen vraag ik schriftelijke toestemming aan de kinderen en hun ouders. De reflectieverslagen van kinderen en verslagen van het

eindgesprek zullen worden gelezen door ouders en hun betreffende leerkrachten. Daarnaast zullen mijn “critical friends” vanuit de opleiding de ethische kant van mijn onderzoek bewaken. Ik houd geen informatie achter en ben volledig in het verwerken van gegevens.

Hoofdstuk 4 Data analyse en resultaten

4.1 Inleiding

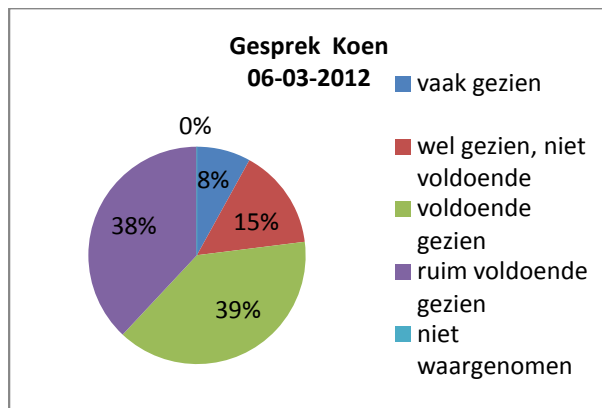
In dit hoofdstuk presenteer ik de gegevens van mijn praktijkonderzoek vanuit de deelvragen.

4.2 Datapresentatie deelvraag 1

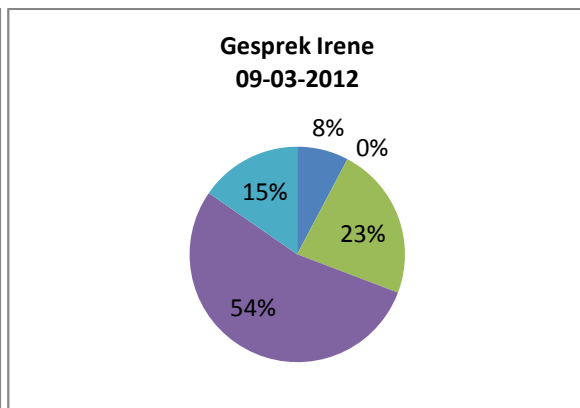
Op welke wijze kan ik kinderen ondersteunen bij een actieplan zodat ze een actieve bijdrage leveren tijdens gesprekken en in staat zijn hun doelen te formuleren en bereiken?

Gedurende het onderzoek zijn er twaalf gesprekken met kinderen gevoerd. Met behulp van een kijkwijzer werden zes gesprekken door twee coaches geobserveerd en beoordeeld. De kijkwijzer bevat (oplossingsgerichte) gespreksvaardigheden als: open vragen stellen, doorvragen, het laten vallen van stiltes en het achterwege laten van eigen zienswijze. Verder zijn onder andere complimenteren, aandacht schenken aan voordelen, uitzonderingen, schaalvragen en de wondervraag hierin opgenomen. Door mij toegepaste vaardigheden werden bij elk gesprek door de coach geteld tijdens het bekijken van de video-opnames. Op basis hiervan werd door de coaches een “waardering” gegeven zoals ruim voldoende gezien of vaak gezien. (Zie verder legenda van figuur 4.1) De percentages geven de frequentie aan van het totaal aan toegepaste en waargenomen vaardigheden. Ze geven niet weer welke vaardigheden het specifiek betreft. Bij het laatste gesprek (figuur 4.6) zal ik de percentages concretiseren en zal ik de toegepaste vaardigheden toelichten. Voor de volledig ingevulde kijkwijzers verwijs ik naar bijlage 3.1 t/m 3.6. In de nabespreking tussen de coaches en mij werd gereflecteerd op de door mij gestelde doelen in het logboek en werden doelen gesteld voor een volgend gesprek.(zie bijlage 5) De gesprekken worden op chronologische volgorde van tijd weergegeven. Op deze manier wordt mijn ontwikkeling zichtbaar.

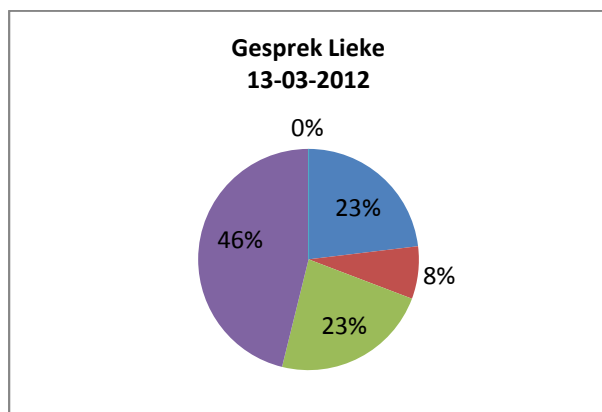
4.2.1 Resultaten kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering

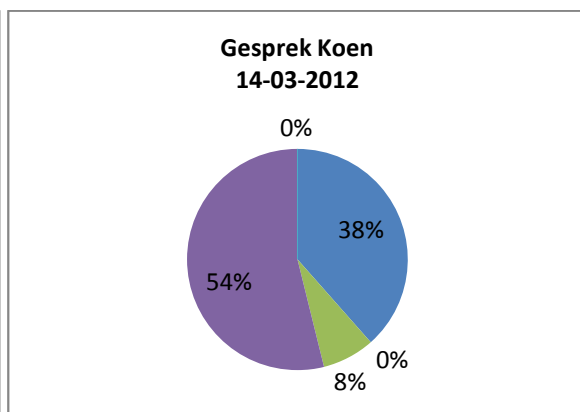
Figuur 4.1: gesprek 1 beoordeeld door G.R

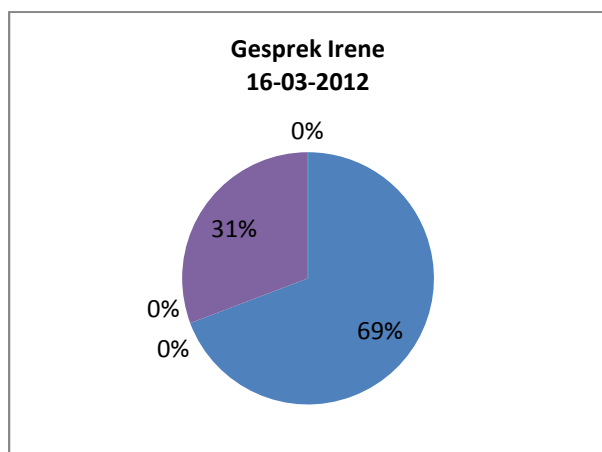
Figuur 4.2: gesprek 2 beoordeeld door R.P

Figuur 4.3: gesprek 3 beoordeeld door G.R

Figuur 4.4: gesprek 4 beoordeeld door G.R

Figuur 4.5: gesprek 5 beoordeeld door R.P

Figuur 4.6: gesprek 6 beoordeeld door R.P

Uit figuur 4.1 t/m 4.6 blijkt dat er een toename heeft plaatsgevonden in het vaak toepassen van (oplossingsgerichte) gespreksvaardigheden. Figuur 4.6 geeft een percentage van 69% weer van technieken die vaak zijn toegepast. Dit zijn: de tijd

geven om gedachten te verwoorden, eigen zienswijze achterwege laten, open vragen stellen, aandacht besteden aan voordelen. 23% van de technieken zijn ruim voldoende toegepast te weten: doorvragen, complimenteren en het tonen van interesse. 8% van de technieken zijn voldoende toegepast te weten samenvatten, werken met schaalvragen, vragen naar uitzonderingen en herkaderen. Bij de eerste drie gesprekken van Koen, Irene en Lieke bleek uit reflecties in mijn logboek dat ik weinig nadruk legde op uitzonderingen en aanspreken van krachtbronnen van het kind. Ik was te sterk gericht op het achterwege laten van mijn eigen zienswijze en het opschrijven van hetgeen kinderen zeiden waardoor ik soms geforceerd overkwam. Ik legde veel nadruk op hetgeen voor mijn gevoel niet goed ging, waardoor ik onzeker werd en op mezelf gericht was. Vanaf het vierde gesprek met Koen is er groei te zien. De rust die ik vertoonde is volgens de coach opvallend. Ik richtte me meer op vaardigheden die ik al goed toepaste zoals complimenteren, stil durven zijn en het werken met de schaalvragen. Ik merkte dat ik uitstekend in staat was om te luisteren, te wachten en mijn zienswijze achterwege te laten.

4.2.2 Resultaten doelen en actieplannen door kinderen

De kinderen werkten met een actieplan. (zie bijlage 8) Dit werd door mij tijdens de gesprekken gebruikt als hulpmiddel voor de kinderen om te reflecteren op hun doel en het bereiken ervan. Voor de reflectievragen en antwoorden verwijs ik naar bijlage 9.1 t/m 9.3. De drie kinderen kwamen tot de volgende doelen en uitspraken:

	Koen	Irene	Lieke
Doel kind in gesprek 1.	"Ik wil leren hoe ik minder snel kan reageren op vragen die aan anderen gesteld worden."	"Ik wil bij het rekenen sneller doorwerken en minder rondkijken".	"Bij de zelfstandige spellingoefening in het schrift wil ik minder twijfelen."
Doel bereikt? Weergave van het kind in gesprek 4.	"Ja, ze reageren anders."	"Ja, meer dan dat. Gesprekken op school en thuis lukken veel beter. Ik heb een ander gevoel."	"Ja, ik sta nu op de 8 want ik twijfel veel minder bij spelling, rekenen, maar ook in de winkel, als ik iets moet vragen."

Figuur 4.7: gestelde doelen en resultaten

Door het toepassen van de (oplossingsgerichte) gesprekstechnieken, zijn alle kinderen in staat hun eigen doel te formuleren. Twee kinderen hebben meer bereikt

dan ze hadden verwacht.

4.3 Datapresentatie deelvraag 2

Op welke wijze worden gesprekstechnieken ingezet, door een leerkracht uit het Speciaal Basisonderwijs, zodat de eigen inbreng van kinderen bij gesprekken wordt vergroot?

4.3.1 Resultaten kijkwijzer Speciaal Basisonderwijs

Hieronder een weergave van twee observaties die ik heb uitgevoerd in een bovenbouwgroep van het Speciaal Basisonderwijs. Op basis van een kijkwijzer (zie bijlage 4.1 en 4.2) heb ik gesprekstechnieken geobserveerd. De frequentie waarin deze zichtbaar werden uitgevoerd heb ik hieronder weergegeven.

Aantal keren waargenomen	Gesprekstechnieken uit de kijkwijzer	Gegeven opmerkingen door de leerkracht
Vaak waargenomen	stiltes, open vragen stellen, doorvragen, samenvatten, aandacht besteden aan doelen van het kind	"Hoe kan het dat?" "Wat kun je hier nu zien?" "Wat betekent dat dan voor jou?" "Dus als ik het goed begrijp dan zeg je..."
Regelmatig waargenomen	stimuleren tot bedenken concrete acties, complimenteren, stimuleren tot bedenken van oplossingen.	"Wat kan ik dan aan jou zien?" "Wat goed dat je dat ziet!" "Wat moeten we daarvoor regelen zodat jij...?"
Soms waargenomen	gesloten vragen stellen	"Ben je tevreden?"
Bijna niet waargenomen	geven van meningen, tips of oplossingen	"Ik vind het belangrijk dat je de komende maanden nog kunt groeien."
Helemaal niet waargenomen	onderbreken van het kind	

Figuur 4.8: inventarisatie van gesprekstechnieken

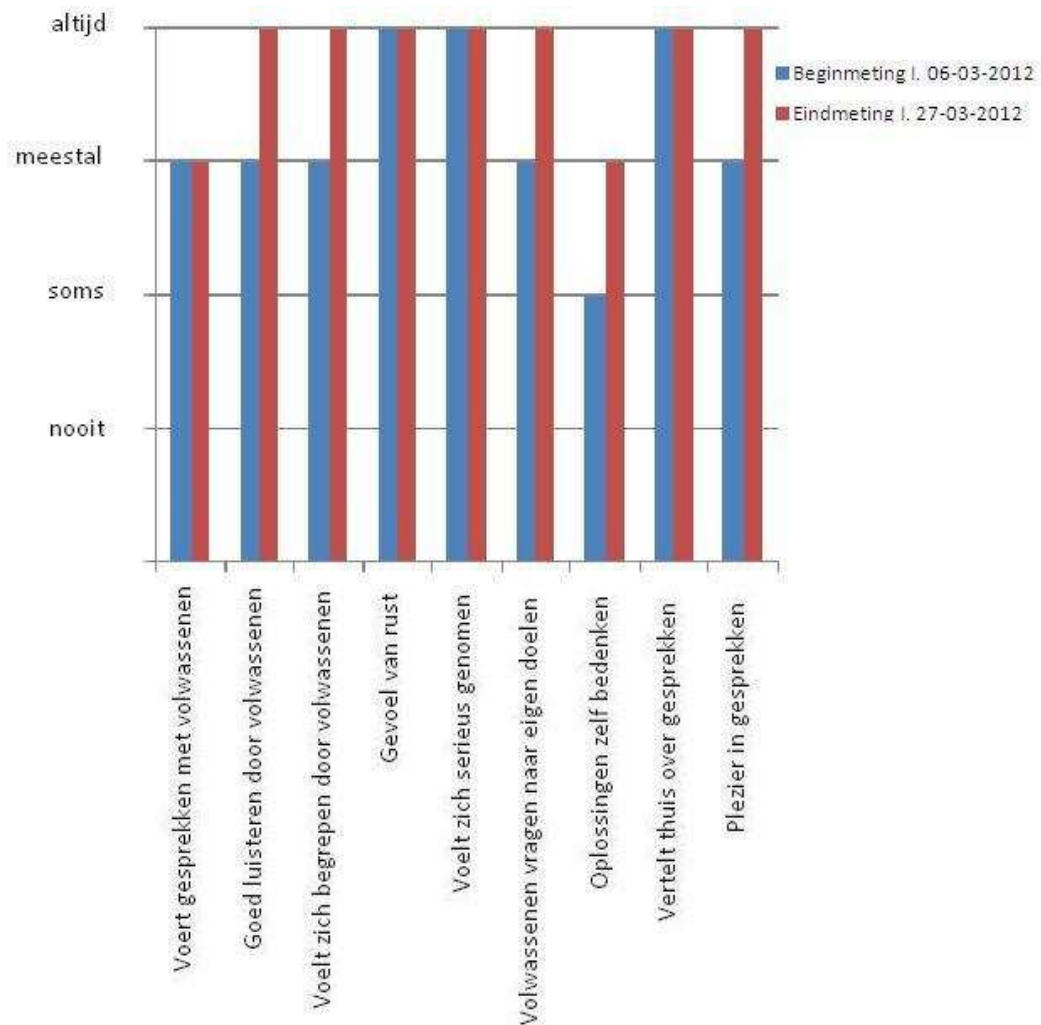
De vaak en regelmatig waargenomen gesprekstechnieken in figuur 4.8 overheersen de inhoud van beide gesprekken. De leerkracht laat nauwelijks haar eigen mening horen en heeft de kinderen in beide gesprekken geen enkele keer onderbroken. Het aantal gesloten vragen is gering en wordt opgevolgd door een uitnodiging aan het kind er meer over te vertellen.

4.4 Datapresentatie deelvraag 3

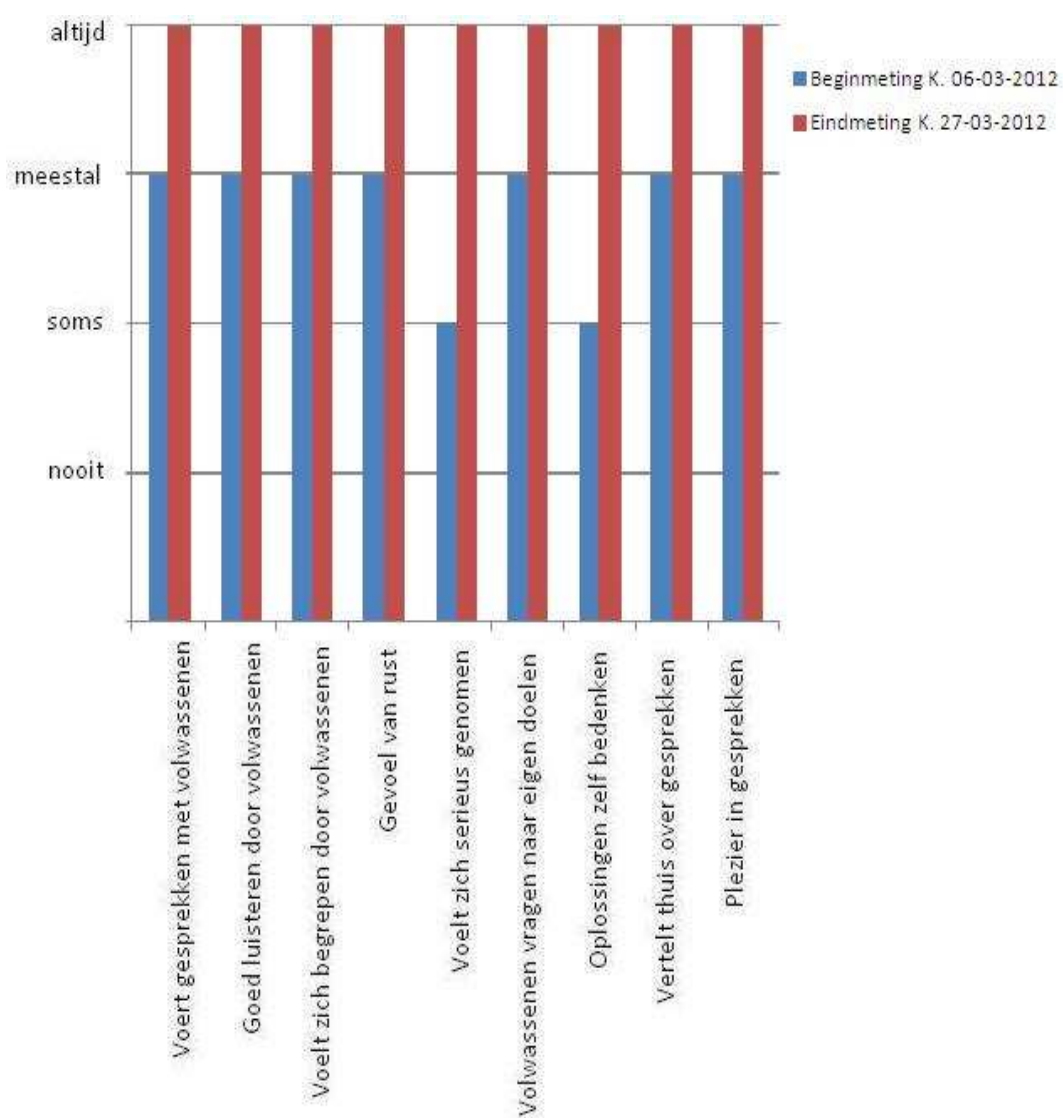
Hoe beleven de kinderen van groep 5 en 6 de gesprekken?

4.4.1 Resultaten vragenlijsten kinderen voor- en na het onderzoek

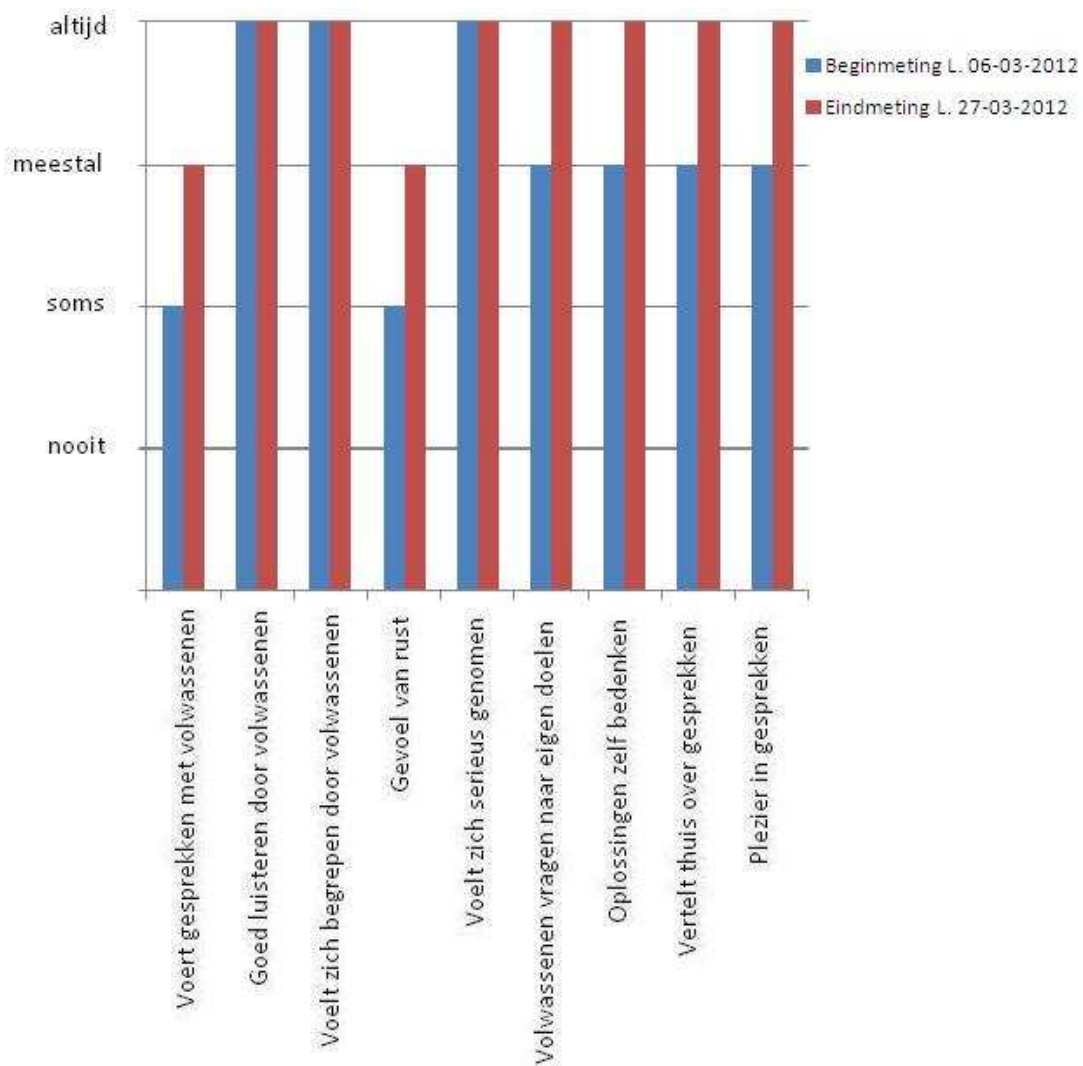
Om zicht te krijgen op de beleving van kinderen bij gesprekken heb ik een vragenlijst samengesteld. Deze heb ik voor en na het onderzoek door de drie kinderen laten invullen. Hieronder volgt een weergave:

Figuur 4.9: weergave begin- en eindmeting van Irene.

Figuur 4.10 : weergave begin- en eindmeting van Koen

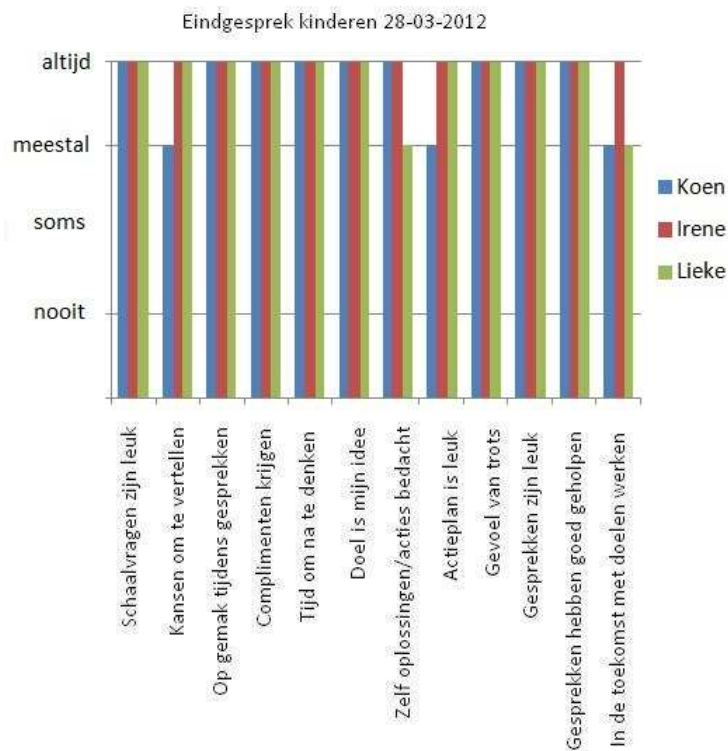
Figuur 4.11 : weergave begin- en eindmeting van Lieke

Uit figuur 4.9 t/m 4.11 blijkt dat er bij de eindmeting bij alle kinderen een toename heeft plaatsgevonden in de beleving van plezier en eigen inbreng tijdens gesprekken. De score van Koen is bij de eindmeting ten aanzien van eigen inbreng en het zich serieus genomen opvallend positief te noemen. Bij Lieke en Irene is de score identiek aan de beginmeting. Het gevoel van zich begrepen voelen, goed luisteren door volwassenen en het gevoel van rust is bij twee van de drie kinderen toegenomen.

4.4.2 Resultaten van de evaluatievragenlijst na het onderzoek

Aan het eind van het onderzoek is er door de kinderen een evaluatievragenlijst ingevuld. (zie bijlage 10) Hierin komen mijn specifieke leerpunten terug, zoals kansen

krijgen om te vertellen, tijd krijgen om na te denken en het zelf bedenken van doelen, oplossingen en acties.

Figuur 4.12 : evaluatievragen bij eindgesprekken

uit figuur 4.12 blijkt een maximale score op acht vragen. Twee van de drie kinderen vonden het werken met een actieplan leuk. Koen vond het actieplan overbodig omdat hij alles kon onthouden. Bij kansen om te vertellen geeft Koen bij de optie meestal aan dat de onderzoeker ook soms praatte. Zijn reactie: “Ik dacht dat ik mocht praten en jij niet”. Over het werken met doelen in de toekomst geeft één van de drie kinderen aan dit prettig te vinden. Voor de andere twee geldt dat dit niet dagelijks hoeft. Lieke geeft aan dat ze meestal de oplossingen en acties zelf mocht verzinnen. Bij de eindmeting (figuur 4.11) geeft ze aan dit altijd te mogen doen. Ze kan het verschil niet uitleggen. De antwoorden bij plezier in gesprekken komt bij alle kinderen in figuur 4.12 overeen met de antwoorden gegeven in figuur 4.9 tot en met figuur 4.11. Voor de toelichting op de evaluatievragen zie bijlage 6.1 t/m 6.3.

Citaten Lieke: Ik vond het fijn dat ik veel mocht vertellen en na mocht denken. Ik heb meer zelfvertrouwen, dat zeggen papa en mama ook.

Citaten Koen: Ik denk meer over mezelf na. Ik durf naar mezelf te kijken. Vroeger liet ik anderen oplossingen verzinnen.

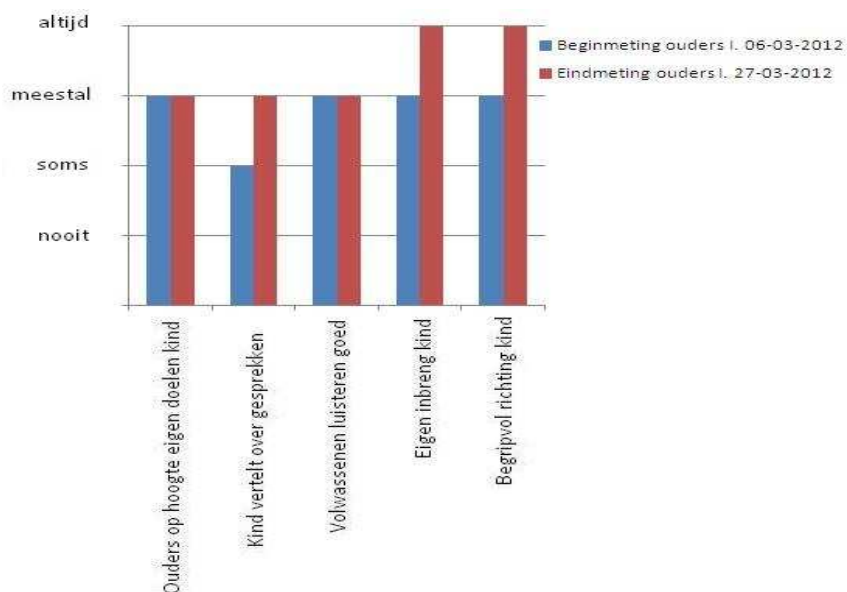
Citaten Irene: Je vroeg vaak wat ik bedoelde of om iets meer te vertellen, hierdoor snapte ik het zelf ook beter. Ik vond de gesprekken anders dan gewoon omdat er vaak naar mijn mening werd gevraagd. Er werd goed geluisterd en de schaalvragen vond ik erg leuk.

4.5 Datapresentatie deelvraag 4

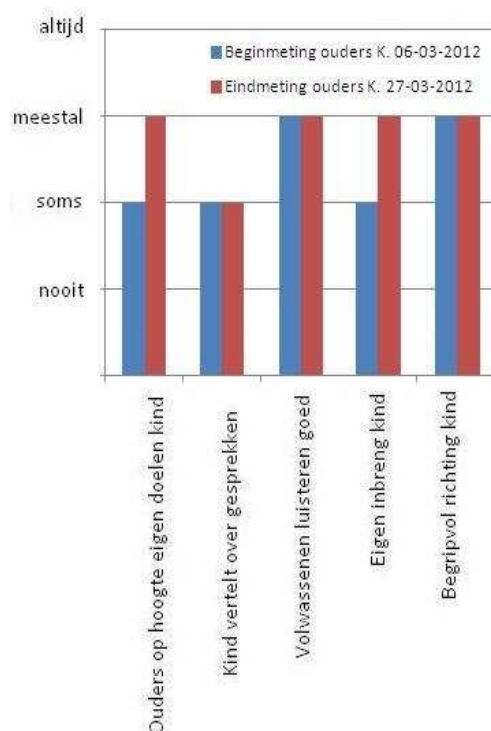
Hoe beleven ouders en leerkrachten de gesprekken die het kind voert met betrekking tot een eigen inbreng, het werken met doelen en het actieplan?

Om hier zicht op te krijgen heb ik een vragenlijst samengesteld. Deze heb ik voor en na het onderzoek door de ouders laten invullen. (zie bijlage 7.2)

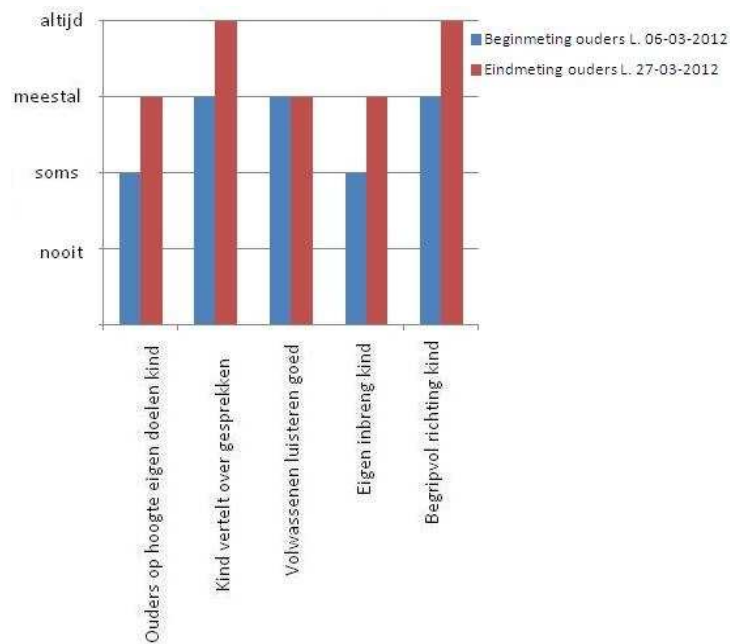
4.5.1 Resultaten van de vragenlijsten bij begin-en eindmeting bij de ouders

Figuur 4.13: begin-en eindmeting ouders Irene

Figuur 4.14: begin-en eindmeting ouders Koen

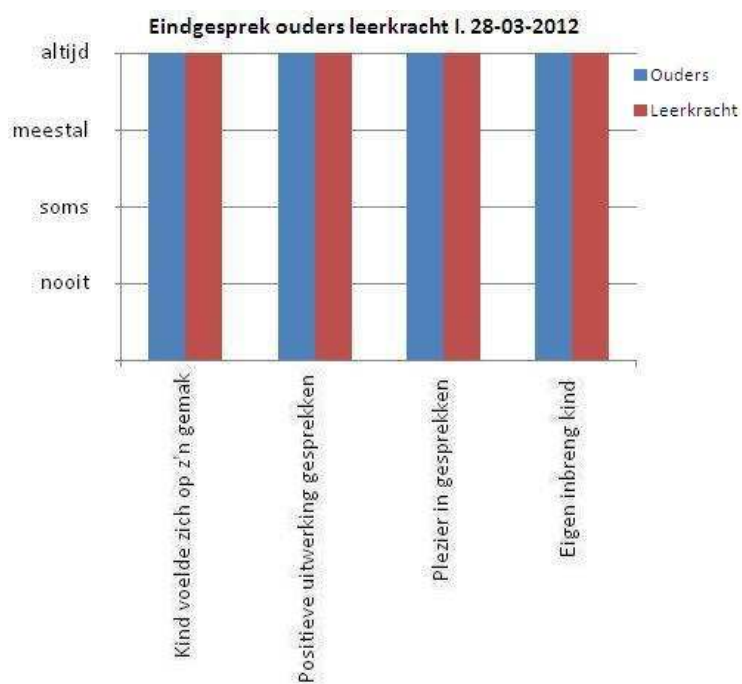

Figuur 4.15: begin- en eindmeting ouders Lieke

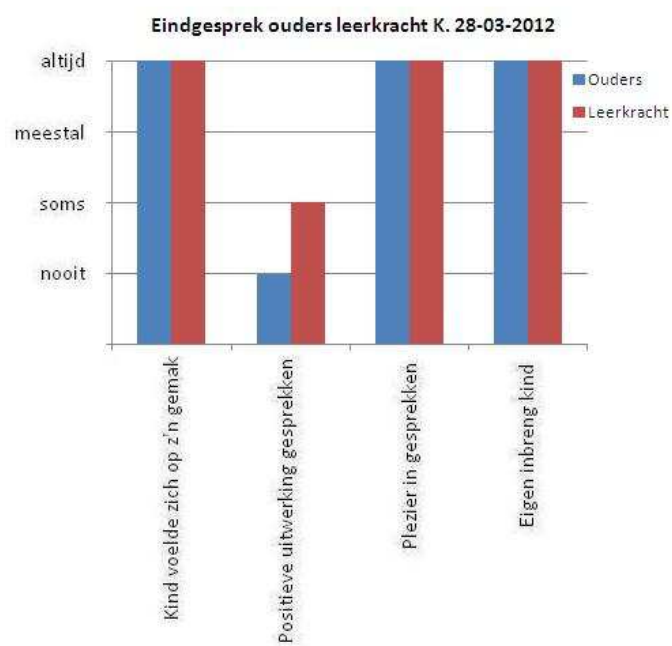
Uit figuur 4.13 t/m 4.15 blijkt uit de eindmeting dat twee van de drie ouders op de hoogte zijn van de doelen die hun kind heeft gesteld en vinden dat hun kind thuis meer over de gesprekken vertelt. Twee van de drie ouders vinden dat volwassenen begripvoller reageren in gesprekken. Alle drie de ouders vinden dat de inbreng van hun kind is toegenomen. Wat betreft de luisterhouding door volwassenen geven alle ouders hetzelfde antwoord bij de begin- en eindmeting.

4.5.2 Resultaten van het eindgesprek ouders en leerkrachten na het onderzoek

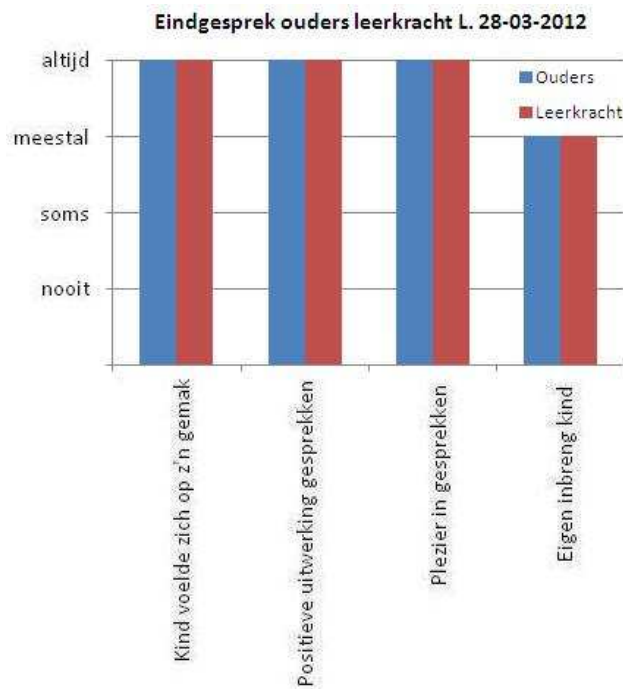
Om de bevindingen van de ouders en leerkrachten te kunnen vergelijken en verfijnen heb ik een vragenlijst samengesteld die na het onderzoek door beide partijen is ingevuld. Voor de toelichting op de antwoorden zie bijlage 6.4 t/m 6.6.

Figuur 4.16: eindgesprek ouders en leerkracht Irene

Figuur 4.17: eindgesprek ouders en leerkracht Koen

Figuur 4.18: eindgesprek ouders en leerkracht Lieke

Uit figuur 4.16 t/m 4.18 blijkt dat er in totaal tien overeenkomstige positieve bevindingen zijn tussen de ouders en leerkrachten. Dit is het geval bij zowel Irene, Koen als Lieke. De bevindingen worden overwegend door beide partijen gedeeld en herkend bij het kind.

Opvallende verschillen in beleving zijn bij Kevin te vinden bij de positieve uitwerking van gesprekken. Thuis waren positieve uitwerkingen niet merkbaar, omdat het doel van Koen (volgens moeder) is toegespitst op de schoolsituatie. Bij Lieke vullen ouders en leerkracht bij eigen inbreng de optie “meestal” in omdat dit volgens beiden moeilijk te beoordelen is.

Citaten ouders Lieke/leerkracht: We merken dat haar zelfvertrouwen is toegenomen. Voorheen durfde ze in een winkel niets te vragen. Nu doet ze dat wel. **Het lijkt alsof ze “vleugeltjes” heeft gekregen.**

Citaten ouders Koen/leerkracht: Ik had het gevoel dat het “zijn plan” was. Hij was er zelf erg bij betrokken. Ik zat wel eens te huilen bij het lezen van de verslagen, zo trots was ik. **Ik heb gezien dat hij op sommige momenten zichzelf “inhield” waar hij normaliter direct gereageerd zou hebben.**

Citaten ouders Irene/leerkracht: Er is meer rust bij Irene en bij ons. Het “bedrukte” gevoel dat ze kon hebben is er niet meer. Ze is blijer, gaat blijer naar school en komt blijer terug. Erg fijn! **Ik herken dit helemaal. Ook naar mij toe is Irene opener en toont ze meer initiatief”.**

In het volgende hoofdstuk worden aan bovenstaande data conclusies verbonden.

Hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Inleiding

Hier beschrijf ik per deelvraag welke conclusies uit het onderzoek naar voren kwamen. Antwoorden op deelvragen beantwoord ik vanuit de gebruikte bronnen uit hoofdstuk 2. Ik eindig met enkele aanbevelingen gericht op de hoofdvraag van dit onderzoek.

5.2 Bevindingen deelvraag 1

5.2.1 Kijkwijzer Interactie en oplossingsgerichte gesprekstechnieken

Door het lezen van literatuur, de observatie in het Speciaal Basisonderwijs en het reflecteren op video-opnames kan ik concluderen dat ik geleerd heb om kinderen meer kans te geven om in gesprekken te vertellen. Dit doe ik door mijn zienswijze geheel los te laten en stil te durven zijn. Furman (2009) zegt dat er bij oplossingsgerichte gesprekken (OG) een andere manier van denken nodig is. Naar mijn mening vormt bewustwording van bepaald gedrag de eerste stap tot verandering. Ik wil een voor mij belangrijke stap toevoegen namelijk met overtuiging kiezen dat je het anders wil doen en jezelf hieraan houden. Voor mij betekende die keuze concreet het stil durven zijn en een kind niet onderbreken vanuit eigen gevoelens van ongemak. Door reflectie ontdekte ik welke invloed mijn denkpatroon op mijn handelen tijdens gesprekken had. Delfos (2011) zegt dat kinderen met oplossingen komen als je het kind de kansen biedt om te vertellen. De video-opnames bleken een sterk middel in mijn leerproces. Van der Heijkant & van der Wegen, (2000) zeggen hierover dat het inzicht krijgen in hetgeen je ziet, invloed heeft op je vervolgacties. Bannink (2009) heeft dus mijns inziens gelijk als ze zegt dat sturen een gebrek aan creativiteit van de volwassene is. Door mijn gevoelens van onzekerheid behield ik de regie. Dit belemmert een open luisterhouding. Vanuit het oogpunt van respect voor het kind zie ik bij mijzelf een goede ontwikkeling. De basis is gelegd om me verder te bekwamen. Kinderen zijn dus in staat om eigen doelen te kiezen en kunnen vervolgens op actieve wijze acties en oplossingen bedenken om hun doel te bereiken mits de gespreksleider zichzelf buiten beschouwing kan laten. Cauffman & Van Dijk (2009) omschrijven dit als het kunnen luisteren zonder eigen denkbeelden hierbij te betrekken. Het reflecteren middels een logboek en actieplan

werd door mij als zinvol ervaren om eigen doelen helder te krijgen, maar ook om kinderen te ondersteunen in het nadenken over hun eigen handelen. Volgens Korthagen (2002, 2009) structureer je hiermee inzichten, kennis en ervaringen. Volgens Kayser (2009) en Cauffman & Van Dijk (2009) werken de bouwstenen van OGW ondersteunend bij het vinden van doelen en het zoeken naar oplossingen. Werken met de wondervraag ondersteunt kinderen inderdaad om wensen bloot te leggen die vervolgens kunnen worden vertaald in werkbare doelen. Schaalvragen blijken een prettig hulpmiddel voor kinderen om hun situatie in te kunnen schatten. Volgens Måhlberg en Sjöblom (2008) richt je bij OGW de aandacht op het positieve en ga je uit van de mogelijkheden. Dit heb ik sterk ervaren door kinderen te vragen naar de voordelen en uitzonderingen. Kinderen blijken uitstekend in staat dit aan te geven. Het complimenteren zorgde telkens weer voor een glimlach bij de kinderen. Kinderen kunnen de rol van expert aannemen als ze hiervoor de kans krijgen en door volledige afstemming op de kinderen bleek “de zevenstappendans” van Cauffman (2009) voor mij helemaal niet zo moeilijk.

5.3 Bevindingen deelvraag 2

5.3.1 Kijkwijzer Speciaal Basisonderwijs

Door structureel voldoende tijd te reserveren voor gesprekken met kinderen concludeer ik dat de gespreksleider het belangrijk vindt om volledige aandacht te schenken aan het kind. De doelen van het kind stonden centraal waarbij de leerkracht specifiek doorvroeg op het concreet waarneembaar gedrag van het kind in kwestie. Volgens Parmeijer & van Beukering (2008) helpt het specifiek maken van doelen (SMART) om de koers richting doel helder te krijgen. Door het veelvuldig stellen van open vragen en het geduldig wachten op een antwoord kwamen de kinderen met concrete oplossingen en ideeën voor acties. Parmeijer & van Beukering (2008) zeggen hierover dat een kind meer gemotiveerd is wanneer het aan eigen doelen kan werken. Kinderen werden niet onderbroken door de leerkracht maar gecompimenteerd voor hun ideeën. De oplossingsgerichte uitgangspunten werden in deze gesprekken zichtbaar door het laten verwoorden van voordelen voor het kind zelf en anderen. Het positieve werd benadrukt. Dit maakt dat kinderen de regie krijgen over hun eigen ontwikkeling. Kinderen van het Speciaal Basisonderwijs kunnen een actieve inbreng hebben in gesprekken mits ook hier mening van de

gespreksleider op de achtergrond staat en deze in staat is om ondersteunende vraagtechnieken soepel te hanteren. Delfos (2011) zegt dat ook kinderen met een beperking of belemmering kunnen ordenen en tot oplossingen kunnen komen wanneer ze de ruimte krijgen zich te kunnen uiten. Stevens (2002) noemt dit adaptief en dus afstemming op het kind. Dit vergt mijns inziens een vermogen om gespreksvaardigheden soepel te kunnen toepassen.

5.4 Bevindingen deelvraag 3

5.4.1 Vragenlijsten kinderen en eindgesprek

Uit de vragenlijsten en het eindgesprek concludeer ik dat het plezier in gesprekken is toegenomen vanaf het begin van het onderzoek en dat kinderen trots zijn op het bereikte resultaat. Stevens (2002) zegt dat competentiegevoel, autonomie en relatie tot de basisbehoeften van het kind horen. De gesprekken hebben bijgedragen aan deze basisbehoeften. De relatie tussen leerkracht en kind is verbeterd en door intensievere samenwerking tussen ouders en school krijgt het kind positieve aandacht. Doordat kinderen eigen doelen kiezen en de weg naar het bereiken ervan in eigen hand houden, neemt het gevoel van autonomie toe. Verder concludeer ik dat kinderen het prettig vinden als ze de tijd en ruimte krijgen om te vertellen, ze zijn enthousiast en voelen zich meer begrepen. De gesprekken leveren daarnaast een concrete bijdrage aan één van de uitgangspunten van het Jenaplanonderwijs zoals Petersen (1985) dit bedoelde. Hij duidt in dit opzicht naar de relatie van het kind met zichzelf. Dit werd zichtbaar doordat de kinderen doelen stelden en verantwoordelijkheid droegen om hun doelen te bereiken. Het actieplan en de reflectie tijdens gesprekken maakten het kind meer bewust van zichzelf. Ze leerden om hierover met de ander in gesprek te gaan. De eigen inbreng is toegenomen. De nieuwsgierigheid van de leerkrachten van groep 5-6 naar het voeren van OG gesprekken is gewekt. Deze gesprekken hebben dus een meerwaarde, ook wanneer er geen directe hulpvraag aanwezig is. Resultaten kunnen een grotere uitwerking hebben op het kind dan enkel het bereiken van het doel. Regelmatig praten over en werken met eigen doelen komt tegemoet aan de behoeften van de kinderen. Bewustwording, leren nadenken over zichzelf kan alleen wanneer kinderen in een situatie worden gebracht dit ook te kunnen doen. Dit kan wederom alleen als de volwassene zijn eigen mening achterwege laat.

5.5 Bevindingen deelvraag 4

Hoewel bevindingen subjectief en door betrokkenen moeilijk te beoordelen zijn, kan wel geconcludeerd worden dat het enthousiasme zichtbaar was. In grote lijnen blijkt dat de ervaringen door het kind oprecht worden beleefd en herkenbaar zijn voor ouders en leerkrachten. De rol van andere kinderen in de groep als supporters zal in de toekomst meer benut kunnen worden, eveneens als mogelijkheden van oplossingsgerichte gesprekken op groepsniveau. Uit vragenlijsten blijkt dat de kinderen aangeven een grotere inbreng tijdens gesprekken te hebben en dat het actieplan van het kind zelf was. Bij alle kinderen hadden de gesprekken een positieve uitwerking. Bij alle kinderen nam er een bepaalde spanning af en kwam er meer rust in het kind, ook in de thuissituatie. Bij Koen is het plezier in school toegenomen en hij ervaart dat hij minder ruzie heeft. Bij alle kinderen is gebleken dat ze zelf meer initiatief nemen om hun doel te kunnen bereiken, de leerkracht hoefde in alle gevallen het kind niet aan te sturen. Bemoedigen, het kind “zien”, complimenten geven, bleek genoeg om het kind in actie te zetten. Petersen (1985) omschrijft in zijn visie dat de adaptieve leerkracht de weg moet volgen die kinderen gekozen hebben. Zo erken je de zelfwerkzaamheid van de kinderen en kunnen ze tot oplossingen komen. Alle ouders en leerkrachten zien de meerwaarde van oplossingsgerichte gesprekken. Uit de eindgesprekken blijkt dat de relatie tussen leerkracht en kind versterkt is doordat de samenwerking en het gericht kijken naar de acties van het kind middels het actieplan bewuster plaatsvindt. Hierdoor wordt de bijdrage aan de basisbehoefte relatie volgens Stevens (2002) wederom bevestigd. De kinderen ervaren het als prettig dat zowel ouders als leerkrachten op de hoogte zijn van het doel en de acties die worden uitgevoerd.

Het gevoel van trots wordt versterkt door de omgeving die complimenteert en informeert naar hoe het gaat. Stevens (2002) duidt in die zin op het competentiegevoel. Een andere meerwaarde zit in het feit dat de kinderen leren nadenken over zichzelf en meer bewust worden van hun gedrag.

5.6 Beantwoording van de onderzoeksvraag

Hoe kan ik in gesprekken mijn (oplossingsgerichte) gesprekstechnieken versterken zodat kinderen actief zijn in het vinden en bereiken van hun doel?

Ik heb mijn (oplossingsgerichte) gesprekstechnieken versterkt door mijn manier van denken te veranderen en vooral hiervoor gemotiveerd te zijn. Het is van belang dat je je leert begrijpen waarom je bepaald gedrag laat zien. Door gesprekken bij een ander te observeren en door reflectie op eigen gesprekken is het mogelijk valkuilen te vermijden. Video-opnames ondersteunen het objectief kijken naar (eigen) gedrag en werkt effectief. Door oefening en begeleiding worden technieken versterkt. De rol van de coaches is hierbij cruciaal. Het juist toepassen van oplossingsgerichte vaardigheden nodigt kinderen uit tot een actieve deelname aan een gesprek en draagt bij aan het kunnen stellen van doelen en het bereiken ervan door de kinderen zelf. Het plezier, zelfinzicht, reflectievermogen, welbevinden, verantwoordelijkheidsgevoel en eigen inbreng van kinderen neemt hierdoor toe. Het versterkt de samenwerkingsrelatie tussen ouders en school. Oplossingsgerichte gesprekken hebben een meerwaarde voor kinderen, ouders en leerkrachten, ook wanneer er niet direct sprake is van een hulpvraag.

5.7 Aanbevelingen

Om in de toekomst deze gesprekken op onze school op grotere schaal te kunnen voeren zal ik vooral mijn enthousiasme over deze manier van werken moeten kunnen overbrengen op mijn collega's. Hun nieuwsgierigheid is inmiddels gewekt, maar onderstaande voorwaarden zijn van belang alvorens aanbevelingen in praktijk kunnen worden gebracht. Hieruit is op te maken dat er nog een proces te gaan is om het voeren van OG gesprekken tot een natuurlijke handeling van leerkrachten te maken.

Voorwaarden:

- Het durven aannemen van een open houding.
- Het kunnen voeren van oplossingsgerichte gesprekken vraagt een omslag in denken, een overtuiging dit te willen leren, kennis, oefening en reflectie op gesprekken. Het kunnen begrijpen van je eigen gedrag is essentieel voor het ontwikkelingsproces.
- De leerkrachten hebben begeleiding nodig in het voeren van kwalitatief goede gesprekken. Video-opnames werken hierbij effectief.
- De rol van een coach is van belang om de reflectie inhoudelijk te versterken.

Aanbevelingen:

- Het schrijven van afspraken in het actieplan door het kind kan een meerwaarde hebben wanneer het kind hier behoefte aan heeft.
- Informatie uit gesprekken met kinderen inzake doelen, beleving en afspraken worden met ouders en betreffende leerkrachten gedeeld. Toestemming van het kind is een vereiste. Op deze manier kunnen bevindingen en waarnemingen ten aanzien van de ontwikkeling worden gevolgd.
- De toepassing van oplossingsgerichte gesprekken binnen een hele groep dient nader onderzocht te worden.
- Het werken met SVIB dient door de begeleider van leerkrachten nader te worden verkend.
- Een verdieping ten aanzien van reflectieprocessen zal door de begeleider nader moeten worden verkend.
- Oplossingsgerichte gesprekken kunnen schoolbreed worden ingezet. Ook kinderen zonder hulpvraag of directe problemen hebben baat bij de gesprekken.
- De reflectievragen bij het actieplan zijn nodig om het doel te bewaken en bewustwording bij het kind te stimuleren (structureren gesprek). Het model van Korthagen is hierbij een goed hulpmiddel.
- Het kijken naar (oplossingsgerichte) voorbeeldgesprekken kan verhelderend werken voor leerkrachten.

Hoofdstuk 6 Evaluatie van het onderzoek

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijf ik mijn persoonlijke en professionele ontwikkeling gedurende het onderzoeksproces.

Luisteren.

Als ik je vraag naar mij te luisteren en jij begint me adviezen te geven, dan doe je niet wat ik je vraag.

Als ik je vraag naar mij te luisteren en jij begint mij te vertellen, waarom ik iets niet zo moet voelen als ik voel, dan neem jij mijn gevoelens niet serieus.

Als ik je vraag naar mij te luisteren, en jij denkt dat jij iets moet doen om mijn probleem op te lossen, dan laat je mij in de steek, hoe vreemd dat ook mag lijken.

Dus, alsjeblieft, luister alleen maar naar me en probeer me te begrijpen.

En als je wilt praten wacht dan even en ik beloof je dat ik op mijn beurt ook naar jou zal luisteren.

Uit: 'Loving each other' van Leo Buscaglia (1986)

6.2 Persoonlijke en professionele ontwikkeling

Gedurende de gehele opleiding bleek ik door reflecties steeds beter in staat om mijn leerpunten helder te krijgen. Het onderzoek heeft er vooral toe bijgedragen dat ik geleerd heb mijn eigen gedrag te begrijpen en met overtuiging een keuze heb gemaakt om gesprekken met kinderen anders aan te pakken. Door het bekijken van video-opnames ontdekte ik dat mijn eigen onzekerheid, onhandigheid en vastgeroeste patronen mijn luisterhouding erg beperkten. Stilletjes vond ik onaangenaam en ik ging er te sterk van uit dat kinderen dit dan ook onprettig zouden vinden. Lieke gaf in dit opzicht aan: "Ik vond het fijn dat ik mocht nadenken en zoveel mocht vertellen". Dit waren eerder de cruciale momenten dat ik de regie in gesprekken op me nam. Ik zie nu duidelijk dat ik het kind voorheen kansen heb ontnomen. Doordat ik niet altijd voldoende afstemde op het kind, had ik ook niet voldoende geleerd om op een flexibele manier (oplossingsgerichte) vragen te stellen. Ik heb ervaren dat kinderen het juist als prettig ervaren als ze tijd krijgen om na te denken. Doorvragen helpt kinderen hun gedachten te ordenen en te concretiseren. Iris zei hierover: "Ik vond het fijn dat je steeds vragen stelde, hierdoor begreep ik het

zelf beter.” De technieken als de positie ten opzichte van een kind, je lichaamshouding, je reacties, verbaal en non-verbaal heb ik erg onderschat. Deze technieken hebben me meer rust gegeven. (Oplossingsgerichte) gesprekken zijn geen kunstje, het behelst vooral visie en een daadkrachtige keuze om inderdaad eens anders te willen denken. Ik kreeg steeds meer “grip” op mijn eigen gedrag. Ik voel me bekwamer in het voeren van gesprekken in het algemeen en merk dat ik stiltes juist benut om reacties bij de ander te ontlokken. Gesprekken met ouders en collega’s hebben voor mij een andere dimensie gekregen. Doordat mijn competentie is versterkt stel ik mezelf veel meer op de achtergrond en geef ik een ander meer ruimte en dat voelt beter. De basis is gelegd om me verder te bekwamen. Ik realiseer me dat het onderzoek me uit een onwenselijk gedragspatroon heeft gehaald en ontdek dat ik in het verleden kinderen maar ook volwassenen weleens tekort heb gedaan. Mijn ontwikkeling stopt niet, een intern begeleider blijft naar mijn mening in ontwikkeling. Door onderzoek heb ik geleerd dit gestructureerd en effectief aan te pakken. Het goed kunnen doorvragen bevordert de kwaliteit van reflectie. Hierin wil ik me meer gaan verdiepen zodat een oppervlakkige reflectie wordt vermeden. Ik was tijdens het onderzoek sterk op mezelf gericht waardoor reflecties van kinderen minder diepgang kregen. Dit heb ik onderschat. In mijn werk als intern begeleider heb ik geleerd dat een voortdurende voorsprong in kennis niet impulsief met collega’s gedeeld moet worden. Het onderzoek heeft me geleerd dat je voortdurend alles vanuit verschillende invalshoeken moet bekijken alvorens je tot actie overgaat. Het rendement is groter wanneer je acties overdenkt, geduld toont en de verschillende collega’s op het juiste moment kunt prikkelen. Dan pas is er sprake van nieuwsgierigheid en betrokkenheid van binnenuit. Het vergt het maken van overwegingen. Al zijn je ideeën nog zo mooi, de mensen op de werkvloer zijn degenen die dit op gemotiveerde wijze in praktijk moeten brengen. Mijn interpersoonlijke competenties kunnen mij hierbij goed helpen. Ik heb geleerd om goed op mezelf te reflecteren. Mijn vermogens om situaties in te kunnen schatten, rekening te houden met persoonlijke verschillen en voortschrijdend inzicht kunnen voorkomen dat ik te hard van stapel loop.

6.3 Reflectie op het onderzoek

Het kiezen van een onderzoeksonderwerp was voor mij niet moeilijk, het formuleren van de onderzoeksvraag was dat wel. Dit werd me gedurende het onderzoeksproces

steeds duidelijker. De vraagstelling en de juiste woordkeuze hangt nauw samen met de essentie van het onderzoek. Ik heb flink geworsteld met deze vragen en dit heeft me veel denktijd gekost. Ook de relatief korte tijd om met het onderzoek bezig te kunnen zijn heeft soms voor onrust gezorgd. Aan de ene kant wilde ik mijn eigen ontwikkeling versterken en aan de andere kant wilde ik graag dat de kinderen van mijn onderzoeksgroep, hun ouders en leerkrachten positieve ervaringen zouden opdoen. Ik stelde hoge eisen aan mezelf maar het is allemaal zeer de moeite waard geweest. In mijn opleiding heb ik geleerd om dingen beter te overdenken. Mijn structurele manier van werken, mijn behoefte om te plannen en zelfdiscipline hebben me in het onderzoeksproces zeker erg geholpen. Ik was me steeds bewust van de uitvoerbaarheid van alle gekozen werkvormen. Achteraf gezien had ik tussen de verschillende gesprekken door iets meer tijd moeten plannen. Het bekijken van video-opnames, de nabesprekingen en het verwerken van reflecties kostte me veel tijd. Dit had ik me van te voren minder goed gerealiseerd. Ook had ik me kunnen verdiepen in het meer inhoudelijk reflecteren met kinderen. Ik merkte dat dit nauw samenhang met mijn manier van doorvragen. Hierdoor zijn de reflecties van kinderen vrij oppervlakkig gebleven en had ik de oplossingsgerichte vragen meer kwaliteit kunnen geven. Het feit dat ik voor mijn onderzoek nooit eerder met de betreffende kinderen had gesproken heeft me wel geholpen. Ik had vooraf geen informatie over de kinderen en hierdoor werd ik niet beïnvloed door mogelijke inkleuringen van mijn kant tijdens de gesprekken.

Het beknopt schrijven van de hoofdstukken heeft me veel tijd gekost, dit was aanvankelijk zeker niet mijn sterkste punt. Keuzes leren en durven maken, ook in teksten, past ook bij de ontwikkeling die ik heb doorgemaakt in dit proces. Welke koers kies ik? Welke informatie kan ik gebruiken en welke niet? Welke theorieën passen nu echt bij mijn onderzoeksonderwerp?

Ook dit is een vorm van het durven loslaten van oude patronen als blijkt dat een andere weg meer mogelijkheden biedt. Mijn onderzoek kwam tot leven toen ik daadwerkelijk de gesprekken ging voeren met kinderen, ouders en leerkrachten. De leuke en warme reacties van ouders op gespreksverslagen maakte dat ik steeds meer vertrouwen kreeg en nog meer gemotiveerd raakte om mijn onderzoek grondig aan te pakken. Mijn coaches wezen me er steeds weer op dat ik niet zo streng voor mezelf moest zijn, er waren veel vaardigheden die ook aanvankelijk goed gingen, ik zag ze niet voldoende. Toen ik de data ging verwerken zag ik de persoonlijke groei,

kregen belevingen van ouders en kinderen zichtbaar structuur en was ik trots. De conclusies waren zeer tevredenstellend. Mijn critical friends zijn belangrijk voor me geweest. Ze stelden de juiste vragen waardoor ik heroverwegingen kon maken. Bij de vragenlijsten wezen ze mij op een onduidelijke vraagstelling. Ze hebben voorkomen dat mijn onderzoeksgegevens verwarrend zouden zijn geweest. Tijdens het onderzoek kreeg ik alle ruimte, tijd en medewerking van de directie en mijn collega's. Doordat ik tijdig de communicatie rondom mijn onderzoek open hield, kwam voor niemand niets als een verrassing. Het was een bewuste keuze om de betreffende leerkrachten zo minimaal mogelijk te belasten. Ik hoopte op betrokkenheid en nieuwsgierigheid en dat is er. Het is namelijk niet eenvoudig om collega's van een belang te overtuigen, dat hoeft nu ook niet. Wel had ik ervoor kunnen kiezen om de leerkrachten te betrekken bij het bekijken van de video-opnames. Het gezamenlijk kijken naar gesprekken had een extra dimensie kunnen bieden aan het onderzoeksproces en de bevindingen. Hierdoor hadden collega's zich een concreter beeld kunnen vormen van de gesprekken en hadden ze de kinderen gerichter kunnen stimuleren. Hun eigen leerproces zou hierdoor extra gestimuleerd kunnen worden. Daarnaast zou dit tot meer transparantie van mijn onderzoek hebben geleid. Wellicht heb ik deze mogelijkheid laten liggen vanuit mijn eigen veronderstelling dat mijn collega's het al druk hebben met andere dingen. Dat is een gemiste kans die ik in de toekomst niet moet laten liggen. Desondanks verliep de samenwerking met alle betrokkenen uitstekend. Ik had met de leerkrachten van mijn onderzoeksgroep en de ouders een verwachtingspatroon doorgesproken. Zo had ik bijvoorbeeld afgesproken dat zowel ouders als leerkrachten het gespreksverslag van het kind binnen een dag zouden doorlezen. De betrokkenheid en belangstelling naar het kind toe werd hierdoor geoptimaliseerd. Gemaakte afspraken werden nageleefd en observaties van de kinderen thuis en op school werden ook gedaan. Dit past bij mijn vaardigheid om grondig te werk te gaan en te kunnen anticiperen.

6.4 De toekomst

Door mijn onderzoek is de toekomst voor mij al begonnen. Ik ontwikkel me verder, de leerkrachten van groep 5 en 6 zijn geprikkeld, stellen vragen over mogelijkheden van oplossingsgerichte gesprekken op groepsniveau. De eerste video-opname bij een collega staat gepland. Op eigen verzoek mag ik opnames maken van haar interactie met kinderen tijdens kringmomenten. Dit getuigt van een open en betrokken houding

waar ik als intern begeleider zorgvuldig mee om moet gaan. Nu heb ik het gevoel dat ik kan begeleiden en voel me voldoende competent. De bovenbouw en ik zijn er klaar voor!

Nawoord

Ter afsluiting van mijn afstudeeronderzoek wil ik graag de mensen in het zonnetje zetten die op welke wijze dan ook iets hebben bijgedragen aan mijn meesterstuk. Hun medewerking en betrokkenheid werkte op menig moment verlichtend.

Koen, Irene en Lieke. Deze kinderen hebben mij het vertrouwen geschonken en stonden open voor een onderzoek. Wat heb ik veel van ze geleerd en wat heb ik genoten van hun enthousiasme, trots en eerlijkheid. De gesprekken die ik met ze had, hebben de deuren voor mijn toekomst opengezet.

Mijn collega's, de directie. Ze hebben me alle tijd en ruimte en steun geboden om dit onderzoek te kunnen uitvoeren. Hun begrip, kritische blikken en het verminderen van mijn taken hebben me erg geholpen. De collega's die betrokken waren bij het onderzoek namen het onderzoeksproces serieus. Dit waardeer ik erg.

Mijn coaches. Zij waren degenen die mij lieten inzien dat het uitgaan van het positieve ook geldt voor mezelf. Zij openden mijn ogen door het stellen van de juiste vragen. Zij waren een voorbeeld voor mij en hebben tijd hiervoor vrijgemaakt.

Mijn critical friends. Met hun zat ik in hetzelfde "schuitje". Ze wisten mijn stukken kritisch te voorzien van feedback. Samen hebben we geklaagd, gezocht maar vooral ook veel gelachen.

Mijn docente Petra. Als ik de weg even kwijt was, bleef zij rustig en zette me bedachtzaam weer op het goede spoor.

Mijn man. Hem bedank ik voor zijn engelengeduld, zijn rust en kritische blikken als ik weer te uitvoerig schreef. Hij moedigde me aan en heeft me altijd gesteund. Hij heeft mijn aandacht regelmatig moeten missen en had vaker uitstapjes met zijn dochter maar zonder mama. Vanaf nu ben ik er weer voor de volle 100% bij.

Mijn dochter. Voor haar onbekommerdheid, het niet zeuren als ik weer aan de laptop zat en het gemak waarmee ze met mijn talrijke overuren omging. Ik beloof dat we de gemiste tijd dik en dubbel gaan inhalen.

Lars. Hij heeft mij erg geholpen met zijn computertechnische vaardigheden waarover ik niet altijd optimaal beschikte.

Allen, heel erg bedankt!

Literatuurlijst

Bannink, F. (2009). *Oplossingsgerichte vragen. Handboek oplossingsgerichte gespreksvoering*. Amsterdam: Pearson.

Cauffman, L., & Van Dijk, D. (2010). *Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs*. Den Haag: Boom Lemma.

D.s. J.L. Piersonschool. (2008). *Handboek reflecteren. Reflecteren: reageren op, nadenken (over), weerspiegelen en terugkaatsen*. Verkregen op 10 februari 2012, via Ontwerpatelier:
www.ontwerpatelier.nl/.../20080415104040_handeiding%20reflecteren.doc

Delfos, M. (2011). *Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar*. Amsterdam: SWP.

Furman, B. (2009). *Kids 'Skills*. Soest: Uitgeverij Nelissen.

Heijkant van den, C., & Wegen van der, R. (2000). *De klas in beeld. Video Interactie Begeleiding in school*. Heeswijk/Dinther: Esstede BV.

Info over Inclusief Onderwijs. (n.d.). Verkregen op 24 februari 2012, via Inclusief Onderwijs: <http://www.inclusiefonderwijs.com/?p=info>

Kallenberg, T. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*. Utrecht/ Zutphen: ThiemeMeulenhof.

Kayser, D. (2010). *Oplossingsgericht begeleiden*. Bussum: Coutinho.

Korthagen, F. (2002). Niveaus in reflectie: naar maatwerk in begeleiding. *VELON*, p.29-38.

Korthagen, F., & Lagerwerf, B. (2009). *Leren van binnenuit. Onderwijsontwikkeling in een nieuwe tijd*. Soest: Uitgeverij Nelissen.

Måhlberg, K., & Sjöblom, M. (2008). *Oplossingsgericht onderwijzen. Naar een gelukkiger school*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Pameijer, N., & Beukering van, T. (2008). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor de interne begeleider*. Leuven: Acco.

Pameijer, N., & Beukering van, T. (2007). *Handelingsgerichte diagnostiek*. Leuven: Acco.

Petersen, P. (1985). *Het kleine Jenaplan*. Barendrecht: Stichting Uitgeverij Doorbraak.

Stevens, L. (2002). *Zin in leren*. Leuven-Apeldoorn: Garant.

Werkverband Opleidingen Speciaal Onderwijs. (2009). *Bekwaam & Speciaal*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Bijlage 1 Tijdspad en planning van het onderzoek

Actie	Wie	Materialen	Wanneer
- Kiezen kinderen voor onderzoek en uitleg geven - Ouders op de hoogte stellen - Leerkrachten informeren over onderzoeksproces en verwachtingspatroon afstemmen - Overleg afname vragenlijsten - Nulmeting ouders en kinderen - Afspraken met coaches maken en inhoudelijke uitleg geven over begeleiding - Logboek maken en invullen - Afspraak observatie SBO	- Peggy /leerkrachten - Peggy - Ouders gekozen kinderen - Leerkrachten van betreffende kinderen en Peggy - Peggy en bouwcoördinator - Bouwcoördinator - Peggy en coaches - Peggy - Peggy - Peggy	- Informatiebrief/toestemmingsverklaring ouders - Vragenlijst kinderen - Vragenlijst ouders - Schaalvraag en bijbehorende materialen maken (visuele ondersteuning) - Kijkwijzer SBO	<u>Week 1 :</u> 27-02 t/m 02-03

Op hoogte brengen directie			
4 individuele gesprekken met kinderen - Invullen actieplan met kinderen en reflectie - Invullen kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering - Bespreking fragmenten videobeelden, kijkwijzer en logboek - Invullen logboek - Kernpunten logboek kind doorsturen naar ouders en leerkracht	3 kinderen en Peggy 3 kinderen en Peggy - Coaches (G.R en R.P) - Peggy en coaches - Peggy - Peggy	- Schaalvraag-> visueel materiaal - Camera - Actieplan kind - Reflectievragen kinderen - Logboek Peggy - Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering	<u>Week 2-3-4</u> 05-03 t/m 23-03
- Eindmeting ouders en kinderen - Evaluatie actieplan kind - Aanvullend eindgesprek	- Bouwcoördinator - Bouwcoördinator en 3 kinderen - Bouwcoördinator en 3 kinderen	- Vragenlijst kinderen - Vragenlijst ouders - Actieplan - Aanvullende vragen kinderen - Aanvullende vragen ouders en leerkrachten	<u>Week 5</u> 26-3 t/m 30-03

• Aanvullend eindgesprek	• Onderzoeker- kinderen- ouders en leerkrachten		
--	---	--	--

Bijlage 2 Overzicht deelvragen en onderzoeksmiddelen

Deelvraag	Naar wat wordt er gekeken	Naar wie wordt er gekeken	Door wie wordt er gekeken	Met wat
1. Op welke wijze kan ik kinderen in gesprekken ondersteunen bij een actieplan zodat ze een actieve bijdrage leveren tijdens gesprekken en in staat zijn hun doelen te formuleren en bereiken?	Tijdens het onderzoek worden 12 oplossingsgerichte gesprekken met 3 kinderen gevoerd. 6 gesprekken worden opgenomen geanalyseerd. Hierbij staat het toepassen van mijn gespreksvaardigheden en oplossingsgerichte vraagtechnieken centraal. Dit wordt geobserveerd en gereflecteerd. Actieplan met doel, schaalvraag en voortgangsaafspraken. De gegeven antwoorden en acties door kinderen worden hierin opgenomen	Peggy 3 kinderen uit de bovenbouw (groep 5 en 6)	De coaches (G.R en R.P.) Peggy De leerkrachten De ouders	Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering Videocamera Logboek Peggy Actieplan en reflectievragen voor kinderen
2. Op welke wijze worden gesprekstechnieken ingezet , door een leerkracht uit het Speciaal Basisonderwijs, zodat de eigen inbreng van kinderen bij gesprekken wordt vergroot?	Welke gesprekstechnieken de gespreksleider hanteert en hoe zich de technieken zich qua frequentie onderling verhouden.	G.R : leerkracht van het Speciaal Basisonderwijs en ervaren coach.	Peggy	Videocamera Kijkwijzer SBO

3. Hoe beleven de kinderen van groep 5 en 6 de gesprekken?	Trefwoorden: eigen inbreng bij gesprekken, werken met schaalvragen, praten over doelen , werken met het actieplan, hun gevoel tijdens gesprekken .	3 kinderen uit groep 5-6	Coördinator bovenbouw (afname vragenlijst) De leerkracht De ouders Coördinator bovenbouw(afname vragenlijst) Ouders kind Coördinator bovenbouw	Vragenlijst kinderen voor en na het onderzoek Evaluatievragen kind Aanvullend eindgesprek (Toelichtingen worden genoteerd)
4. Hoe beleven ouders en leerkrachten de gesprekken die het kind voert met betrekking tot een eigen inbreng , het werken met doelen en het actieplan?	Trefwoorden: indrukken van ouders en leerkrachten ten aanzien van de eigen inbreng van hun kind tijdens gesprekken, plezier, verandering in gedrag, indrukken van gevoel van het kind tijdens gesprekken, werken met het actieplan.	De ouders van 3 kinderen	Coördinator bovenbouw	Vragenlijst ouders voor en na het onderzoek

	-Wensen/aanbevelingen voor de toekomst inzake oplossingsgerichte gesprekken	Ouders van 3 kinderen Leerkrachten van 3 kinderen 3 kinderen uit groep 5-6	Coördinator bovenbouw(neemt vragenlijsten af en voert het eindgesprek)	Evaluatievragen ouders Aanvullend eindgesprek (Toelichtingen worden genoteerd)
--	---	--	---	---

Bijlage 3 Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering

Ingevuld door:

Datum: **vraag 1 t/m 6 -> gespreksvaardigheden vraag 7 t/m 13-> oplossingsgerichte vragen/technieken**

Observatiepunten	Vaak gezien	Wel gezien maar niet voldoende	Voldoende gezien	Ruim voldoende gezien	Niet gezien	Opmerkingen en aandachtspunten
De gespreksleider:						
1. geeft de ander rustig de tijd om zijn gedachten te verwoorden en is stil						
2. nodigt uit om ergens meer over te vertellen						
3. toont interesse in de ander						
4. Ideeën/ oplossingen komen vanuit het kind						
5. stelt open vragen						
6. vat regelmatig en correct samen						
7. kan gebruik maken van vragen die vaardigheden en doel concreet maken (herkaderen/wondervraag/reflectievraag)						
8. besteedt aandacht aan de voordelen van het aanleren van de vaardigheid voor het kind						
9. besteedt aandacht aan de uitzonderingen						

10. schenkt aandacht voor de sterke kanten en hulpbronnen van het kind						
11. maakt gebruik van specifieke communicatiemiddelen die aansluiten bij het kind (visuele ondersteuning)						
12. geeft complimenten						
13. werkt met schaalvragen						

Delfos, (2011)

Bijlage 3.1 Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering 1 met Koen

Ingevuld door: G.R

Datum: **06-03-12** vraag 1 t/m 6 -> gespreksvaardigheden vraag 7 t/m 13-> oplossingsgerichte vragen/technieken

Observatiepunten	Vaak gezien	Wel gezien maar niet voldoende	Voldoende gezien	Ruim voldoende gezien	Niet gezien	Opmerkingen en aandachtspunten
De gespreksleider:						
1. geeft de ander rustig de tijd om zijn gedachten te verwoorden en is stil.			X			"Daar mag je even over nadenken" "Wil je daar iets meer over vertellen?" Je verwoordt dat stilte mag en dat K. de tijd mag nemen. Dit is prima! Neem dan ook de zelf tijd hiervoor. Je stelt vragen dubbel, wacht even, je komt geforceerd over.
2. nodigt uit om ergens meer over te vertellen.			X			"Kun je mij daar iets meer over vertellen?" "Wie zijn "ze"?" "En wat zeggen ze dan?" "Wat zou je kei leuk vinden dan?" Je weet wanneer je door moet vragen, herkent bepaalde woorden die om toelichting vragen. (zie voorbeelden) Ik blijf voor mijn gevoel te lang hangen bij "de ander". Probeer bij het gedrag van K. te blijven.
3. toont interesse in de ander.				X		"Ik wil gewoon even weten hoe dat zit?" Ook je lichaamstaal, je non-verbale uitingen tonen interesse. Prima.
4. Ideeën/ oplossingen komen vanuit het kind				X		Compliment van K: "Je hebt me geen ideeën gegeven, je hebt me gewoon zelf laten nadenken"(Wauw!!) Knap.
5. stelt open vragen.	X					"Kun je dat uitleggen?" Kun je een voorbeeld geven?"

						“Wat zou je graag willen leren?” “Kun je iets verzinnen? Je stelt veel open vragen. Dit gaat je gemakkelijk af.
6. vat regelmatig en correct samen.				X		“Als ik het goed begrepen heb dan...” “zeg ik het goed als...?”
7. kan gebruik maken van vragen die vaardigheden en doel concreet maken (herkaderen/wondervraag/reflectievraag)			X			Herkaderen heb ik niet gezien, het overige zeker wel. De vlieg aan het plafond helpt om k. concreet gedrag te laten benoemen. Leuk idee!
8. besteedt aandacht aan de voordelen van het aanleren van de vaardigheid voor het kind.			X			“Doel, wat ga ik anders doen?” “Hoe zou jij er minder last van hebben?” Het vieren maakt hem enthousiast. Je mag er iets langer bij stilstaan.
9. besteedt aandacht aan de uitzonderingen.		X				“Is dat altijd zo?” “Zijn er momenten dat ze dit niet zeggen?” “Zijn er uitzonderingen?” Probeer bij K. zelf te blijven, je zoomt sterk in op de anderen die hij als “schuldigen” aanwijst.
10. schenkt aandacht voor de sterke kanten en hulpbronnen van het kind		X				Volgende keer het actieplan op computer invullen. Je besteedt veel tijd aan het opschrijven van hetgeen hij zegt. Zo lijkt het alsof je niet geïnteresseerd luistert.
11. maakt gebruik van specifieke communicatiemiddelen die aansluiten bij het kind.(visuele ondersteuning)			X			De schaalvragen en het actieplan. Concreet en werkbaar. Koen vindt dit zichtbaar leuk.
12. geeft complimenten				X		Door het hele gesprek heen en ook specifiek. “Ik vind dat jij dit heel goed kunt uitleggen”. Goed gedaan.
13. werkt met schaalvragen				X		Leuk dat je K. laat kiezen uit symbolen bij de schaalvragen. Hij reageert hier enthousiast op.

Delfos, (2011)

Bijlage 3.2 Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering 2 met Irene

Ingevuld door: R.P.

Datum: **09-03-12 vraag 1 t/m 6 -> gespreksvaardigheden vraag 7 t/m 13-> oplossingsgerichte vragen/technieken**

Observatiepunten	Vaak gezien	Wel gezien maar niet voldoende	Voldoende gezien	Ruim voldoende gezien	Niet gezien	Opmerkingen en aandachtspunten
De gespreksleider:						
1 geeft de ander rustig de tijd om zijn gedachten te verwoorden en is stil.				X		Voor I. lijkt de stilte onwennig. Goed dat je hierop inspeelt en de stilte bespreekbaar maakt. Irene gebruikt deze tijd hierdoor erg goed.
2 nodigt uit om ergens meer over te vertellen.				X		"Ik ben nieuwsgierig..hoe bedoel je dat dan?" "Echt waar?, wat doe je op zo'n moment?" Prima!
3 toont interesse in de ander.			X			Goed dat je I. laat vertellen over haar huisdieren, ze straalt helemaal. Hier bouw je tijd voor in.
4 Ideeën/ oplossingen komen vanuit het kind	X					Werkhouding is een "groot"begrip. Hier had je dit begrip iets meer kunnen laten concretiseren.
5 stelt open vragen.	X					
6 vat regelmatig en correct samen.			X			
7 kan gebruik maken van vragen die vaardigheden en doel concreet maken (herkaderen/wondervraag/reflectievraag)				X		De wondervraag wordt gesteld. Je vraagt goed door om het doel helder te krijgen. Herkaderen doe je prima: "dus, eigenlijk wil je heel goed je best doen maar pak je teveel pauze tussendoor?" Leuk gezegd.

8	besteedt aandacht aan de voordelen van het aanleren van de vaardigheid voor het kind.				X		Dit vindt I. lastig, ze begrijpt de vraag niet goed. Je herkent dit en stelt de vraag anders. Knap dat je dit niet gaat "invullen".
9	besteedt aandacht aan de uitzonderingen.					X	Dit is niet ter sprake gekomen.
10	schenkt aandacht voor de sterke kanten en hulpbronnen van het kind		X				Dit mag je meer inzetten. Je besteedt hier relatief weinig aandacht aan.
11	maakt gebruik van specifieke communicatiemiddelen die aansluiten bij het kind.(visuele ondersteuning)				X		Het blauwe blad met schaalvragen en kaartjes werkt goed.
12	geeft complimenten				X		
13	werkt met schaalvragen				X		Grappig, I. pakt het blad op eigen initiatief.

Delfos,(2011)

Bijlage 3.3 Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering 3 met Lieke

Ingevuld door: G.R.

Datum: 13-03-12 vraag 1 t/m 6 -> gespreksvaardigheden vraag 7 t/m 13-> oplossingsgerichte vragen/technieken

Observatiepunten	Vaak gezien	Wel gezien maar niet voldoende	Voldoende gezien	Ruim voldoende gezien	Niet gezien	Opmerkingen en aandachtspunten
De gespreksleider:						
1 geeft de ander rustig de tijd om zijn gedachten te verwoorden en is stil	X					L. lijkt wat gespannen. Je stelt haar gerust, maakt een grapje, dit maakt haar meer ontspannen. Goed dat je benoemt dat nadenken het beste lukt als het stil is. Het antwoord op de wondervraag duurde erg lang, toch bleef je stil.
2 nodigt uit om ergens meer over te vertellen	X					Prima! Leuk om te zien dat je "aanvoelt" dat L. een hele andere en meer voorzichtigere benadering nodig heeft dan K.
3 toont interesse in de ander				X		Je schrijft minder! Hierdoor kun je je meer richten op L.
4 Ideeën/ oplossingen komen vanuit het kind	X					Hier help je L. goed om concreet te maken hoe ze het probleem wil aanpakken. Je stuurt niet maar stelt de juiste vragen. Super!
5 stelt open vragen	X					Probeer verder door te vragen.
6 vat regelmatig en correct samen				X		In het actieplan komt dit goed naar voren. Jij schrijft en vat van te voren alles samen. Je vraagt steeds of het klopt wat je schrijft en of er nog iets ontbreekt.
7 kan gebruik maken van vragen die vaardigheden en doel concreet maken (herkaderen/wondervraag/	X					De wondervraag was voor L. duidelijk. Mooi om te zien hoe ze zichzelf de rust geeft om lang na te denken. Herkaderen heb ik niet

reflectievraag)						gezien.
8 besteedt aandacht aan de voordelen van het aanleren van de vaardigheid voor het kind	X					
9 besteedt aandacht aan de uitzonderingen				X		“Hoe doe je dat dan bij ander werk?” “En als je turnt, hoe ga je dan om met twijfels?” “ Wat doe je dan?” Goed.
10 schenkt aandacht voor de sterke kanten en hulpbronnen van het kind	X					Dit vindt L. moeilijk te benoemen. Je geeft een voorbeeld. Hierbij ben je ietwat sturend.
11 maakt gebruik van specifieke communicatiemiddelen die aansluiten bij het kind (visuele ondersteuning)				X		Schaalvragen, actieplan.
12 geeft complimenten	X					
13 werkt met schaalvragen				X		

Delfos, (2011)

Bijlage 3.4 Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering 4 met Koen

Ingevuld door: G.R

Datum: 14-03-12 vraag 1 t/m 6 -> gespreksvaardigheden vraag 7 t/m 13-> oplossingsgerichte vragen/technieken

Observatiepunten	Vaak gezien	Wel gezien maar niet voldoende	Voldoende gezien	Ruim voldoende gezien	Niet gezien	Opmerkingen en aandachtspunten
De gespreksleider:						
1 geeft de ander rustig de tijd om zijn gedachten te verwoorden en is stil	X					Dit doe je goed. Je laat je niet "opjagen" door stilte en wacht geduldig een antwoord af. Je bent veel meer ontspannen. Mooi om te zien. Je benoemt aan het begin dat de stilte gebruikt kan worden om na te denken. Bij het verhaal over zijn DS neigde je wel om op een gegeven moment "in te breken". Dit kon je onderdrukken.
2 nodigt uit om ergens meer over te vertellen	X					"Wat bedoel je met goed"? "kun je me daar iets meer over vertellen?" "Hoezo...soms?" K. komt soms wat sociaal wenselijk op me over.
3 toont interesse in de ander				X		Je non-verbale uitdrukking is sterk. Je houdt oogcontact, lacht, reageert adequaat op hetgeen het kind vertelt. K. is erg betrokken, je toont interesse in zijn verjaardagscadeau en laat je niet afleiden of opjagen door de tijd. Ook bij het actieplan toon je oprechte interesse in zijn uitvoerige wijze van vertellen.
4 Ideeën/ oplossingen komen vanuit het kind	X					Je laat dit bij het kind. Goed gedaan! "Je vindt dit natuurlijk super goed"! Hoewel positief bedoeld, toch suggestief.
5 stelt open vragen				X		Hoe heb je dat gedaan? Wat denk je dat R.

						hiervan vond?
6	vat regelmatig en correct samen			X		In het begin deed je dit veelvuldig. Voor mijn gevoel zelfs een beetje teveel.
7	kan gebruik maken van vragen die vaardigheden en doel concreet maken (herkaderen/wondervraag/reflectievraag)			X		De vraag over wat een vlieg aan het plafond kan zien maakt dat K. de vraag goed kan beantwoorden.
8	besteedt aandacht aan de voordelen van het aanleren van de vaardigheid voor het kind	X				
9	besteedt aandacht aan de uitzonderingen				X	Bij de schaalvraag had je deze kans kunnen benutten. Je ging eraan voorbij.
10	schenkt aandacht voor de sterke kanten en hulpbronnen van het kind		X			Je noemt bij het samenvatten duidelijk op wat K. goed gedaan heeft. Je laat sterke punten benoemen. Je "vergeet" ze om te buigen naar een hulpbron.
11	maakt gebruik van specifieke communicatiemiddelen die aansluiten bij het kind (visuele ondersteuning)	X				Je neemt het actieplan erbij. Hierin wijs je naar de schaalvraag.
12	geeft complimenten	X				Dit ging goed!
13	werkt met schaalvragen			X		

Delfos, (2011)

Bijlage 3.5 Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering 5 met Irene

Ingevuld door: R.P.

Datum: 16-03-12 vraag 1 t/m 6 -> gespreksvaardigheden vraag 7 t/m 13 -> oplossingsgerichte vragen/technieken

Observatiepunten	Vaak gezien	Wel gezien maar niet voldoende	Voldoende gezien	Ruim voldoende gezien	Niet gezien	Opmerkingen en aandachtspunten
De gespreksleider:						
1. geeft de ander rustig de tijd om zijn gedachten te verwoorden en is stil	X					Zowel I. als jezelf komen een stuk rustiger op mij over. Je durft stiltes te gebruiken. Goed!
2. nodigt uit om ergens meer over te vertellen	X					Bij het vertellen over haar aanpak met de rekenplanning had je wat meer stil kunnen staan bij het "hoe". Voor mijn gevoel was dit niet concreet genoeg.
3. toont interesse in de ander				X		
4. Ideeën/ oplossingen komen vanuit het kind	X					Je laat I. eigen acties benoemen. Je stuurt niet. Je overlegt wie het actieplan invult.
5. stelt open vragen	X					
6. vat regelmatig en correct samen			X			Knap dat I. je een keer corrigeert. "Nee, ik bedoel eigenlijk....". Je complimenteert I. vervolgens voor haar opmerkzaamheid. Mooi!
7. kan gebruik maken van vragen die vaardigheden en doel concreet maken (herkaderen/wondervraag/reflectievraag)	X					In dit gesprek is de wondervraag niet gesteld, wel indirect herhaald. De vragen zijn grotendeels reflectief van aard.
8. besteedt aandacht aan de voordelen van het aanleren van de vaardigheid	X					"Als ik mijn werk van te voren bekijk dan heb ik meer tijd over voor andere dingen".

voor het kind						Goed dat je ook vraagt naar voordelen voor anderen. I. straalt, mooi om te zien!
9. besteedt aandacht aan de uitzonderingen			X			"Ja bij spelling lukt me dat goed maar daar heb ik ook geen moeite mee". Het woord dat biedt kansen voor doorvragen. Dit doe je niet.
10. schenkt aandacht voor de sterke kanten en hulpbronnen van het kind				X		
11. maakt gebruik van specifieke communicatiemiddelen die aansluiten bij het kind.(visuele ondersteuning)			X			Het actieplan biedt visuele steun. De reflectie en acties schrijf jij op, in overleg met I.
12. geeft complimenten	X					
13. werkt met schaalvragen				X		De schaalvraag in het actieplan komt aan bod.

Delfos, (2011)

Bijlage 3.6 Kijkwijzer interactie en oplossingsgerichte gespreksvoering 6 met Lieke

Ingevuld door: R.P.

Datum: 20-03-12 vraag 1 t/m 6 -> gespreksvaardigheden vraag 7 t/m 13-> oplossingsgerichte vragen/technieken

Observatiepunten	Vaak gezien	Wel gezien maar niet voldoende	Voldoende gezien	Ruim voldoende gezien	Niet gezien	Opmerkingen en aandachtspunten
De gespreksleider:						
1. geeft de ander rustig de tijd om zijn gedachten te verwoorden en is stil	X					Super. Je oogt erg rustig.
2. nodigt uit om ergens meer over te vertellen				X		
3. toont interesse in de ander	X					L. vertelt dat ze dit ook probeerde toen de juf niet in de klas was...dit moment liet je liggen. Ze breidde haar vaardigheden namelijk uit en wilde dit graag vertellen.
4. Ideeën/ oplossingen komen vanuit het kind	X					
5. stelt open vragen	X					Pas op voor echoën wat het kind zegt. Dit deed je best veel.
6. vat regelmatig en correct samen	X					
7. kan gebruik maken van vragen die vaardigheden en doel concreet maken (herkaderen/wondervraag/reflectievraag)	X					De vragen waren grotendeels van reflectieve aard. L. lacht veel en is blij dat het oefenen gelukt is.
8. besteedt aandacht aan de voordelen van het aanleren van de vaardigheid voor het kind	X					Prima!
9. besteedt aandacht aan de uitzonderingen				X		
10. schenkt aandacht voor de sterke	X					L. straalt! Dit benoem je ook. Leuk om te

kanten en hulpbronnen van het kind						zien
11. maakt gebruik van specifieke communicatiemiddelen die aansluiten bij het kind (tekeningen, visuele ondersteuning)				X		
12. geeft complimenten	X					
13. werkt met schaalvragen				X		

Delfos, (2011)

Bijlage 4 Kijkwijzer : gesprekken in het SBO

1= helemaal niet 2=bijna niet 3=soms 4=regelmatig 5=vaak

Observatieduur:

Datum:

Observatiepunten	1	2	3	4	5	Enkele opmerkingen geciteerd vanuit observatie
Leergesprek over behaalde resultaten met J. 12 jaar						
De gespreksleider						
Onderbreekt het kind						
Geeft meningen, adviezen, tips of draagt oplossingen aan						
Laat stiltes vallen na een gestelde vraag						
Stelt open vragen						
Stelt gesloten vragen						
Vraagt door/ nodigt het kind uit iets toe te lichten of ergens iets meer over te vertellen						
Vat samen						
Complimenteert						
Nodigt het kind uit tot het bedenken van oplossingen						
Nodigt het kind uit tot het aandragen van ideeën voor concreet waarneembaar gedrag						
Besteedt aandacht aan hetgeen het kind wil bereiken (doelen)						

Delfos, (2011)

Bijlage 4.1 Kijkwijzer 1: gesprekken in het SBO

1= helemaal niet 2=bijna niet 3=soms 4=regelmatig 5=vaak

Observatieduur: 20 min. Datum: 05-03-12

Observatiepunten	1	2	3	4	5	Enkele opmerkingen geciteerd vanuit observatie
Leergesprek over behaalde resultaten met J. 12 jaar						
De gespreksleider						
Onderbreekt het kind	x					
Geeft meningen, adviezen, tips of draagt oplossingen aan		x				“ik vind het belangrijk dat je de komende maanden nog kunt groeien”. “het lijkt me niet de bedoeling dat je dan zit te niksen.”
Laat stiltes vallen na een gestelde vraag					x	
Stelt open vragen					x	“hoe kan het dat..?” “wat kun je hier nu zien?” “wat betekent dat dan?” wat vind je daar nu van?” “hoe heb jij dat nu toch voor elkaar gekregen?”
Stelt gesloten vragen			x			“ben je tevreden?” “vind jij dat ok?” “kunnen we iets afspreken?”
Vraagt door/ nodigt het kind uit iets toe te lichten of ergens iets meer over te vertellen					x	“waarover ben je precies tevreden?” “wat vind je precies goed gaan?” “mis je nog iets?” “kun je me vertellen wat je daarmee bedoelt?” “vertel eens..wat nog meer?” “wat bedoel je met het..?” “
Vat samen					x	“dus je bedoelt.....? “als ik het goed begrijp dan zeg je... “je zegt dus...?” “bedoel je dan..? “ ik herhaal even, dan weet je of ik goed geluisterd heb” “ dus als ik het goed begrijp dan...”
Complimenteert				x		“helemaal super”, “goed zo joh!” , “ wat goed dat je dat ziet” , “wauw” , “dat is geweldig, dat heb ik hier nog nooit eerder gezien” , “echt goed!” , “dat heb je goed gedaan zeg!”
Nodigt het kind uit tot het bedenken van oplossingen				x		“en wat moet je nu dan precies gaan doen?” “Wat wil je dan leren?”
Nodigt het kind uit tot het aandragen van				x		“maar hoe wil jij dat dan gaan doen?” “wat moet ik me daar dan bij

ideeën voor concreet waarneembaar gedrag						voorstellen?" "wat zie ik dan aan jou?" "Wat moet je daarvoor dan doen?" "en wat ziet een ander?"
Besteedt aandacht aan hetgeen het kind wil bereiken (doelen)					x	"wat wil jij graag nog leren?" "Wat heb je nog meer nodig om..? Waar wil je dan uitkomen?" Wat wil je nog meer leren dan?"

Delfos,(2011)

Bijlage 4.2 Kijkwijzer 2: gesprekken in het SBO

1= helemaal niet 2=bijna niet 3=soms 4=regelmatig 5=vaak

Observatieduur: 20 min. Datum: 05-03-12

Observatiepunten	1	2	3	4	5	Enkele opmerkingen geciteerd vanuit observatie
Leergesprek over gedrag met B. 12 jaar						
De gespreksleider						
Onderbreekt het kind	x					
Geeft meningen, adviezen, tips of draagt oplossingen aan		x				"bij spelling is het belangrijk dat je dat met het overzicht doet." "ik denk niet dat je dit los moet laten". "ik wil ook graag iets bespreken met jou. Ik vind jouw gedrag bij vervangingen niet ok."
Laat stiltes vallen na een gestelde vraag					x	
Stelt open vragen					x	"hoe kan het nou dat..?" "wat gebeurt er dan met jou?" "betekent dat dan?" wat vind je daarvan?" "wat denk je op zo'n moment?" "wat zou de vervanger kunnen denken?" "kun je uitleggen wat je dan gaat doen?"
Stelt gesloten vragen			x			"wil je dat?" "kun je je dat voorstellen?" heeft dit ook gevolgen voor de vervanger?" "hoe kan dit dan gebeuren?" "weet je wat je daarvoor nodig hebt in het Voortgezet Onderwijs?"
Vraagt door/ nodigt het kind uit iets toe te lichten of ergens iets meer over te vertellen					x	"wat wil je dan wel?" "waarom denk je dat?" "wat gebeurt er dan?" hoe pak jij dat aan?" "wat betekent dat dan?" wat zijn daar dan de gevolgen van?" en wat nog meer?" "de hele morgen?"
Vat samen				x		"dus jij zegt..." "ik hoor je zeggen dat..." "even terug, je zei dat je..." "dus eigenlijk zeg je mij dat..." ik hoorde je net zeggen dat..."
Complimenteert				x		"wat goed zeg!" "dat hoor ik graag" "jij kunt dat heel goed aangeven" "helemaal goed" "fantastisch" "super" "dat vind ik super"
Nodigt het kind uit tot het bedenken van oplossingen					x	"hoe ga je nu om met het schema?", "hoe zou je ervoor kunnen zorgen dat je dat niet vergeet?" "welke resultaten zou je de laatste maanden willen behalen?" "hoe ging die toets de vorige keer?" "wat heb je daarvan dan geleerd?"

Nodigt het kind uit tot het aandragen van ideeën voor concreet waarneembaar gedrag				x		“hoe ga je daar een volgende keer mee om?” wat zie ik dan? “hoe kun jij ervoor zorgen dat de groep daar geen last van heeft?” “kun je uitleggen wat je dan gaat doen?”
Besteedt aandacht aan hetgeen het kind wil bereiken (doelen)					x	“waar moet ik dan aan denken als jij het over het Voortgezet Onderwijs hebt?” waar wil je dan bij rekenen precies aan gaan werken? “ wat moeten we daar dan voor regelen?” “wanneer ben je dan tevreden?”

Delfos, (2011)

Bijlage 5 Logboek

Bijlage 5.1 Reflectielogboek gesprek 1

Datum gesprek 1 06-03-12	Reflectie
Lerarenperspectief Wat wil ik concreet bereiken in dit gesprek? (doel) Wat vind ik belangrijk kijkende vanuit het kind?	Ik ben en blijf stil wanneer ik kinderen een vraag heb gesteld. Ik bereik hiermee dat het kind te tijd krijgt om na te denken en kom ik het kind tegemoet om eigen antwoorden te uiten.
Wat laat ik aan concreet gedrag zien, kijkende naar het doel?	Het lukt vaak me om dit te doen. Het is goed dat ik van te voren bij het kind aangeef dat de stilte gebruikt mag worden om na te denken. Op 5 momenten stel ik een vraag, wacht ongeveer 10 seconden en formuleer dezelfde vraag nogmaals op een andere manier. Ik haal kinderen uit hun concentratie.
Wat dacht en voelde ik?	Vanwege de stilte ging ik er van uit dat het kind de vraag niet goed begrepen had, ik voelde me niet op mijn gemak wanneer de stilte, voor mijn gevoel, te lang duurde. Ik werd ongeduldig en dacht dat ik de vraag niet duidelijk genoeg had gesteld. Ik was best gespannen, wilde het allemaal goed doen.
Leerlingenperspectief Hoe reageert het kind in waarneembaar gedrag?	Op momenten dat ik stil bleef was het kind ook stil en kwam er een antwoord op mijn vraag. Het kind keek mij dan niet aan. Op momenten dat ik de vragen dubbel stelde keek het kind me aan, knikte en was weer stil.
Bewust worden Wat is de conclusie?	Ik concludeer dat ik in staat ben om gevoelens van ongeduld en eigen overtuigingen (denken voor een ander) kan reguleren. Op momenten dat de stiltes langer duren (voor mijn gevoel!!) voel ik me ongemakkelijk en begin ik te praten. Hierdoor haal ik het kind uit de concentratie en neem ik de regie weer uit handen van het kind. Ik ben niet congruent. Ik geef aan dat het kind de stiltes mag gebruiken om na te denken, ik ontnem het kind dit moment. Ik constateer dat ik teveel uitga van mijn eigen gevoel, gedachten en dat beïnvloedt mijn handelen zowel in positieve als in negatieve zien. Ik stem niet goed af op het kind, ben op die momenten sterk met mezelf bezig.
Handelingsalternatieven Tot welk voornemen leidt dit?	In een volgend gesprek wil ik gebruik maken van mijn kwaliteiten om flexibel en gedisciplineerd te zijn. Mijn gevoelens en gedachten leer ik op het bewuste moment te herkennen en toon de discipline dit mijn handelen niet te laten beïnvloeden.

Naar: Handboek reflecteren, (2008) en Korthagen, (2002, 2009)

Bijlage 5.2 Reflectielogboek gesprek 2

Datum gesprek 2 09-03-12	Reflectie
Lerarenperspectief Wat wil ik concreet bereiken in dit gesprek? (doel) Wat vind ik belangrijk kijkende vanuit het kind?	Ik(herken gevoelens van ongemak bij mezelf) en stel geen vragen dubbel. Ik laat het kind altijd uitpraten wanneer ik iets vraag. Hierdoor gun ik het kind de tijd om na te denken en toon ik respect. Ik schrijf <u>niet</u> als het kind aan het woord is. Relevante dingen schrijf ik op nadat het kind is uitgepraat. Hierdoor toon ik 100% aandacht voor het kind en krijgt het kind werkelijk het gevoel dat ik luister.
Wat laat ik aan concreet gedrag zien, kijkende naar het doel?	Het is me gelukt om gevoelens van ongeduld te onderdrukken. Op één moment deed ik dat niet. Irene begon te giebelen na een lang moment van stilte. Hierop speelde ik in door haar op haar gemak te stellen en de stilte bespreekbaar te maken. Op een ander moment gaf Irene aan de vraag niet goed te begrijpen waardoor ik dezelfde vraag nogmaals op een andere manier stelde. Ik heb niet geschreven tijdens de momenten dat het kind aan het woord was. Dat deed ik, met toestemming van het kind, na het gegeven antwoord op momenten dat het relevant was.
Wat dacht en voelde ik?	Ik was erg gefocust op het stil zijn en herkende deze focus. Vervolgens voelde ik meer rust en had ik geen neiging om de stilte op te vullen met woorden. Mijn gedachten waren bij het kind en de tijd die ik moest gunnen. Toen Irene begon te lachen maakte ik dit bespreekbaar waardoor het gelach vervolgens ook niet meer voorkwam. Dat vond ik een sterk moment. Ik bleek in staat om af te stemmen op Irene en niet halsstarrig vast te houden aan mijn voornemen. Ik dacht aan de beelden van het eerste gesprek en het gevoel dat bij me opkwam toen ik mezelf veelvuldig en op het onjuiste moment zag schrijven. "Peggy, niet doen!" Dit hielp me om na relevante informatie van het kind te vragen of het kind het goed vond dat ik kort iets opschreef. Ik besepte dat het aankijken van een kind als het iets vertelt een basale vaardigheid is waaraan ik vaak voorbij was gegaan omdat ik te zeer met mezelf bezig was.
Leerlingenperspectief Hoe reageert het kind in waarneembaar gedrag?	Irene schoot in de lach na het stellen van de wondervraag. Dit gebeurde na 20 seconden stilte. Door de stilte te benoemen gaf Irene aan: "ik ben dat niet gewend". Ik legde uit wat het doel van de stilte was en dat ik dat helemaal niet vervelend vond maar juist fijn. Daarna kon Irene de stiltes zonder lachen benutten. Irene kijkt me aan als ze tegen me praat. Ze zoekt het oogcontact op.
Bewust worden Wat is de conclusie?	Dat ik in staat ben om mijn eigen gevoelens van ongemak te herkennen en dat ik mijn handelen hierdoor kan veranderen. Ik realiseer me door het bekijken van de opnames hoe bepalend het stil kunnen zijn in een gesprek is. Ik erken dat mijn eigen overtuiging en het denken voor anderen, hoezeer dit mijn handelen beïnvloedt en hoe belemmerend dit kan zijn voor de ander. Het remt de ander en het is respectloos. Ik wil dit niet meer!

	Het schrijven tijdens het praten van een kind belemmert het oogcontact en kan overkomen alsof je niet goed luistert. Dit kan leiden tot remmingen van de ander. Ik sluit op die manier mijn lichaam en maak non-verbale signalen niet zichtbaar voor de ander.
Handelingsalternatieven Tot welk voornemen leidt dit?	Stil zijn op momenten dat het moet! Ik gebruik mijn overtuiging en daadkracht om dit niet meer te doen. Na een antwoord het kind om toestemming te vragen iets te mogen opschrijven en uit te leggen wat en waarom je iets opschrijft. Mijn nieuwsgierigheid en betrokkenheid in een ander kan ik gebruiken om het schrijven tijdens het praten te vermijden. Ik wil aandacht besteden aan de uitzonderingen in gedrag en aan de sterke kanten van het kind.

Naar: Handboek reflecteren, (2008) en Korthagen, (2002, 2009)

Bijlage 5.3 Reflectielogboek gesprek 3

Datum gesprek 3 13-03-12	Reflectie
Lerarenperspectief Wat wil ik concreet bereiken in dit gesprek? (doel) Wat vind ik belangrijk kijkende vanuit het kind?	Ik wil aandacht besteden aan de uitzonderingen in gedrag en aan de sterke kanten van het kind. Voor het kind levert het praten over kwaliteiten positieve gevoelens op die van belang kunnen zijn. Vanuit kwaliteiten kan het kind inzicht krijgen in mogelijke hulpbronnen die het kind dichterbij het doel kunnen brengen. Het wekt een gevoel van positiviteit en kracht op vanuit het kind zelf.
Wat laat ik aan concreet gedrag zien, kijkende naar het doel?	Naar uitzonderingen heb ik niet gevraagd. Bij de schaalvraag miste ik de kans om hiernaar te vragen. Wel heb ik ruim 3 minuten aandacht besteed aan de sterke kanten van het kind. Bij de eerste vraag naar sterke punten gaf Lieke aan de vraag niet goed te begrijpen. Ik gaf een voorbeeld. Ik liet haar de sterke punten bij turnen en schoolwerk benoemen.
Wat dacht en voelde ik?	Ik dacht: "denk aan de uitzonderingen!" Ik heb het niet opgemerkt dat ik er niet bij stil heb gestaan. Bij de vraag naar sterke kanten van Lieke voelde ik opluchting dat ik eraan gedacht had. Ik was blij met mijn geduld en het tonen van betrokkenheid. Ik voelde me wel meer ontspannen dan bij gesprek 1.
Leerlingenperspectief Hoe reageert het kind in waarneembaar gedrag?	Lieke vertelt over haar balkoefening, haar vloeroefening, haar snelheid, haar evenwicht en kracht. Op de vraag: "hoe ga je bij het turnen om met twijfels?" zegt Lieke: "dan zeg ik tegen mezelf dat ik het kan". Ze lacht nadat ik haar complimenteerde. Op de vraag: "hoe kun je dit bij spelling gebruiken?" zegt Lieke: "ook tegen mezelf zeggen dat ik het kan".
Bewust worden Wat is de conclusie?	Het laten nadenken over sterke kanten helpt het kind om een goed gevoel te krijgen. Het is van belang dat de vraagstelling begrijpelijk is voor het kind. Ik moet niet spreken van sterke kanten maar in termen van: "Waar ben je heel erg goed in?" Dit begrijpt het kind beter en nodigt uit om te vertellen. Het complimenteren zorgt voor positieve gevoelens bij het kind. Ik moet alert zijn op momenten die deze vragen "in zich dragen". Bij het turnen had ik alsnog kunnen vragen naar uitzonderingen om ze vervolgens naar de schoolsituatie te kunnen ombuigen. Ik ben te sterk gericht op de vaardigheden die ik van mezelf moet vermijden, vanuit perfectionisme. Ik richt me te weinig op de vaardigheden die ik goed toepas. Hierdoor blijf ik te zeer gefocust op mezelf en mijn "zwakke" punten en techniek. Voor het kind is dit nadelig. Ik wil proberen mijn vertrouwen op mijn eigen kwaliteiten te versterken. Ik ben creatief, flexibel en ben gericht op samenwerking met de ander. Ik heb laten zien dat het stil durven zijn in de praktijk reeds vertrouwd kan voelen en dat ik eigen gedachten kan "wegcijferen".
Handelingsalternatieven Tot welk voornemen leidt dit?	Ik wil mijn eigen onzekerheden en drang naar perfectie loslaten omdat me dit belemmert om op open wijze te luisteren. Ik vertrouw op mezelf en de (oplossingsgerichte) vaardigheden die ik goed beheers.

Naar: Handboek reflecteren, (2008) en Korthagen, (2002, 2009)

Bijlage 5.4 Reflectielogboek gesprek 4

Datum gesprek 4 14-03-12	Reflectie
Lerarenperspectief Wat wil ik concreet bereiken in dit gesprek? (doel) Wat vind ik belangrijk kijkende vanuit het kind?	Ik wil een open luisterhouding aannemen en leren vertrouwen op de reeds aanwezige competenties. Dit doe ik door de volgende vaardigheden te oefenen: Mijn lichaamshouding richt zich naar het kind en mijn armen zijn ontspannen. Mijn handen bewegen rustig en mijn non-verbale reacties worden vertraagd. Door de stoel onder de tafel weg te schuiven wordt mijn hele lichaam zichtbaar en wordt mijn houding "letterlijk" meer open. Hiermee toon ik het kind volledige aandacht te hebben. Door mijn handen en non-verbale reacties rustig te houden breng ik rust over op de ander.
Wat laat ik aan concreet gedrag zien, kijkende naar het doel?	Mijn stoel staat tegenover die van het kind. Mijn voeten staan naast elkaar, mijn handen liggen op mijn bovenbenen. Een enkele keer kruis ik mijn benen, mijn handen blijven rustig op mijn benen liggen. Behalve de momenten dat ik iets moet schrijven, bewegen ze rustig. Mijn non-verbale reacties als knikken, fronsen pas ik vertraagd toe.
Wat dacht en voelde ik?	Ik vond de letterlijk "lichamelijke" gerichtheid naar het kind prettig en dacht: "dat ik daar niet eerder aan gedacht heb!" Het voelde anders, de tafel als barrière was er niet. Het vertragen van non-verbale en verbale reacties maakte dat ik zelf ook meer rust voelde van binnen. Ik voelde me sterk, vol vertrouwen en op mijn gemak.
Leerlingenperspectief Hoe reageert het kind in waarneembaar gedrag?	Ik zie dat het kind tijdens het praten de handen vaak de handen gebruikt en met de benen wiebelt. Op de vraag: "Hoe wil je dat ik ga zitten, achter mijn bureau of zó?" zegt het kind: "zo". Het kind geeft aan dat ze me zo beter kan zien".
Bewust worden Wat is de conclusie?	Het kind treft de spijker op de kop! Ze kan me beter zien. Ik concludeer hiermee dat ik de tafel (mogelijk) onbewust als "safety-zone" heb gebruikt om letterlijk houvast te hebben voor mijn onzekerheden en onrust. Ik voel dat ik deze tafel niet mis maar eerder een gevoel van euforie bespeur. Hoe kan een tafel tot zoveel inzicht leiden? Dank aan mijn coach!! Een vertraagde reactie op verbaal en non-verbaal vlak helpt me om meer rust te voelen.
Handelingsalternatieven Tot welk voornemen leidt dit?	Mits een tafel een duidelijke functie heeft, blijft deze weg tijdens gesprekken met kinderen!

Naar: Handboek reflecteren, (2008) en Korthagen, (2002, 2009)

Bijlage 5.5 Reflectielogboek gesprek 5

Datum gesprek 5 16-03-12	Reflectie
Lerarenperspectief Wat wil ik concreet bereiken in dit gesprek? (doel) Wat vind ik belangrijk kijkende vanuit het kind?	Ik wil nadrukkelijker reageren op non-verbale signalen van kinderen. Dit doe ik door op bepaalde momenten gericht aandacht te besteden aan de emoties achter reacties van kinderen. Door non-verbale reacties te benoemen oefen ik in het goed afstemmen en alert te zijn op signalen. Voor het kind betekent dit dat het “gezien” wordt in reacties.
Wat laat ik aan concreet gedrag zien, kijkende naar het doel?	Ik benoem één of twee keer opvallende non-verbale reacties en probeer dit te omschrijven zonder dat ik er een persoonlijk waardeoordeel aan geef.
Wat dacht en voelde ik?	Het voelde “confronterend” maar dan op een positieve manier. Ik dacht dat ik op de een of andere manier toch mijn mening uitte. De woordkeuze hierin bleek van essentieel belang. Het voelde prettig omdat ik haar blijdschap niet had “gemist” maar had opgemerkt en hierop doorvroeg.
Leerlingenperspectief Hoe reageert het kind in waarneembaar gedrag?	Het kind benoemt voordelen van haar veranderde gedrag bij het rekenen. Ik complimenteer haar en ze lacht. Ik benoem de lach (“Ik zie dat je lacht” Het kind knikt. Ik zeg: “ik denk dat je blij bent, klopt dat ook?” Ze zegt: “Ook!” Ik vraag: “wat zit er nog meer voor gevoel in die lach?”. Het kind zegt: “ik ben trots”.
Bewust worden Wat is de conclusie?	Door alert te zijn op non-verbale reacties en ze te benoemen kun je de reflectie bevorderen en toon je serieus aandacht voor gevoelens.
Handelingsalternatieven Tot welk voornemen leidt dit?	Dit blijven toepassen op de juiste manier, op het juiste moment. Deze technieken, ook die van het vorige gesprek, wekken mijn nieuwsgierigheid er meer van te willen weten.

Naar: Handboek reflecteren, (2008) en Korthagen, (2002, 2009)

Bijlage 5.6 Reflectielogboek gesprek 6

Datum gesprek 6 20-03-12	Reflectie
Lerarenperspectief Wat wil ik concreet bereiken in dit gesprek? (doel) Wat vind ik belangrijk kijkende vanuit het kind?	Ik wil de vaardigheid om het kind uit te nodigen ergens iets meer over te vertellen uitbreiden door het gericht kunnen doorvragen. Ik wil oefenen zodat ik meer verdieping kan zoeken in hetgeen het kind zegt. Ik wil oefenen zodat de inhoud meer afgebakend wordt en minder "open" blijven. (uitdiepen onderwerp) Ik wil hiermee bereiken dat het kind meer op inhoud reflecteert waardoor het kind het eigen gedrag beter leert begrijpen.
Wat laat ik aan concreet gedrag zien, kijkende naar het doel?	Ik laat één moment zien waarbij ik een bepaald antwoord met meerdere vragen uitdiep. Ik vraag door op haar vaardigheden toen de leerkracht 3 dagen niet in de klas was. Ik vroeg: "Wat heb je toen gedaan?" Toen ze mij het antwoord gaf vroeg ik: "wat zijn hier de voordelen van?" Ik passeer het moment dat ze op eigen kracht vaardigheden uitbreidde en liet het moment van doorvragen te zeer liggen.
Wat dacht en voelde ik?	Ik merkte dat ik snel genoeg nam met antwoorden van kinderen en dat ik me hiervan bewust werd. Ik voelde wat onvrede bij me opkomen en realiseerde me ook dat dit kon doorwerken op het kind, het beïnvloedde mijn luisterhouding. Dit wilde ik niet. Ik besloot mezelf hierin terug te roepen.
Leerlingenperspectief Hoe reageert het kind in waarneembaar gedrag?	Het kind geeft antwoord op mijn vragen.
Bewust worden Wat is de conclusie?	Dat ik dit stukje nog lastig vind. Ik wil het doorvragen absoluut beter leren beheersen maar realiseer me ook dat ik veel heb geleerd en met nieuwe inzichten gesprekken al anders voer. Mijn ongeduld en perfectionisme maakt dat ik dit als toch als vervelend ervaar.
Handelingsalternatieven Tot welk voornemen leidt dit?	Mijn gespreksvaardigheden kunnen door scholing nog verder worden versterkt. Mijn nieuwsgierigheid en vastberadenheid ondersteunen mij hierbij.

Naar: Handboek reflecteren, (2008) en Korthagen, (2002, 2009)

Bijlage 6 Evaluatiegesprek kind en evaluatiegesprek ouders en leerkracht

Evaluatiegesprek kind

1= altijd 2=meestal 3=soms 4 = nooit

Naam kind	1	2	3	4	Toelichting door Kun je hier iets meer over vertellen? Wat deed Peggy waardoor jij dit vindt?
De schaalvragen vond ik leuk					
Ik voelde me op mijn gemak tijdens de gesprekken					
Ik kreeg voldoende kansen om zelf iets te vertellen					
Ik voelde me rustig tijdens gesprekken					
Ik voelde me begrepen					
Ik kreeg complimentjes					
Ik kreeg tijd om na te denken tijdens gesprekken					
Er werd goed geluisterd naar mij					
Het doel was mijn idee					
Ik heb zelf oplossingen bedacht om aan mijn doel te werken					
Het doel paste bij wat ik wilde					
Het werken met een actieplan					

vond ik leuk					
Ik voelde me trots op de dingen die ik oefende					
Ik vond de gesprekken leuk					
De gesprekken hebben me goed geholpen					
Ik zou in de toekomst met eigen doelen willen werken					

Ouders/ leerkracht	1	2	3	4	Opmerkingen/ toelichting
Het kind toonde plezier in de gevoerde gesprekken					
Het kind voelde zich op zijn/ haar gemak					
Het kind had een duidelijke eigen inbreng tijdens de gesprekken					
Bij het kind is een positieve uitwerking van de gevoerde gesprekken zichtbaar					

Evaluatiegesprek ouders en leerkracht

1=altijd 2=meestal 3=soms 4=nooit

Hoe zouden ouders en leerkracht het vinden als er in de toekomst meer	
---	--

aandacht wordt besteed aan gesprekken over eigen doelen en actieplannen? Vragen om toelichting. (meerwaarde, voordelen ervan)	
Welke aanbevelingen/ tips zijn er voor de nabije toekomst wanneer het gaat over gesprekken met kinderen en werken met eigen doelen van kinderen?	

Bijlage 6.1 Evaluatiegesprek met Koen

1= altijd 2=meestal 3=soms 4 = nooit

	1	2	3	4	Toelichting door Koen Kun je hier iets meer over vertellen? Wat deed Peggy waardoor jij dit vindt?
De schaalvragen vond ik leuk	x				Grappig! Ik vond ze gemakkelijk omdat je dan beter een antwoord kon geven. Mijn schaal ging over wachten met reageren op anderen. Ik stond op een 4 , wilde naar een 5 of 6. Ik sta nu wel op een 6. Ik heb mijn doel bereikt.
Ik voelde me op mijn gemak tijdens de gesprekken	x				Ja , ik vond het gewoon leuk.
Ik kreeg voldoende kansen om zelf iets te vertellen		x			Heel soms begon Peggy te praten in plaats van mij.
Ik voelde me rustig tijdens gesprekken		x			Gewoon, rustig van binnen.
Ik voelde me begrepen		x			Heel soms denk ik nog weleens: "ik zeg dat of dat maar niet want dan zullen ze wel denken, waar heeft hij het over?" Ik denk dat dan.
Ik kreeg complimentjes	x				Ik voelde me dan heel trots. Mama, papa en meester denk ik ook wel. Zij denken: goed gedaan!
Ik kreeg tijd om na te denken tijdens gesprekken	x				Peggy wachtte gewoon totdat ik iets zei.
Er werd goed geluisterd naar mij		x			Ja, ik denk dat ik meer moet vertrouwen dat ze me begrijpen. De meester heeft me ook steeds gevraagd en me geholpen.
Het doel was mijn idee	x				Ja, dat is zo.

Ik heb zelf oplossingen bedacht om aan mijn doel te werken			x		Nu doe ik dat steeds meer. Vroeger liet ik anderen iets verzinnen
Het doel paste bij wat ik wilde	x				
Het werken met een actieplan vond ik leuk	x				Ja, alleen dat allemaal erin schrijven vond ik niet leuk omdat ik niet zo netjes kan schrijven. Ik kon het allemaal best goed onthouden.
Ik voelde me trots op de dingen die ik oefende	x				
Ik vond de gesprekken leuk	x				
De gesprekken hebben me goed geholpen		x			Ik denk er meer over na, ik heb geprobeerd om eraan te denken, ik durf naar mezelf te kijken. Ik kan dit ook proberen bij de voetbalclub of bij het voetballen op straat. K. reageert niet meer op mij en C. veel minder. Ik ben minder snel boos, voel me minder gespannen. Ik denk ook dat het komt omdat ik sneller dingen bespreek. Ik heb meer vertrouwen dat ze me kunnen helpen.
Ik zou in de toekomst met eigen doelen willen werken	x				Ik vond het super leuk!

Bijlage 6.2 Evaluatiegesprek Irene

1= altijd 2=meestal 3=soms 4 = nooit

	1	2	3	4	Toelichting door Irene. Kun je hier iets meer over vertellen? Wat deed Peggy waardoor jij dit vindt?
De schaalvragen vond ik leuk	x				Ik vond dat leuk want ik hoefde ik niets uit te leggen, ik kon er een cijfer aan geven. Ik kende deze vragen nog niet. Ik kan dan ook gemakkelijker praten.
Ik voelde me op mijn gemak tijdens de gesprekken	x				Ik voelde me fijn en niet bespioneerd of zo met de camera.
Ik kreeg voldoende kansen om zelf iets te vertellen	x				Ik vond het fijn dat ik omdat Peggy me liet uitpraten en me na liet denken.
Ik voelde me rustig tijdens gesprekken	x				Ik was niet zenuwachtig of onrustig, vond het wel gezellig. Ik vond het ook wel fijn dat ik soms niet hoefde te gymmen.
Ik voelde me begrepen	x				Peggy stelde veel vragen zodat ik dingen uit kon leggen die ik zei. Dat vond ik fijn.
Ik kreeg complimentjes	x				Dit vond ik erg fijn, ik voelde me dan super trots.
Ik kreeg tijd om na te denken tijdens gesprekken	x				Peggy wachtte als je een vraag had gesteld. Soms duurde dat lang maar dat vond ik niet erg. Peggy zei dat ik zo lang mocht nadenken als ik wilde.
Er werd goed geluisterd naar mij	x				Peggy vroeg vaak wat ik bedoelde of om iets meer te vertellen, hierdoor snapte ik het zelf vaak ook beter.
Het doel was mijn idee	x				Dat is gewoon zo.

Ik heb zelf oplossingen bedacht om aan mijn doel te werken	x				Dat kwam omdat Peggy me liet uitpraten. De plannetjes die ik maakte waren mijn idee.
Het doel paste bij wat ik wilde	x				Geen opmerkingen
Het werken met een actieplan vond ik leuk	x				Ik vond het fijn dat papa, mama en juf ook wisten wat er in het actieplan stond. Ze begrepen beter wat ik aan het doen was. Dat vond ik een superfijn gevoel.
Ik voelde me trots op de dingen die ik oefende	x				Ik gaf mezelf ook complimenten. Het was net alsof papa, mama en juf in mijn lichaam zaten. Ze begrepen me beter.
Ik vond de gesprekken leuk	x				Ik vond de gesprekken anders dan gewoon omdat er vaak naar mijn mening werd gevraagd, er werd goed geluisterd en de schaalvragen vond ik erg leuk. Ik wist van te voren niet zo goed wat er ging gebeuren maar ik vond het super leuk!
De gesprekken hebben me goed geholpen	x				Ja, ook thuis vind ik dat ze meer vragen wat ik ervan vind. De gesprekken met grote mensen lukken nu beter, dat geeft me een ander gevoel. Ik denk dat ik er nu meer vertrouwen in heb en dat ik meer dingen gewoon zeg.
Ik zou in de toekomst meer met eigen doelen willen werken	x				Ja, leuk en ik zou zeggen: praat af en toe met mij!

Bijlage 6.3 Evaluatiegesprek Lieke

1= altijd 2=meestal 3=soms 4 = nooit

	1	2	3	4	Toelichting door Lieke. Kun je hier iets meer over vertellen? Wat deed Peggy waardoor jij dit vindt?
De schaalvragen vond ik leuk	x				Ik vond het leuk om de kaartjes neer te leggen waar je graag wilde. Ik vond het leuk om neer te leggen waar ik naar toe wilde.
Ik voelde me op mijn gemak tijdens de gesprekken		x			Ik was niet zenuwachtig. Ik vind het gewoon altijd een beetje spannend om met juffen en meesters te praten maar ik vond het niet eng of zo.
Ik kreeg voldoende kansen om zelf iets te vertellen	x				Ik vond het leuk dat ik veel mocht vertellen en dat ik na mocht denken. Dit was wel een beetje gek in het begin omdat Peggy dan niks zei, dat ben ik niet gewend.
Ik voelde me rustig tijdens gesprekken	x				Ja, de eerste keer vond ik het wel spannend omdat ik niet wist wat er ging gebeuren maar daarna niet meer.
Ik voelde me begrepen	x				Ja, gewoon..dat voelde zo.
Ik kreeg complimentjes	x				Door de complimentjes voelde ik me erg blij en trots.
Ik kreeg tijd om na te denken tijdens gesprekken	x				Genoeg tijd!
Er werd goed geluisterd naar mij	x				Peggy stelde vragen om meer te weten.
Het doel was mijn idee	x				Ja, weet ik niet. Gewoon mijn idee.
Ik heb zelf oplossingen bedacht		x			De juf was een keertje ziek en toen heeft Peggy met mij een plannetje bedacht voor die

om aan mijn doel te werken					week. Dat vond ik goed.
Het doel paste bij wat ik wilde	x				Ik heb het verzonnen en dat wilde ik ook.
Het werken met een actieplan vond ik leuk	x				Ik keek er af en toe in en liet dit ook aan de juf zien, dat vond ik leuk.
Ik voelde me trots op de dingen die ik oefende	x				Ja, papa, mama en juf zijn ook trots. Papa zei dat hij iets aan mij merkte, toen werd ik erg blij.
Ik vond de gesprekken leuk	x				We deden ook altijd een spelletje op het laatst.
De gesprekken hebben me goed geholpen	x				Ja, vind van wel. Ik voel meer zelfvertrouwen in de klas bij spelling, rekenen en in de winkel durf ik nu ook meer te vragen.
Ik zou in de toekomst met eigen doelen willen werken		x			Ja ,niet de hele tijd maar zo af en toe vind ik dat wel leuk. Ik bedoel dan dat je dan niet perse elke week hoeft te praten of zo. Dat kan dan best minder.

Bijlage 6.4 Evaluatiegesprek ouders en leerkracht Koen

1= altijd 2= meestal 3= soms 4= nooit

Ouders/ leerkracht	1	2	3	4	Opmerkingen/ toelichting
Het kind toonde plezier in de gevoerde gesprekken	X X				Koen is iemand die niet veel vertelt over school. Als ik erom vroeg vertelde hij wel positief en enthousiast over de gesprekken en het actieplan. <i>Ik moest er inderdaad naar vragen maar dan was het wel één en al enthousiasme bij Koen.</i>
Het kind voelde zich op zijn/ haar gemak	X X				Die indruk had ik zeker. <i>Ja, zeker.</i>
Het kind had een duidelijke eigen inbreng tijdens de gesprekken	X X				Ik had het gevoel dat het "zijn plan" was. Hij was er zelf erg bij betrokken en voelde zich serieus genomen. <i>Idem moeder.</i>
Bij het kind is een positieve uitwerking van de gevoerde gesprekken zichtbaar			X	X	Het "probleem" speelde zich op school af en niet thuis. Toch zag ik dat hij minder gestrest thuiskwam, hij was rustiger en gaf aan: "ik vind school leuker". Hij had minder ruzies. <i>In vrije situaties waren zijn acties nog niet altijd geautomatiseerd. Dat kan ook niet zo snel. Ik heb gezien dat hij op sommige momenten zichzelf "inhiel" waar hij normaliter direct gereageerd zou hebben. Ik denk dat er in zake bewustwording bij Koen zeker iets gebeurd is. In zijn hoofd gebeurt van alles. Dit is al een stap vooruit.</i>
Hoe zouden ouders en leerkracht het vinden als er in de toekomst meer aandacht wordt besteed aan gesprekken over eigen doelen en actieplannen? Vragen om toelichting. (meerwaarde, voordelen ervan)					Dit zou fijn zijn. De meerwaarde is er wel. Kijkende naar Koen voelt hij zich prettiger. Hij voelde zich serieus genomen en had het gevoel dat zijn mening er toe deed. <i>Positief! Hier valt veel winst te behalen.</i>
Welke aanbevelingen/ tips zijn er voor de nabije toekomst wanneer het gaat over gesprekken met kinderen en werken met eigen doelen van kinderen?					Echt aanbevelingen zijn er niet. Het is fijn wanneer leerkrachten hierin ondersteund kunnen worden. Moeder geeft aan dat ze soms emotioneel werd aan de computer bij het lezen van de gespreksverslagen. Ze was erg trots op Koen. Onprettige dingen heeft ze niet kunnen ontdekken. <i>Luisteren naar het kind vraagt om een omslag bij de leerkrachten. Nog te vaak wordt er op de vraag "wat vond het kind er zelf van?" geantwoord "weet ik niet". We zijn ons er steeds meer bewust van.</i>

Bijlage 6.5 Evaluatiegesprek ouders en leerkracht Irene

1= altijd 2= meestal 3= soms 4= nooit

Ouders/leerkracht	1	2	3	4	Opmerkingen/ toelichting
Het kind toonde plezier in de gevoerde gesprekken	X X				Irene liet betrokkenheid en motivatie zien over haar bereikte resultaten bij het actieplan. Ze was trots als het gelukt was en wilde dit ook met ons delen. Irene vertelde enthousiast over de gevoerde gesprekken. De frequentie in vertellen over gesprekken is toegenomen. Ik vroeg regelmatig hoe het ging met haar actieplan. Ze kon dit goed vertellen. Het valt me op dat haar eigen initiatief bij de rekenlessen is toegenomen. Ze verplaatste het oefenmoment naar andere rekenmomenten, ze breidde de oefenmomenten zelf uit. Grappig om te zien maar ook genieten om Irene zo enthousiast te zien en samen het gewenste zien doel te behalen. Ze was erg enthousiast over de gesprekken.
Het kind voelde zich op zijn/ haar gemak	X X				We hadden de indruk dat ze werd gehoord en erg op haar gemak was. Idem. Als dit niet zo was dan zou het enthousiasme volgens mij veel minder zijn.
Het kind had een duidelijke eigen inbreng tijdens de gesprekken	X X				Wij denken van wel. We hoorden wat haar plannen en acties waren, het was iets van haarzelf. Moeilijk te beoordelen maar kijkende naar haar enthousiasme denk ik dat dit zeker het geval is. Als iets niet van een kind zelf is dan is de motivatie vele malen minder.
Bij het kind is een positieve uitwerking van de gevoerde gesprekken zichtbaar	X X				Ja, dat vinden we van wel. We merkten aan Irene dat ze erg hard werkte en enthousiast was over haar plan. We vinden dat ze thuis gemakkelijker vertelt dan voorheen. Voorheen merkten we wel dat er soms een vorm van spanning zat en moesten dit eruit trekken. We kwamen er dan niet achter wat er aan de hand was. Nu hoeven we dit er niet meer uit te trekken, ze vertelt dit eerder maar ook gemakkelijker in het algemeen. Er is meer rust bij Irene en bij ons. Het "bedrukte" gevoel dat ze kon hebben is er niet meer. Ze is blijer, gaat blijer naar school en komt blijer terug. Erg fijn! Ik herken dit helemaal. Ook naar mij toe is Irene opener en toont ze meer initiatief.
Hoe zouden ouders en leerkracht het vinden als er in de toekomst meer aandacht wordt besteed aan gesprekken over eigen doelen en actieplannen? Vragen om toelichting. (meerwaarde, voordelen ervan)					Wij zouden dat wel goed vinden en ik wil het ook iedereen aanraden. Wanneer je met een kind vastloopt kunnen deze gesprekken een duidelijke meerwaarde hebben. Zo vinden we ook dat de relatie tussen kind en volwassene is verbeterd. Qua gevoel is er iets gebeurd bij Irene. Ze zit beter in haar vel, durft eerder dingen te zeggen en heeft een duidelijke stap vooruit gezet. Het contact is zeker verbeterd. Ik merk ook dat de lucht geklaard is en ook ik kan haar beter bereiken. Hoewel Irene niet actief in de zorgbespreking werd besproken, is er toch iets moois gebeurd.

Welke aanbevelingen/ tips zijn er voor de nabije toekomst wanneer het gaat over gesprekken met kinderen en werken met eigen doelen van kinderen?	Blijven doen en de leerkrachten hierin begeleiden. Zeker belangrijk. Ik denk dat het naast individuele gesprekken ook goed is om te kijken naar de mogelijkheden op groepsniveau. Zo kun je meer kinderen bereiken. Ik ben nieuwsgierig!
---	--

Bijlage 6.6 Evaluatiegesprek ouders en leerkracht Lieke

1= altijd 2= meestal 3= soms 4= nooit

Ouders / leerkracht	1	2	3	4	Opmerkingen/ toelichting: kunt u hier iets meer over vertellen?
Het kind toonde plezier in de gevoerde gesprekken	X	X			Lieke was enthousiast en trots en vertelde mij altijd wat ik moest doen om haar te helpen, ze gaf me a.h.w. een opdracht. Lieke vertelt over het algemeen vrij vaak over wat ze op school heeft meegemaakt, de leuke en minder leuke dingen, ze geeft hier een duidelijke mening over. Ze vertelde altijd wanneer ze weer een gesprek had met Peggy. Dit was altijd met plezier. Over de gesprekken vertelde ze dat ze meer tijd en meer vrijheid kreeg om te werken. De doelen waren concreet voor Lieke.
Het kind voelde zich op zijn/ haar gemak	X X				Volgens mij wel. Als dit niet het geval was, dan had Lieke zich wellicht anders gedragen. Ik had dan ook de indruk dat ze zich zeker serieus genomen voelde. Geen aanvullingen.
Het kind had een duidelijke eigen inbreng tijdens de gesprekken		X X			Lieke is over het algemeen geen kind dat op de voorgrond treedt, ook niet bij gesprekken met de hele groep. In een 1-1 situatie is dat iets meer. Ik merkte dat Lieke steeds meer durfde te vertellen, haar zelfvertrouwen nam toe. Haar eigen inbreng tijdens de gesprekken met Peggy kan ik echter moeilijk beoordelen. Mij valt op dat ze thuis meer initiatief neemt om zelf te vertellen, dat is goed! (Opmerking over beoordelen eigen inbreng, zie opmerking leerkracht.)
Bij het kind is een positieve uitwerking van de gevoerde gesprekken zichtbaar	X X				Absoluut! Lieke heeft meer zelfvertrouwen en straalt uit dat ze "het wel kan". Dit is een verschil met een aantal weken geleden. Toen had ze meer bevestiging nodig, ze twijfelde vaak aan haar eigen kunnen en had een duwtje in de rug nodig. Ze doet dit echt minder. Ook bij andere vakgebieden, als bijvoorbeeld rekenen, zie ik dat ze de geleerde vaardigheden ook toepast. Ze vraagt veel minder, twijfelt minder, kiest bewuster en gericht voor instructies en is daadkrachtiger. Het lijkt alsof ze "vleugeltjes" heeft gekregen. Ik herkent dit. Ik merk dat haar zelfvertrouwen heeft toegenomen. Voorheen durfde ze in een winkel niets te vragen aan medewerkers. Nu doet ze dat bijvoorbeeld wel.

Hoe zouden ouders en leerkracht het vinden als er in de toekomst meer aandacht wordt besteed aan gesprekken over eigen doelen en actieplannen? Vragen om toelichting. (meerwaarde	Hoewel Lieke en ik een goed contact hebben en we elkaar voor mijn gevoel goed kennen, is er toch in een korte tijd een verandering opgetreden. Ze is gegroeid en is sterker geworden. Ik ben wel nieuwsgierig naar deze gesprekken en wil het ook graag leren. Hoe doe je dat? Dat wil ik weten. Ik vind het goed als kinderen met eigen doelen werken. Bij Lieke heeft dit een positieve uitwerking gehad. Zo zie je maar dat de wat "stillere" kinderen ook wensen/ behoeften hebben om ergens aan te werken. Ze uiten dit misschien niet altijd maar willen dit misschien wel graag. Ze hebben ook vragen en willen graag een plekje veroveren. Dit werkte voor
--	--

en voordelen ervan)	Lieke goed. Thuis stelt ze ook doelen, bijvoorbeeld met lezen. Ze wil dan op een bepaald moment tot een bepaalde bladzijde lezen. Ze doet dat dan ook. Het doel was concreet genoeg en paste bij haar eigen wens.
Welke aanbevelingen/ tips zijn er voor de nabije toekomst wanneer het gaat over gesprekken met kinderen en werken met eigen doelen van kinderen?	Ik denk dat het praten over wensen/ doelen kinderen bewust maakt, ze leren om te gaan met wat ze willen en leren na te denken over hoe ze dat kunnen bereiken. Ik vind dat positief.

Bijlage 7.1 Begin- en eindmeting: vragenlijst kinderen

Datum meting 1:

Datum meting 2:

1= altijd 2=meestal 3=soms 4=nooit

1. Op school voer ik gesprekken met volwassenen.

1	2	3	4
---	---	---	---

2. In gesprekken met volwassenen heb ik het gevoel dat er goed naar mij geluisterd wordt.

1	2	3	4
---	---	---	---

3. In gesprekken met volwassenen heb ik het gevoel dat ze begrijpen wat ik bedoel.

1	2	3	4
---	---	---	---

4. In gesprekken met volwassenen voel ik me rustig.

1	2	3	4
---	---	---	---

5. In gesprekken met volwassenen heb ik het gevoel dat ze het belangrijk vinden wat ik zeg.

1	2	3	4
---	---	---	---

6. In gesprekken met volwassenen wordt mij gevraagd wat ik graag wil leren of bereiken.

1	2	3	4
---	---	---	---

7. In gesprekken met volwassenen heb het gevoel dat ik zelf oplossingen mag bedenken

1	2	3	4
---	---	---	---

8. Ik praat thuis over gesprekken die ik op school met volwassenen voer.

1	2	3	4
---	---	---	---

9. De gesprekken met volwassenen vind ik leuk.

1	2	3	4
---	---	---	---

Bijlage 7.2 Begin- en eindmeting: vragenlijst ouders

Datum beginmeting:

Datum eindmeting :

1=altijd	2=meestal	3=soms	4=nooit
----------	-----------	--------	---------

1. Door school wordt er met mij gesproken over dingen die mijn kind **zelf** wil bereiken of leren. (**eigen doelen**)

1 2 3 4

2. Mijn kind **vertelt thuis over gesprekken** die het met volwassenen op school heeft gevoerd over **dingen die het wil bereiken of leren.**

1 2 3 4

3. Als ouder heb ik de **indruk** dat er tijdens gesprekken op school **goed geluisterd wordt** naar mijn kind.

1 2 3 4

4. Als ouder heb ik de indruk dat mijn kind een **duidelijke eigen inbreng** heeft **in gesprekken met volwassenen** op school.

1 2 3 4

5. Als ouder heb ik de indruk dat mijn kind in gesprekken met volwassenen op school **begrepen wordt.**

1 2 3 4

Opmerkingen:.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

actieplan

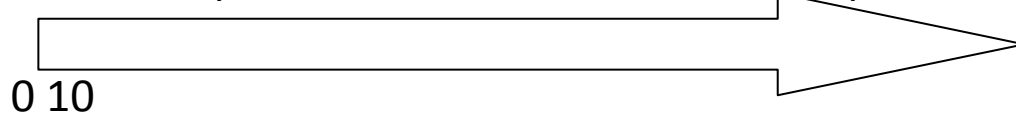

Van: Irene.

Mijn schaal gaat over: **Mijn tempo bij zelfstandig werk bij rekenen**

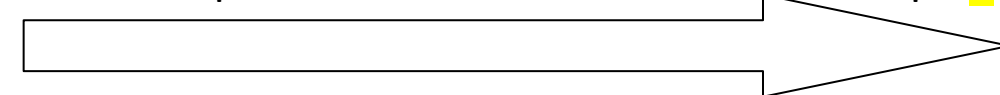
Mijn doel is: **Sneller werken en minder rondkijken.**

Week 1: Op een schaal van 0 tot 10 sta ik op : **6**

Ik wil naar **8**

Week 4: Op een schaal van 0 tot 10 sta ik **nu** op : **8**

0 10

Als ik mijn doel bereikt heb dan ga ik het vieren door:
hier moet ik nog even over nadenken

Begindatum: 09-03-2012

Einddatum: 24-03-2012

Ingevuld door: Irene, opgeschreven door Peggy.

Week 1:

- Wat vind ik belangrijk om nu doen zodat ik een stapje verder kom?
Dat ik er serieus aan denk: ik krijg het werk dan af en dan ben ik blij.
- Wat ga ik precies doen?
Ik ga voor het blokuur kijken wat ik moet doen.
Ik doe dit s'morgens als ik binnenkom. Als ik het niet begrijp volg ik de instructie en zorg ervoor dat ik weet hoe ik de sommen moet maken voordat ik moet beginnen.
- Wanneer ga ik dit doen? (dag, tijd)
Dinsdag: de volgende week: bij blokuur.
Dinsdag morgen bekijk ik mijn werk en vol ik evt. de instructie: Snap ik het niet dan zorg ik ervoor dat ik het snap voor het blokuur begint door bijvoorbeeld te vragen aan J.
- Waaraan kunnen anderen precies zien dat het lukt?
Ik ga niet rondkijken tijdens het zelfstandig werk bij rekenen.
- Is dit haalbaar voor mij? Gaat het mij lukken?
Ja: ik geef het vertrouwen dat het me lukt een 9.
- Wie kan mij hierbij helpen?
J.: ze kan me helpen door me dinsdagmorgen te herinneren aan het bekijken van mijn werk.
- Welke problemen kan ik tegenkomen?
Toch rondkijken, dat ik een som niet begrijp . Dan vraag ik het.
Dat ik afgeleid wordt door anderen geef ik aan dat ik even wil doorwerken.
- Wat ga ik daarmee doen zodat ik daarmee om kan gaan?
Als ik iets niet snap, vraag ik het. Als anderen me afleiden dan zeg ik dat ik even door wil werken.

Week 2:

- Wat vind ik belangrijk om nu doen zodat ik een stapje verder kom?
Ik wil eigenlijk hetzelfde nog een keer doen. Ik had mijn werk af en dat voelde fijn. Mama was ook blij dat het gelukt was en J. heeft me tijdens het werken een keer helpen denken aan het doorwerken. Ik dacht eraan, dit ging goed. De voordelen zijn dat ik me fijner voel en dat ik meer tijd over hou voor andere dingen. Ik vraag meer.
- Wat ga ik precies doen?
Ik ga van te voren het rekenwerk van die dag bekijken en als ik het moeilijk vind dan ga ik bij de instructie zitten. Als ik dan zelfstandig ga werken dan ga ik tegen mezelf zeggen : "Irene niet rondkijken en doorwerken" Ik wil wel vragen om iets minder sommen maken, dan lukt het me nog beter.
- Wanneer ga ik dit doen? (dag, tijd)
Op dinsdag. Als ik 's morgens binnenkom dan moet ik er aan denken.

- Waarom kunnen anderen precies zien dat het lukt?
Ik blijf rustig zitten, ik kijk niet erg veel rond. Als ik niet verder kan dan vraag ik hulp aan kinderen.
- Is dit haalbaar voor mij? Gaat het mij lukken?
Ja, ik denk zeker dat het me lukt.
- Wie kan mij hierbij helpen?
Ik kan hulp vragen aan L. Als ik toch rondkijk dan kan ze dit tegen me zeggen
- Welke problemen kan ik tegenkomen?
Eigenlijk geen
- Wat ga ik daarmee doen zodat ik daarmee om kan gaan?
n.v.t.

Week 3:

- Wat vind ik belangrijk om nu doen zodat ik een stapje verder kom?
Ik wil dit graag blijven oefenen, ik moet eraan wennen dat ik 's morgens mijn werk bekijk en een keuze maak; wel of geen instructie.
- Wat ga ik precies doen?
Hetzelfde als de vorige keer.
- Wanneer ga ik dit doen? (dag, tijd)
Elke keer als onze groep instructie krijgt met rekenen, kijk ik van tevoren het werk door van die dag. Ik volg de instructie als ik twijfel.
- Waarom kunnen anderen precies zien dat het lukt?
Dat is 's morgens het rekenboek pak en erin kijk. Dat ik tijdens het zelfstandig werken niet rondkijk maar in mijn schrift kijk.
- Is dit haalbaar voor mij? Gaat het mij lukken?
Dat weet ik zeker
- Wie kan mij hierbij helpen?
L. en J. Zij weten wat ik wil leren.
- Welke problemen kan ik tegenkomen?
Geen
- Wat ga ik daarmee doen zodat ik daarmee om kan gaan?
n.v.t.

Week 4:

- Kijkende naar de schaalvraag: heb ik bereikt wat ik wilde bereiken?
Ja, meer dan dat. Gesprekken op school en thuis lukken ook veel beter. Ik heb een ander gevoel.
- Welke sterke punten van mezelf hebben me hierbij geholpen?
Ik denk dat ik altijd goed mijn best wil doen. Soms lukt dat beter door na te denken. Ik wilde altijd graag doorwerken met rekenen en toch lukte dat niet. Ik heb geleerd om na te denken over mezelf.
- Wat heb ik nu precies geleerd?
Hoe ik beter door kan werken, hoe ik dat zelf kan doen, dat ik meer vertrouwen heb in gesprekken. Als ik zeg wat ik denk, dan ben ik rustiger.
- Waar ben ik trots op?
Dat mijn rekenwerk nu altijd af is en dat ik meer durf te zeggen in gesprekken
- Wat vinden de leerkracht en ouders ervan?
Die vinden het erg fijn. Ze zijn trots op mij.
- Kan ik het geleerde ook op andere momenten of in andere situaties gebruiken?
Ja, thuis vertrouw ik ook meer op mezelf. Ik durf meer te zeggen. Papa en mama merken dat.
- Wanneer ga ik mijn succes vieren?
Dit moet ik nog afspreken.

Bijlage 9 Reflectievragen bij het actieplan

week 2-3 en 4 Naam kind:

Gevraagd door onderzoeker	Datum	Wat zegt het kind?
Wat wilde je graag bereiken?		
Hoe is dat gegaan? Kun je hier iets over vertellen? (uitzonderingen, sterke punten)		
Wat dacht je toen je ermee bezig was?		
Hoe voelde dat?		
Kun je vertellen wat er precies al beter gaat?		
Welke voordelen heeft dit voor jezelf en		

anderen?		
Vervolg: zie actieplan		

Naar: Korthagen, (2002,2009)

Bijlage 9.1 Reflectievragen bij het actieplan Koen

week 2-3 en 4

Gevraagd door onderzoeker	Wat zegt het kind?	
Wat wilde je graag bereiken?	06-03-12	Dat ik me minder vervelend voel. Dit gebeurt wanneer ik antwoord geef op vragen die niet aan mij gesteld worden. Hierdoor krijg ik soms vervelende reacties van kinderen. Ik wil leren om minder snel te reageren.
	14-03-12	Dat ik leer om niet zomaar antwoord te geven als me dit niet wordt gevraagd.
	27-03-12	Dat ik op een 6 zou komen. Dit is gelukt.
Hoe is dat gegaan? Kun je hier iets over vertellen? (uitzonderingen, sterke punten)	06-03-12	Ik vind dat het goed gegaan is. Ik heb er in de pauze goed op gelet .Toen ik de eerste keer vroeg of ik iets mocht zeggen keken ze me heel verbaasd aan maar zeiden niets vervelends. Dat was wel grappig. Volgens mij waren ze verbaasd. Ik zeg tegen mezelf dat ik hieraan moet denken. J. helpt mij. Hij speelt altijd met mij buiten.
	14-03-12	Het gaat wel goed. Ik ben wel 2 dagen ziek geweest. Ik probeer er vaak aan te denken maar dat lukt niet altijd. Soms moet ik ook aan opa denken... Ik probeer er ook aan te denken in het tafelgroepje, ik wil dat wel uitproberen. Normaal zeg ik gewoon alles voor mijn beurt, nu wacht ik soms even of ik vraag of ik iets mag zeggen.
	27-03-12	Buiten gaat het wel beter dan eerst, als ik aan het spelen ben dan vergis ik me nog weleens, dan gebeurt het per ongeluk. In de klas gaat het in het groepje wel goed. Ze doen nu anders tegen me, niet zo kattig als ik iets zeg.
Wat dacht je toen je ermee bezig was?	06-03-12	Gewoon, ik vroeg of ik iets mocht zeggen. Het was wel een beetje raar, zo doe ik dat eigenlijk nooit. Ik vond het erg grappig dat ze zo keken toen ik ze vroeg of ik iets mocht zeggen.
	14-03-12	Ok koen!
	27-03-12	Dat ik eraan moet denken.
Hoe voelde dat?	06-03-12	Ik vond het grappig dat ze zo raar keken. Ik moest een beetje lachen en J. ook. Ik was wel trots.

	14-03-12	Ik vind het fijn dat ik geen stomme opmerkingen krijg of zo.
	27-03-12	Best cool.
Kun je vertellen wat er precies al beter gaat?	06-03-12	Ik heb minder snel ruzie. Ik krijg minder vaak kattige opmerkingen.
	14-03-12	Ik denk beter na, ik wacht vaker met praten.
	27-03-12	Gewoon, ik vind het leuker in de klas. Ik word minder snel boos.
Welke voordelen heeft dit voor jezelf en anderen? Vervolg: zie actieplan	06-03-12	Ik heb minder snel ruzie, wordt minder snel uitgedaagd en voel me fijner. Voor de kinderen is het gezelliger en meester hoeft niet zoveel met mij te praten als er ruzie is.
	14-03-12	Ik kan beter opschieten met C. en K. en ben niet zo bang meer voor een opmerking van hun. Ze zijn een beetje aardiger tegen mij.
	27-03-12	Mama en papa zijn heel trots op mij en meester ook!

Naar: Korthagen, (2002,2009)

Bijlage 9.2 Reflectievragen bij het actieplan Irene

week 2-3 en 4

Gevraagd door onderzoeker	Wat zegt het kind?	
Wat wilde je graag bereiken?	09-03-12	Dat ik mijn tempo bij zelfstandig rekenwerk wil verhogen en dat ik niet rond ga kijken.
	16-03-12	Dat ik mijn tempo bij zelfstandig rekenwerk wil verhogen en dat ik niet rond ga kijken. Hierdoor kan ik sneller werken
	22-03-12	Hetzelfde als de vorige keer
Hoe is dat gegaan? Kun je hier iets over vertellen?	09-03-12	Het ging goed. Ik dacht er 's morgens aan. Ik ben bij de instructie gaan zitten omdat ik twijfelde over een paar sommen. Ik had iets minder sommen gekregen en ik had mijn werk af!
	16-03-12	Het ging heel goed. Ik heb 's morgens het werk van die dag bekeken. Ik ben toen bij de instructie gaan zitten omdat ik twee sommen niet snapte. Met zelfstandig werk kon ik goed doorwerken en had ik alles af.
	22-03-12	Ik vind het super goed gaan. Juf hoeft me er niet meer aan te helpen denken, ik doe het uit mezelf.
Wat dacht je toen je ermee bezig was?	09-03-12	Irene..doorwerken!!
	16-03-12	Ik zei tegen mezelf dat ik gewoon moet doorwerken, ik denk er aan. Ik dacht dat het goed was dat ik bij de instructie was gaan zitten.
	22-03-12	Het gaat goed Irene!
Hoe voelde dat?	09-03-12	Het voelde fijn dat ik mijn werk af had en dat ik goed mijn best had gedaan.
	16-03-12	Ik voel me fijn en ben trots!
	22-03-12	Ja, gewoon super goed.

Kun je vertellen wat er precies al beter gaat?	09-03-12	Ik denk er meer aan en ik kijk van tevoren beter of het nodig is dat ik bij de instructie ga zitten.
	16-03-12	Ik denk erover na en neem de tijd om het werk van tevoren te bekijken. Dat deed ik eerst niet.
	22-03-12	Ik weet nu hoe ik probleempjes bij het rekenen kan oplossen. Eerst ging ik niet bij de instructie zitten, ik dacht daar gewoon niet aan. Nu doe ik dat wel, ik denk er meer over na.
Welke voordelen heeft dit voor jezelf en anderen? Vervolg: zie actieplan	09-03-12	Mama vond het ook fijn dat het gelukt was, dit vind ik dan ook fijn. Ik voel me fijner, ik hou tijd over voor andere dingen bijvoorbeeld mijn spreekbeurt.
	16-03-12	Goed, juf vindt ook dat het goed gaat. Ze geeft me een compliment en mama ook. Ik voel me fijner, ik hou tijd over. Ik werk beter door en ik voel me dan rustiger van binnen.
	22-03-12	Juf hoeft niet steeds te zeggen dat ik moet doorwerken, dat vind ik fijner. Mama is trots en dat vind ik ook fijn. De kinderen aan mijn tafelgroep kunnen nu ook beter doorwerken.

Naar Korthagen, (2002,2009)

Bijlage 9.3 Reflectievragen bij het actieplan Lieke

week 2-3 en 4

Gevraagd door onderzoeker	Wat zegt het kind?	
Wat wilde je graag bereiken?	13-03-12	Dat ik minder twijfel bij de oefening van spelling. Ik wil meer zelfvertrouwen hebben
	20-03-12	Ik wilde graag verder oefenen.
	28-03-12	Dat ik op een 8 kwam met zelfvertrouwen.
Hoe is dat gegaan? Kun je hier iets over vertellen?	13-03-12	Het ging heel goed. De vorige week donderdag en vrijdag had ik alles goed en heb ik geen vinger opgestoken. Juf was ziek maar ik heb er toch aan gedacht.
	20-03-12	Goed, ook bij rekenen heb ik gisteren tegen mezelf gezegd dat ik het kan. Ik probeer dat ook bij andere opdrachten te doen. Ik steek minder mijn vinger op en het lukt me toch.
	28-03-12	Bij nieuwsbegrip, rekenen en spelling praat ik tegen mezelf. Ik was gisteren met papa in de winkel en toen durfde ik iets aan een mevrouw te vragen. Dat durfde ik eerst niet.
Wat dacht je toen je ermee bezig was?	13-03-12	Ik zeg tegen mezelf: "ik kan het". Dat helpt
	20-03-12	Weet ik niet meer, ik zeg steeds hetzelfde tegen mezelf.
	28-03-12	Goed zo Lieke!
Hoe voelde dat?	13-03-12	Heel goed, ik ben heel trots dat het me gelukt is. Ik wil naar de 8 ,ik ben er bijna.
	20-03-12	Ik voel me blij, ik kan veel beter doorwerken.
	28-03-12	Ik was heel erg blij. Papa vond dat erg knap van mij in de winkel.

Kun je vertellen wat er precies al beter gaat?	13-03-12	Ik vind dat het beter gaat. Ik steek veel minder mijn vinger op bij zelfstandig werken. Ik werk zelfstandiger. Juf zei dat ik het goed gedaan had, ik had alles goed gemaakt. Ik heb thuis verteld dat het goed ging en papa en mama vonden het super goed
	20-03-12	Ik praat tegen mezelf als ik twijfel, eerst stak ik gewoon vaak de vinger op en vond ik dat heel vervelend omdat ik dan steeds om hulp moest vragen.
	28-03-12	Ik twijfel gewoon minder.
Welke voordelen heeft dit voor jezelf en anderen? Vervolg: zie actieplan	13-03-12	Ik voel me fijner en ben trots. Als ik minder vraag aan kinderen dan kunnen andere kinderen aan mijn groepje zich beter concentreren en ik kan sneller doorwerken.
	20-03-12	Ik vind het fijn dat juf en andere kinderen nu niet steeds naar me toe hoeven te komen om te helpen. Ik voel me sterker, weet niet goed hoe ik dat uit moet leggen. Het lukt me gewoon.
	28-03-12	Ik voel me groter!

Naar: Korthagen, (2002,2009)

Bijlage 10 brief uitleg onderzoek ouders

Beste ouders,

Zoals afgesproken(na ons overleg) stuur ik u informatie over het onderzoek dat ik ga uitvoeren .

Mijn naam is Peggy Driessen en ben intern begeleider van de bovenbouw. Momenteel volg ik een opleiding die ik in juni 2012 hoop af te ronden. Hiervoor moet ik een onderzoek uitvoeren op mijn werkplek. Dit vindt plaats in de periode van 5 maart t/m 30 maart. Mijn afstudeeronderwerp is: **gesprekken voeren met kinderen.**

De gesprekken moeten leiden tot een doel dat het kind **zelf** kiest.

De gesprekken en doelen hoeven dus niet plaats te vinden op basis van problemen of hulpvragen, elk kind heeft wensen, rondom school, die kunnen worden omgezet in doelen.

Mijn onderzoek heeft twee doelen:

- Ik wil mijn eigen gespreksvaardigheden vergroten in gesprekken met kinderen. Hiervoor gebruik ik vraagtechnieken die ertoe bijdragen dat kinderen echt zelf aangeven waar ze het over willen hebben, wat ze graag willen bereiken en hoe ze dat willen gaan doen. Mijn mening, adviezen of oplossingen blijven hierbij achterwege. Voor de toekomst betekent dit mogelijk dat ik leerkrachten ga begeleiden in het voeren van deze gesprekken met kinderen.
- Ik wil graag weten hoe kinderen, ouders en leerkrachten de gesprekken ervaren. Hoewel de ouders en leerkrachten niet bij de gesprekken aanwezig zijn kunt u wel aan uw zoon of dochter merken hoe hij/ zij hiermee “ bezig” is bijv. ten aanzien van enthousiasme, motivatie en betrokkenheid.

Het onderzoek houdt voor **uw kind** het volgende in:

- Uw kind vult een korte vragenlijst in waarbij het gevoel dat ze hebben bij gesprekken met volwassenen centraal staat. Voorbeeldvragen: Voelt uw kind zich begrepen? Heeft uw kind het gevoel dat volwassenen goed naar hem/ haar luisteren? Dit vult uw kind aan het begin en einde van de onderzoeksperiode in.
- 4 gesprekken met Peggy van ongeveer 30 minuten gedurende een periode van 4 weken; dus 1 gesprek per week. Hierbij stelt het kind een doel en werkt vervolgens aan een actieplan om dit doel binnen de eigen groep te bereiken. Elke week bespreken we hoe het is gegaan en spreken we een nieuwe actie af. Het kind schrijft dit in het actieplan. De gesprekken zullen onder schooltijd plaatsvinden en zullen niet ten koste gaan van belangrijke uitleg -of werkmomenten. De dagen waarop de gesprekken plaatsvinden liggen niet vast en dit gebeurt altijd in overleg met de leerkracht van uw kind.
- Een eindgesprek aan het einde van de onderzoeksperiode samen met de leerkracht en ouder(s).

Dit gesprek zal plaatsvinden in de week van 26 t/m 30 maart. Hiervoor neemt Peggy contact met u op om een afspraak te maken.

Voor u als **ouder(s)** houdt het onderzoek het volgende in:

- U vult in de eerste en laatste week een vragenlijst in (ongeveer 6 vragen). Dit kan in overleg met Peggy. Dit kost u maximaal 10 minuten.
In de vragenlijst staat uw gevoel centraal: bijv. heeft u de indruk dat er goed naar uw kind geluisterd wordt? Uw mening, ervaring of indrukken worden als waardevol ervaren.
- U ontvangt elke week een verslag van de inhoud van het gesprek tussen Peggy en uw kind. Het kind geeft hiervoor toestemming. Dit gebeurt via e-mail. Dit is van belang, zodat u op de hoogte bent van wat er is besproken. Uw kind kan hierover vertellen, U kunt vragen hoe het was enz. Een stukje belangstelling naar het kind toe zou fijn zijn. Naar aanleiding van dit verslag kan, als dit wenselijk is, altijd contact worden opgenomen met Peggy. (vragen, onduidelijkheden, onjuistheden, leuke verhalen enz.)
- Deelname aan een eindgesprek aan het einde van deze 4 weken samen met de leerkracht uw kind. Dit gesprek zal plaatsvinden in de week van 26 t/m 30 maart. Hiervoor neemt Peggy contact met u op om een afspraak te maken.

Wat betekent dit onderzoek **voor Peggy** en wat gebruikt ze aan hulpmiddelen om te kunnen onderzoeken?

In dit onderzoek is betrouwbaarheid en discretie van groot belang.

- Ik moet mijn eigen gedrag en handelen kunnen ontwikkelen. Dit kan ik alleen wanneer een coach als het ware met mij meekijkt. Dit wil ik doen door enkele gesprekken vast te leggen op beeld en/ of geluid. Na het gesprek bespreek ik mijn leerpunten aan de hand van de opnames. De coach zal dus niet bij het gesprek aanwezig zijn. De beelden zijn gericht op mijn handelen, niet op het kind!
- Alleen op deze wijze kan mijn onderzoek naar waarheid worden uitgevoerd.
- Namen van kinderen of beelden worden wegens privacy niet openbaar gemaakt of gedeeld met anderen.
- Na bespreking worden de beelden gewist.
- Het kind en ouders moeten hiervoor toestemming verlenen. Is dit niet het geval, dan worden er **geen** opnames gemaakt. Hiervoor kunt u hieronder een optie kiezen.
- **0 Ik ga akkoord met het opnemen van gesprekken met mijn kind**
- **0 Ik ga niet akkoord met het maken van opnames van gesprekken met mijn kind**
- De verslagen van de gesprekken stuur ik op naar u als ouder en naar de leerkracht van uw kind. Dit doe ik zodat de communicatie open blijft en elkaar te voorzien van juiste informatie. Daarnaast is het prettig om op de hoogte te zijn zodat zowel u als de leerkracht goed kunnen reageren op uw kind.

- Het afnemen van vragenlijsten en het voeren van het eindgesprek zal door iemand anders worden geleid. Wanneer ik dit zelf doe kan het zijn dat kinderen of ouders zich geremd voelen om een eerlijke mening te geven. Hierdoor is mijn onderzoek niet betrouwbaar.

Wanneer u akkoord gaat met bovenstaande, dan kunt u dit uitprinten en een handtekening zetten.

Voor alle handelingen heb ik toestemming nodig van de ouders en kinderen.

handtekening ouders _____

Alvast heel erg bedankt voor uw tijd en medewerking,

Peggy Driessen,

intern begeleider bovenbouw.